ВІСТІ КОМБАТАНТА

2

ТОРОНТО – НЬЮ-ЙОРК 1996

PRINTED BY BESKYD-MIKOS GRAPHICS Toronto.Tel: (416) 253-1720

ВІСТІ КОМБАТАНТА

Рік 1996 Торонто – Нью-Йорк – Ч. 2 (199)

ЗМІСТ

КОМЕНТАРІ

(Закінчення на 128 сторінці)

ВІСТІ КОМБАТАНТА

2

1996

РЕДАКТОР: **Д-р Мирослав Малецький**

ВИДАВЦІ: **Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків 1-ої УД УНА**

СПІВУЧАСНІ: **Братство Українських Січових Стрільців, Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інк. Українська Стрілецька Громада в Канаді**

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:
United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of the 1st Ukrainian Division of the UNA.
In association with:
Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc.; Brody-Lev, Inc.; Ukrainian War Veterans' Association in Canada.

VETERANS' NEWS
P. O. Box 279, Stn. "D", Toronto, ON
Canada M6P 3J9

Статті, підписані прізвищем чи ініціялами автора, не завжди відповідають поглядам Редакції.
Редакція застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1995 РІК:
В Канаді річна передплата 30.00 дол. В США і інших країнах 30.00 ам. дол.

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Англія:

AUFC -- H.Q.
49 Linden Gardens
Notting Hill Gate
London, W2 4HG
ENGLAND

Mr. S. Wasylko
4 The Hollows
Silverdale
Nottingham, NG11 7FJ
ENGLAND

Австралія:

Mr. Wasyl Stanko
3 Jean Ave.
Paradise, S.A. 5075
AUSTRALIA

Коментарі

Мирослав Малецький

НА ОВИДІ - ТРАДИЦІЙНІ ВАРТОСТІ

В останній декаді знову зактивізувалося питання традиційних вартостей та їх значіння в житті організованих суспільств і поодиноких людей. Мова про ці вартості, які наші предки й попередні покоління шанували та пильно зберігали. До них, звичайно, зараховують такі поняття, як: родина, батьківщина, національна свідомість, релігія, пошана до співжителів, гідність праці, супружна вірність, ідеалізм, скромність, чесність, честь. Слідкуючи за розвоєвими напрямами сучасних суспільств, можна запримітити, що щораз ширші кола стають переконаними прихильниками повороту до тих позитивних традицій, які в історії творили й формували народи й держави. Властиво ці традиції завжди були живі серед широких мас, яких на Заході звикли називати "мовчазною більшістю"; їх тільки не хотіла добачувати ліберальна еліта, яка, зрештою, не крилася з своїми соціялістичними переконаннями, а вона майже монопольно формувала публічну опінію. Теорія і практика цих кіл, сказати з деяким перебільшенням, були протилежними до цих традиційних вартостей. Не здають вони своїх позицій ще й тепер, хоч їхня справа, принаймні на найближчі роки, виглядає програна.

Доба релятивного спокою на Заході, спертого на традиційних вартостях, скінчилася з кінцем президентури ген. Айзенгавера. Добробут 50-их років спричинив велику хвилю оптимізму й з ним ідеалізоване переконання, що все можна осягнути, навіть без великого зусилля. Молодші почали раптом запримічувати соціяльну нерівність і несправедливість та домагалися негайних і основних змін методами, які не виключували сили, а навіть революції. До краю перебільшена соціяльна свідомість покривдження викликала в західніх державах масові протести і вони стали маркантним виявом і обсесією тих років.

Політики у виборних демократіях Заходу, дуже вразливі на свої інтереси й вимоги виборців, прислухалися до голосів малих, хоч нерепрезантативних, але зате радикальних і дуже крикливих груп. Попавши в нетри демагогії, вони на практиці переліцитовували одні одних кличами й обіцянками соціяльних поліпшень, навіть таких, яких реально не можливо було здійснити. Вони сприяли тим настроям, потурали тенденціям та толерували акти насилля нових радикалів. Радикальні процеси поліпшення умов людського життя звичайно проходять еволюційним шляхом. Тому малі експерименти державного "вельферизму", наприклад, в США "програма великого суспільства", не могли відразу принести покращання і, зрештою, вони пізніше і так виявилися нездійснимими. Одначе брак скорих успіхів нові радикали приписували гіпокризії естаблішменту (так

вони називали панівну верству), і тому проти нього виступали й його поборювали.

Процеси постання радикальних груп 60-их років складні, все таки критичне око може легко запримітити в рухах того часу "духовну інспірацію", ініціятиву та фінансову підтримку "країн рад". Зрештою, колишні визначні функціонери радянської системи насилля і терору, які опинилися на Заході, не скривали цих фактів, а тепер, по розвалі СССР, документи це підтвердили. Вони не заперечують, що в неспокоях і заколотах західніх суспільств брали безпосередню і посередню участь ті, які вирішили завоювати чи в їхній мові – "ущасливити" світ. Звідси виходить значна частина коренів "нової лівиці", як себе називали на Заході мілітантні групи "протестуючих". Треба підкреслити, одначе, що таке твердження не виключає участи в иих людей доброї волі, справжніх ідеалістів, збаламучених гарнодухів та недосвідчених молодих.

Молоді люди, зокрема студенти, хотіли змінити світ на краще – така їхня характерна прикмети в усіх часах – тому й не диво, що й цим разом багато з них повірило в приманливі гасла "нової лівиці". Багато до цього причинилися деякі, навіть престижеві університети, а радше їхні учителі, які пішли за модою "бути лівими". Вони, підваживши традиційні вартості в молодих, не могли заступити їх новими.

Людина, в понятті нових радкалів, особливо молода, – це індивідуальність, незалежна від нікого, призначена шукати, знайти і виявити себе. Релігія, голосили вони, завмирає (God is dead). Цей клич дуже нагадує стерту пластинку: "релігія – це опіюм народу". Родина – нонсенс. Комунальне співжиттч всіх з усіма зближає самовияв. Батьківщина, народ – це пережиті й здискриміновані поняття. Людина повинна почувати себе громадянином світу. Очевидно, це тільки реторика, бо, наприклад, вимога свободи для кожного противорічить лівим переконаиням, бо дотепер там, де поставив свою ногу соціялізм, свободи не було й нема.

Часи протестів 60-их і 70-их років проминули. Сьогодні провідники радикальної лівиці міняють свої погляди, ідеї та вияснюють причини своєї метаморфози в журналах і книжках. Можна було б багато повчаючого з цих видань цитувати для малокритичних. Тут вистачить ствердити, що для всіх них вирішальним при зміні поглядів було безмежне розчарування в цім, що вони голосили, й що показалося нездійсненним, утопійним, а в наслідках – декадентним і анархійним. Забагато цілей ставили собі вихованці ліберального хаосу; до справ підходили вони з правила поверховно, зрештою, згідно з випробуваною соціялістичною методою, спиралися иа півправдах, на недокладно провірених, а часто перекручених або підроблених фактах.

Зміни прийшли і приходитимуть, спершу, за словами публіциста – від ліва до центру, а від центру до права.

Вже тепер знавці стверджують – хоч це запримічують і звичайні люди – що релігія повертається до широких кіл громадськости. Мабуть,

вже психічна конструкція людити така, що вимагає віри. Різні культи, створені спритними аферистами, не могли заступити релігії, не заступили її також наркотики – нарокманія принесла величезні доходи кримінальному елементові, а її споживачам зруйнувала здоров'я і життя.

Також зростає культ родинного життя та потреба родинної атмосфери, зокрема при вихованні дітей. Показалося, що рідко коли й садочки можуть заступати потреби родинного дому для малих дітей. "Доба протестів" і морального розперезання нанесли великі спустошення. Щойно час може загоїти ці суспільні рани. Можна, одначе, думати, що здорові інстинкти суспільства знову стануть горою.

В країнах західнього світу праві щоразу частіше приходять до голосу, не зважаючи на вперте й консеквентне поборювання їх лівими, а особливо, опанованими ними масмедіями. На сході Европи "країни победного соціалізма", на чолі з Совєтським Союзом, впали, строєні випарами загниваючої системи, даючи тим самим змогу постати новим державам. Вправді, може ще проминути багато часу, доки Російська федерація не позбудеться ілюзорних мрій про свою могутність, велику імперію та привернення у світі свойого попереднього статусу. В історії не знані такі преценденти.

Нас найбільше цікавить Україна і шлях, яким вона прямує до закріплення своєї державности. Ніяк не дасться заперечити фактів, навіть послуговуючись марксистською діялектикою, що шкоди нанесені Україні за часів царського режиму і в минулих понад 70 роках найбільше знаного в історії терористичого російсько-большевицького режиму величезні. Некомпетентні "всезнийки"-комісари руйнували природні ресурси України, знищили фізично духовну еліту українського народу, намножили "російськолюбних" яничарів та духовно вихолощених з усіх вартостей бюрократів.

У світі все минає. Минувся Совєтський Союз. Минулися його творці. І минуться теперішні, вже нечисленні, промотори відбудови імперії. В Україні росте національна свідомість, нав'язується до славного минулого та повільний для нас (для історії – це одна мить) поворот до традиційних вартостей. Студентські страйки і голодівка осінню 1990 року цьому початок. Розпізнання, що свобода і відповідальність – це дві сторони одної медалі – зобов'язують до дисципліни, праці і видержливости. Нове покоління виростає. Пригадується думка з писань Юрія Липи 1930-их років, що Україну закріпить покоління, народжене в 1970-ті роки. Віримо, що так і станеться. ❑

Торонто, 7 квітня 1996

Зі Світлим Празником Христового Воскресення
усім Крайовим Управам, Станичним Управам
та Членам Братства кол. вояків 1-ої УД УНА
сердечні побажання засилає Головна Управа

д-р М. Малецький, голова *Ст. Климців, секретар*

Олена Губіна

ВСІ ШЛЯХИ ВЕДУТЬ... В УКРАЇНУ

Сніг в Україні цього року зійшов лише в останні дні березня. І хоча важко сказати, наскільки метеорологічні умови спроможні впливати на розвиток суспільних процесів, але якесь заціпеніння і справді спостерігалося. Економісти загалом зосередилися на розробці та прийнятті державного бюджету і ця тема на тривалий час відкинула всі інші розмови економічного ґатунку. Опісля схвалення бюджету Міжнародний валютний фонд знову повірив у здатність України до реформ, а відколи березневий рівень інфляції знизився до 3 відсотків і це можна вважати мало не сенсацією останніх років, пролунала обіцянка, що до кінця року МВФ має виділити Україні 900 мільйонів долярів.

А українські політики зосередилися на іншій, не менш важливій темі. Йдеться про підготовку проекту нової Конституції України. Процес цей рухається важко, оскільки єдиний текст треба погодити людям, котрі мають діяметрально протилежні політичні погляди та позиції. Пройшовши всі попередні етапи, проект тепер опинився у Верховній Раді. І рівночасно можна було б сказати, що у "глухому куті". Під час обговорення цього питання 17 квітня на розгляд депутатів було одночасно представлено декілька проектів нового Основного Закону. Один, так би мовити, "офіційний", його підготувала Конституційна Комісія. Але власні проекти мають також комуністи, соціял-демократи, християнські демократи, КУНівці. Комуністи називають "офіційний" проект "пропрезидентським". Мовляв, він розроблявся під тиском президентських структур, до того ж Президент має вплив на його прийняття у парляменті. Адже значна частина народних депутатів нині працює у структурах виконавчої влади і, за словами депутата-комуніста Євгена Мармазова, "зробить усе, що скаже Президент". "Офіційний" проект також підтримують практично всі праві депутатські фракції, половина членів Президії Верховної Ради. Однак цих голосів за будь-яких умов не вистачає, щоб утворити конституційну більшість депутатів, необхідну для підтримки нової Конституції.

Найбільшою за чисельністю парляментською фракцією є комуністична. Але навіть разом із соціялістами та аґраріями вони також не спроможні утворити конституційну більшість. Щоправда, комуністи придумали власний вихід із цієї ситуації. Вони запропонували позбавити депутатських повноважень тих 70 народних обранців, котрі не працюють на постійній професійній роботі у парляменті. Формально вони мають підстави для таких вимог, законом і справді передбачено, що депутати не повинні працювати в деяких інших структурах. Однак згадки про структури виконавчої влади у цьому переліку нема. З іншого боку, важко оцінити, якою може бути ситуація, якщо парлямент сьогодні залишать одночасно 70 депутатів. Особливо, якщо згадати, що лівих серед них нема.

Тому поки що тема нової Конституції фактично обертається по колу. З одного боку, час вимагає пришвидшити цей процес, оскільки скоро має закінчитися дія Конституційного Договору, котрий нині фактично виконує функції Конституції України. А тоді знов чинною має стати стара Конституція УРСР, що загалом можна вважати "нещасним випадком". Але з іншого боку, нова Конституція – це справа надзвичайно тонка і сьогодні її приймати доведеться лише в умовах компромісу з боку двох блоків. Ліві свій "компроміс" запропонували: вони ладні погодитися на існування в Україні інституту президентства. А якого компромісу чекають від правих? Підтримати ідею двомовности? червоного прапора? чи іншої якої біди?

Таким чином конституційний процес став головним і стабільним фоном, на якому в Україні розгортаються поточні події. Одні це називають "тупцюванням на місці", інші – "моментом рівноваги". Але саме у цьому стані Україна перетворюється на принадну арену для формування деяких процесів світової політики: не просто "територіяльний буфер", а певний символ "невтральної зони" між взаємовиключними позиціями. Політичними, ідеологічними, економічними.

Спочатку запал пристрастей запанував у Росії, де парляментська передвиборча кампанія переросла у президентську. Серед найбільш імовірних претендентів на цю посаду нині два чоловіки. Це нинішній президент Борис Єльцин та лідер російських комуністів Геннадій Зюганов. "Українську карту" кожен із них розігрує по-своєму. Борис Єльцин обіцяє приїхати до Києва і нарешті підписати широкомасштабний міждержавний Договір про дружбу і співробітництво між Україною і Росією, яким Росія має офіційно і остаточно визнати державну незалежність України, відсутність до неї територіяльних претенсій. Однак Єльцин пов'язує підписання цього Договору з підписанням угоди про Чорноморську Фльоту, котра має визнати, що Севастополь є базою російської фльоти, а українські кораблі повинні перейти в інші бухти. Борис Єльцин орієнтується на великодержавні амбіції російських політиків, котрі культивуються давно і треба сказати – успішно.

У цьому контексті приїзд до Києва перетворився фактично на шантаж. Мовляв, погоджуйтесь сьогодні на наші умови, бо після виборів ми можемо виставити ще більш жорсткі. Російське керівництво поки що вірить, що українське зрештою має "здатися": Єльцин повідомив, що збирається побувати в Україні ще до президентських виборів.

Водночас Геннадій Зюганов в Україну таки поспішив. І протягом двох днів встиг провести таку кількість зустрічей на різних рівнях, включаючи кілька прес-конференцій, що дещо розвіяв те уявлення про себе, як про слабкого політика, котре культивують російські засоби масової інформації. Українська преса відреаґувала на його візиту доволі однозначно, оцінивши, що він цілком спроможен виграти президентські вибори, оскільки справді є політиком зовсім іншого рівня, ніж ті, хто

перебуває при владі в Росії нині. Зюганова навіть встигли назвати "Єльциним 1991 року". Серед українських політиків він зустрічався лише з Олександром Морозом та колеґою-комуністом Петром Симоненком. Петро Симоненко почувався дуже гордим. Важко сказати, хто кому наобіцяв більше, але українські комуністи відчули свою значимість.

Однак невдовзі після того в Україні за певною моральною підтримкою приїхав політик зовсім іншого ґатунку. Керівник Білоруського Народного Фронту Зенон Позняк. Як пояснив голова Народного Руху України Вячеслав Чорновіл, Позняк шукав виходу на пресу напередодні підписання у Москві Договору про єднання Росії та Білорусії. Сьогодні вся незалежна білоруська преса друкується в Литві, а в Білорусі, лідерам Народного Фронту не дають можливости висловити власні позиції. Тому Позняк хотів, щоб принаймні через українську пресу світ дізнався, що білоруський народ зовсім не одностайно схвалює союз з Росією. І назвав його "союзом російського слона та білоруської куріпки". А одна з українських газет прокоментувала, що такий союз закінчується "паштетом". Зрозуміло – із куріпки.

Союз Росії з Білорусією, зрозуміла справа, не залишив байдужими країни західного світу. Керівництво НАТО невдовзі здійснило своєрідний "огляд" тих країн, які мітять у його потенційні члени та союзники. Наприкінці квітня Держсекретар НАТО Хав'єр Солано приїхав до Києва. Опісля журналісти цитували тезу Президента Леоніда Кучми, котрий сказав, що Україна іде не в НАТО, а до НАТО. Від позаблокового статусу наша держава не відмовлялася, але той же Кучма докинув ще одну фразу: "Майбутнє її не обов'язково повинно бути позаблоковим". Поки що ж Україна ретельно наголошує на "спеціяльних" взаєминах з НАТО, які, схоже, мають означати особливу симпатію. Але якщо кілька місяців тому керівництво НАТО не надто активно експлутувало термін "спеціяльних" чи "особливих" відносин, то нині він звучав доволі невимушено з вуст Хав'єра Солано.

Схоже, в очах західних партнерів Україна залишається чи не основним ґарантом того, що Радянський Союз відновлений не буде. Білорусія та Казахстан, які підписали договори з Росією про поглиблення інтеґраційних зв'язків, на таку довіру навряд чи можуть розраховувати. І Україна таки справді спиняється на перехресті шляхів між Заходом і Сходом.

Державний секретар США Воррен Крістофер, який також цієї весни відвідав Київ, неодноразово у своїх виступах підкреслював, що Америка підтримує становлення Української держави і її прагнення рухатися самостійним шляхом. Водночас не приховував він і того, що Сполучені Штати надають сьогодні Україні найбільшу допомогу поміж інших країн СНД. Знаменним було і те, що останнім часом високі державні українсько-американські зустрічі відбувалися мало не щомісяця.

У квітні Україну відвідав і прем'єр-міністер Великобританії Джон Мейджор. І хоча впродовж візити не підписувалися серйозні політичні

документи, помітною стає сама увага до України. Джон Мейджор пообіцяв допомогу Великобританії для України, особливо у реформуванні енерґетичного комплексу. І це було не випадковим, оскільки візита відбувалася напередодні зустрічі "Великої сімки" у Москві.

"Українську тему" і справді неможливо обминути наприкінці квітня. Цього року світ згадував про страшну дату – десятиріччя Чорнобильської трагедії. В Україні цю річницю також відзначали і, зрозуміло, не так відсторонено, як у багатьох далеких країнах, де аварію на ЧАЕС часто сприймають як жахливий факт історії. В Україні Чорнобильська трагедія – не просто історія, це наша сьогоднішня реальність. Можна навести лише один факт: щодня в Україні помирає 50 чоловік, які брали участь у ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС або проживали на уражених територіях. Тому тема закриття Чорнобильської атомної постійно обговорюється в Україні.

Обговорювалася вона і під час зустрічі "Великої сімки" у Москві, куди був запрошений і Президент України Леонід Кучма. Лідери найрозвиненіших держав визначали, якою має бути допомога Заходу у закритті ЧАЕС. При цьому характерним було те, що білоруське керівництво на цю зустріч не запросили, хоча Чорнобиль обпалив і тамтешні землі і залишається для них серйозною проблемою. Білоруські лідери знервовано відреаґували на цей факт, хоча могли у цьому випадку лише махати у слід за потягом, який пішов.

Україна цього року відзначатиме п'ятиріччя своєї державної незалежности. За цей час тут і справді відбуваються разючі зміни. Схід України вимагає узаконення другої офіційної мови – російської. Хоча в донецьких вищих навчальних закладах при складанні вступних іспитів твори вже пишуть українською мовою. І самі донецькі викладачі визнають: знаючи, що в державі перевага віддається українській мові, молодь вивчатиме саме її. Хоча заразом відстоюючи рівноправність російської мови, донеччани підкреслюють: але це не означає, що ми менші патріоти України. І такі зрушення в їхній свідомості справді вже є.

Інша річ, що в Донбасі зараз відбуваються складні суспільно-економічні процеси. Цього року тут має закритися 14 вугільних шахт. 24 шахти закриті ще торік. І часто шахтарський патріотизм ґрунтується у відповідності з чисто людськими проблемами: яке майбутнє їх чекає? Відповіді на це запитання вони хочуть знати вже сьогодні.

А на Тернопільщині нині потроху починає оживати виробництво. Якщо минулого року загальне падіння його обсягів в області складало 19,2 відсотка, то за 4 місяці нинішнього року обсяг виробництва зріс на 34,7 відсотка. Відомий український економіст Володимир Черняк 24 квітня виступав на економічному семінарі у Тернополі і сказав: "Західна Україна свого часу розпочала політичне оновлення України. Тепер має здійснити економічне. І це буде прикладом для всієї держави, чого ми прагнемо". ❑ *Київ, 26 квітня 1996*

Іван ДРАЧ

Голова Української Всесвітньої Координаційної Ради,
Голова Ради Товариства "Україна"

ЧИ ПРАЦЮЄ УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ?

У XX столітті український етнос втратив половину свого складу – так позбиткувалися над бездержавною нацією Великий Голод (1932-1933) і Велика Війна (1939-1945). Отож, ми живемо наче половиною свого буття. Але й після такого знищення ми спромоглися на варіянт своєї держави. Все це свідчить про очевидну живучість української ідеї, яка постійно пломеніє в надрах українського етносу.

Кілька років тому довелося бути в бразильському штаті Парана (столиця Курітіба). Там живуть якусь сотню літ вихідці переважно з Галичини (згадайте вірші Івана Франка "До Бразилії"). Маленька гілочка українського роду, закинута долею на край світу, в основному підживлювана ентузіястами української греко-католицької церкви, повновартісно існує в португальськомовному морі. Українські школи, катедри, українські люди як керівники державних установ – усе це не могло не вражати.

Так мені видається, мусить бути критична маса етносу, певної зрілости чи розвитку, щоб у ній існувала національна ідея. Якось одночасно у мене в Товаристві сиділо на дивані двоє українців – один з Австралії, а другий – з Норильська, з міста за Полярним колом. Обидва вони представляли дві українські громади однаковим числом – тридцять тисяч. Цікаво, що тридцятитисячну громаду в Австралії ми знаємо всі, а про таку громаду міста Норильська ми ледве що чули. А я ж там колись навіть бував зі своїми колеґами – Давидом Кугультіновим, Кайсином Кулієвим та Михайлом Дудіним. Це, здається, було 1976 року – до мене тоді з українців мало хто підходив.

Я розумію, що українська громада в Австралії складалась переважно з політично свідомих українців. А на Півночі Красноярського краю громада складалася із засланців, яких згодом послідовно нищили й не давали самоутвердитись, а частково із заробітчан, які їздили заробити копійку. Про одного з них, Гришка, я написав нарис у "Литературной газете" – "Запорожець за Полярним колом".

Але наявність цих двох тридцятитисячних мас українства в різних кінцях плянети і різні, абсолютно полярні, їхні долі змушують мене багато над чим задуматися...

Українську ідею впродовж століть прозирав Пантелеймон Куліш. У "Зазивному листі до української інтеліґенції" (1853) він писав: "Були ми довго наче мертві, були нерухомі в летаргічному сні років із півтораста послі того, як наш Богдан запродав нас разом у двоє рук, а його alter ego

(друге я) хотів запродати ще і в трейті, із сього летарґу пробудила нас рідна мова...

... Знаючи з історичного досвіду, як уставали? нації, повержені незгодою або дикою силою в прах, уповаймо духом бодрим, що в нашій давнині затаїлася сила невмируща і що ми тією силою дійдемо колись до того зросту, який сама природа нам на роду написала...

Так, ми не малий народ, дарма що нас не добачають наші сусіди у своїм величанні. Не малий уже тим, що докіль стояли ми за Польщу, під п'ятою в Ляха ізвивалася Москва; а як почали стояти за Москвою, стала тоді Польща пищати під п'ятою Москаля.

Не малий і тим, що, давши Польщі й Москві архиєреїв, вельмож і писателів, не пошилися ми в чежуземщину слідом за своїми спокушеними главами.

Найбільше ж величчє української нації явне з того, що, зоставшись без церковного, політичного, воїнського і наукового передовництва, спромоглась вона видати з себе самобутню літературу і затривожила не помалу силоміцних єдинителів Русі.

Пам'ятне бо нам слово московського оракула: що польське повстання єсть ніщо, як порівняти його з повстанням літературної України. Там, рече, відпала б, може, під лихий час, невеличка провінція від імперії; а тут мужицька мова, ставши літературною, розколе імперію на самій серцевині. Так промовила, віщуючи про нас, московська піфія...?

Пам'таймо, рідне браттє, апостольське слово, що поставили ми девізом до свого "Зазивного листу": Духа не угашайте! Не гасімо його самі в собі; тоді ніхто його не вгасить і в нашому народові!"...

Мені, темному, стало розвиднятися по волі тоді, коли став дещо читати з геополітики Льва Гумільова і Юрія Липи. Саме в такій часовій послідовності вони прийшли до мене, хоча б мали прийти навпаки – за часом написання своїх творів. Малопояснювані речі стали наближатися до деякого розуміння. Згодом я став думати, чому в одному випадку для державної нації досить мільйона чи кількох (естонці чи словаки), а в нашому, грішному, і кількох десятків мільйонів не досить. Концентрація національної ідеї, насиченість, густота, рівень патріотизму на душу населення чи ще які мудрі й тяжко обчислювані речі. Ось у Києві з чотирьох мешканців – троє українців, а українську мову коли почуєш, то озираєшся – майже завжди хтось із твоїх знайомих. Чи нас чекає ірляндизація (в Дубліні актори головного драматичного театру забов'язуються раз на місяць давати вистави рідною ірляндською мовою)?

Отож низка міркувань з приводу української національної ідеї. Адже, як писав колись М. Євшан, "... коли ми дійсно наважилися виконати якусь історичну місію, коли дійсно вирішили стати вільними, мусимо на свою теперішню діяльність глянути з історичної перспективи. Інакше кажучи: українська національна ідея мусить увійти в основу

виховання українських поколінь, стати для них новою релігією, увійти в їх кров".

Українська колективна свідомість ще й досі лише складається, вона не виробила усталеної системи поглядів на місце й ролю українства в Европі й світі, не викрісталізувалася в конкуруючі дієздатні, зрілі концепції, отже ще не може дати загальнозрозумілих мотивацій до сконсолідованої (тобто історичної) поведінки більшости громадян. Уявлення українців про свою Вітчизну надто довго (небезпечно довго) існують у первісній, емоційній, інтуїтивній фазі, фраґментарно, а тому ще не продукують чітких алґоритмів усвідомленої, цілеспрямованої, а головне – безперервної колективної дії, тобто історичної творчости. Це настільки специфічна ознака української національної свідомости, настільки унікальна з-посеред державницьких націй (тобто єдиних спільнот, що можуть вважатися повносилими націями), що аналіза природи такого світового феномену неминуче стає альфою і омегою будь-яких досліджень. Встановлення першопричин подібного колоїдного, аморфного існування, в яке час від часу потрапляє українство, певна річ, дають ключ і для зрозуміння минулого й сучасного і для оздоровлення нації.

Сама по собі націєтворча і державотворча функція ідеї не є жодним відкриттям. Це об'єктивна умова виживання кожного народу, кожної нації. Але, можливо, українство ще потребує такого ідеологічного лікнепу, спочатку не так теоретичного, як порівняльно-описового. Треба знати, що означали і означають, як функціонують національні ідеології в історичній долі німців, японців, китайців, американців, англійців, французів, італійців, еспанців, а надто – росіян. Кілька томів такої світової антології національних ідеологій варті всієї багаторічної діяльности багатьох наших інституцій, за позірною квазіпатріотичністю яких крилася (і досі глибоко вкорінена) стерилізація національної свідомости українства, хоч би як комусь щиро бажалося оцінювати ту діяльність інакше.

Сподіватися на державну підтримку досліджень природи української ідеї поки що не доводиться. Одержавлені науковці-дослідники зорієнтовані на протилежне ("Національна ідея не спрацювала"). Поштовх мусять дати незалежні дослідники, творчі колективи на кшталі наукових інституцій Української Всесвітньої Координаційної Ради. З часом з'являться окремі видатні мислителі (як "з нічого" з'явився історик М. Грушевський). Але не може не турбувати "втрата темпу" ("Українська нація завжди запізнюється" – М. Скрипник), що консервує і увічнює автсайдерство як спосіб історичного існування.

Системна аналіза складників української ідеї, стратегічні дослідження – справа не одного року. Але вже зараз потребує оперативного науковго, публіцистичного, політичного і пропаґандистського швидкого реаґування низка небезпечних деформацій, які успішно ін'єктуються в українську національну свідомість чотирьох незалежницьких років. Отрують витоки, вносять корозію в самоусвідомлення українців добре знані

зовнішні й внутрішні чинники, які полярно суперечать національним інтересам України. Це має стати зрозумілим загалові на рівні буденної свідомости, яку спотворюють "демократичиі" недоброзичливці України, аби скористатися суспільним потьмаренням (як це сталося в Білорусі).

Тому найактуальнішою у інформаційній сфері видається сьогодні арґументована і виразна протидія почуттю тотального песимизму щодо перспектив існування незалежної України, вже посіяному в свідомості навіть патріотично налаштованих громадян. Капітулянтська німота патріотичних інтелектуалів просто вражає. Лексика політиків і публіцистів патріотичного спрямування наскрізь просякнута катастрофізмами, зневірою, ганебним голосінням, негідними бідканнями й схлипуваннями з приводу "трагічної долі багатостраждального українського народу", якому Бог, не знати чому, без жодних зусиль самого народу, подарував державу 1991-го – мабуть, для злиднів, злигоднів і т. ін. Хоч автори цих голосінь мають чи не найменші особисті підстави для суцільного мінору. Щонайнебезпечніше: свідома деморалізація українства за формулою "Не тратьте, куме, сили" вже підхоплена тими, хто мав би пробуджувати в громадян мужні та світлі голови потрапили в поле гіпнотичних навіювань і вже самі в затруєному стані автоматично транслюють "установки" українофобських гуру. Якщо в Росії на реанімацію імперської манії величі успішно працюють геть усі – від президента й урядовців, партій і рухів аж до останнього циркового клована й естрадного конферансьє, то в нас, здається, навіть наймужніші найталановитіші, найпопулярніші діячі науки й культури з усіх слів і звуків відпам'ятовують лише самоїдські й цвинтарні. Якщо українське відродження першої третини XX століття Москва примусила замовкнути лише кулями в потилицю й Соловками для творчої еліти, то нині, аби спаралізувати нас, вистачає поки що інформаційних маніпулювань для придушення нашої здорової психіки. Депресія після гідного подиву національного піднесення 1988-1991 років вразила не лише несвідомих чи малосвідомих громадян, на яких тепер модно всує нарікати. Принишкли й їхні речники, володарі дум і почуттів, – ось одна з поважних причин масової апатії українців.

Певна розгубленість вчувається і в донедавна знаних в Україні наших закордонних громадах. Неминуча зміна віх і орієнтирів надто затягнулася. Контакти з материковою Україною знову набувають якогось, сказати б, спорадичного, приватного характеру. Тому, мабуть, на часі нам усім знову зібратися до гурту, на спільну раду, і вже вьогодні почати підготовку до Другого Всесвітнього форуму українців. Я більш ніж переконаний, що це дасть могутній поштовх до переходу в наступну фазу творення нової України. Я вірю в національну енергію українства. І як тоді, три роки тому, з'явилася поруч із загартованими ветеранами свіжа когорта діячів всесвітнього українства, що зробили за цей час надзвичайно багато для своєї етнічної Батьківщини, так знову вийдуть на історичний кін досвідчені й молодші хранителя та будителі української

національної ідеї. І ми разом, уже не наосліп, почнемо долати наступну сходинку, визначену нам Богом та історією для досягнення величі нашої України.

Найближчим часом варто було б звернути увагу на такі напрямки й завдання досліджень цієї проблеми.

1. Відновлення зв'язку часів, культурної, духовної спадковости, зокрема, Київська Русь – сучасна Україна (етнічні корені, державність, релігія, мова, писемність, мистецтво, фольклор), оскільки ці основи в корені порушено.

2. Економічне підґрунтя національних інтересів – створення українського внутрішнього ринку. Згадаймо, як за це дісталося в двадцятих роках Волобуєву. В цій площині лежать розв'язання об'єктивних і штучних суперечностей між реґіонами України, які були частинами різних імперій. У цьому напрямку від 1991 р. зроблено найменше і теоретично, й практично.

3. Геополітичне становище України – історичне і сьоднішнє. Проблеми союзників, потенційних ворогів, а звідси – формування ефективної зовнішньої політики.

4. Цілком самостійний напрям: Україна і Росія. Оптимальні варіянти мирного співіснування на найосяжнішу перспективу, через різні (найгостріші, аж до збройних конфліктів) фази. Аналіза сумісности й несумісности національних інтересів України й Росії.

5. Історіософія: гносеологічні та історичні корені будь-якої національної ідеї як ідеальної матриці генотипу тієї чи іншої спільноти у її взаємодії з середовищем проживання. Це відкриває способи існування та здатність до розвитку національної спільноти.❑

Богдан КУШНІР

ОЛЕГ ГРИНІВ - ЖУРНАЛІСТ РОКУ

У минулому числі нашого журналу ми повідомили, що наша співробітниця з Києва Олена Губіна отримала премію "Журналіста року". Премію "Журналіста року" теж одержав наш співробітник зі Львова Олег Гринів. Професорові Олегові Гриніву складаємо щирі гратуляції.

Редакція

Премія "Журналіст року" присуджується щорічно професійним журналістам, які найбільше відзначились своїми публікаціями в пресі. Торік таку премію отримали три журналісти. Одним з них став Олег Гринів, хоч він не є членом Спілки журналістів України, за цілий ряд публікацій, насамперед у газеті "Молодь України" з проблем духовного відродження нації та українсько-російських взаємин.

Олег Гринів – завідувач сектора теоретичної етнології Інституту народознавства Національної Академії наук України, професор Львівського державного інституту фізичної культури, доктор філософських наук. Крім того, викладає у Львівському державному університеті ім. Івана Франка. За останні 2 роки він опублікував майже 100 статей та інших робіт. Його праці друкувались у ЗСА, Канаді, Німеччині, Франції, Великобританії, Польщі, Росії. Відомий як автор монографії " Йосиф Сліпий як історик, філософ, педагог", підручника "Українське народознавство" (у співавторстві) та статей у паризькому квартальнику "L'EST EUROREEN". Незабаром вийде його книга "Національно-духовне відродження: проблеми теорії та історії". Тепер працює над фундаментальним дослідженням з проблем генези української нації.

Водночас О. Гринів приділяє чимало уваги для громадсько-політичної роботи. На Установчому з'їзді Народного руху України в 1989 році обирався членом його Великої Ради. Нині – заступник голови Координаційного центру Українського національно-патріотичного блоку Львівщини, в якому на обласному рівні об'єдналося більше 50 партій і громадських організацій. Розробив дві плятформи цього блоку "Україна та українці в Другій світовій війні" і "Міжнародний суд над КПСС за злочини тоталітарного режиму – ґарантія миру, безпеки й стабільности в

світі, запорука свободи народів колишнього СРСР". Активний член Клюбу Григорія Сковороди. Належить до числа членів Елітарного клюбу часопису "Український шлях".

Виступає в царині художнього слова з новелами, гумористичними творами, а також на літературно-критичні теми.

У березні 1996 року обраний секретарем Українського Національного Комітету для організації Міжнародного суду над КПРС. ❑

Богдан Кушнір, член спілки журналістів України, кореспондент газети "Молодь України", м. Львів

Олег **ГРИНІВ**

ОБ'ЄДНАННЯ ВЕТЕРАНІВ: ВОЯЦЬКІ ПРАГНЕННЯ І ЧИНОВНИЦЬКІ СПЕКУЛЯЦІЇ

Остання найкривавіша війна в історії людства стала братовбивчою для нашого народу. Ніхто не знає достеменно, скільки українців загинуло в її роки. Коли навіть вважати, що нація втратила 8 мільйонів своїх синів і доньок, то й тоді за людськими втратами Україна стоятиме на першому місці серед усіх учасниць війни. Приміром, втрати Німеччини на всіх фронтах становлять 6,5 мільйона осіб, Польщі – 5 мільйонів, а Росії – 5-6 мільйонів. Та треба зважити, що втрати останньої країни не відображають втрат російської нації, позаяк поняття "росіянин" тлумачиться розширено, як населення цілої Російської Федерації.

Окрім фізичних втрат, українці зазнали тяжких моральних втрат, що подають про себе знати ще нині. Для справедливости зазначу, що українці були втягнені у вир війни в середині березня 1939 року, коли на молоду Карпатську Україну напали угорські аґресори. Через півроку галичани й волиняни воювали проти німецьких нападників у складі польських військ. Червень 1941 року розділив українців лінією фронту, розкраяв серце народу. Основна частина наших земляків опинилась у червоних військах, а інша пов'язувала свої сподівання з німцями, в яких бачила визволителів від большевицької окупації. Немало наших земляків боролися як проти німців, так і проти большовиків у загонах Української Повстанської Армії. Іронією долі наші земляки перебували в інших арміях (угорській, американській, канадській тощо) і в Русі Опору на території західноевропейських держав. Хто буде стверджувати, що для українців війна закінчилась у травні 1945 року, коли вона тривала аж до початку 50-х років?

Трагедія нашого народу в цій війні оцінюється по-різному. За часів тоталітарного режиму вона трактувалась однобічно, з московсько-большевицьких позицій. Інтереси української нації цинічно ігнорувались: большовицькі ідеології ставились до українців як до безвольної людської маси, яка не могла мати якихось специфічних інтересів. Праці закордонних наших вчених не були відомі на батьківщині не лише широкій громадськості, а й

навіть більшості фахівців-істориків. Тільки на початку 90-х років в Україні почали з'являтися об'єктивні публікації про наших земляків, які боролись проти большевицьких окупантів, зокрема про дивізію "Галичина".

Звичайно, процес переосмислення трагедії нашого народу в Другій світовій війні не простий. Спроба об'єктивної і всебічної їх оцінки зроблена торік у плятформі Українського національно-патріотичного блоку Львівщини "Україна й українці в Другій світовій війні". Без ідеологічної заанґажованости тут обґрунтовується місце у війні основних частин українців, які воювали в різних військах: повстанців, дивізійників і червоноармійців. Ось один з пунктів згаданої плятформи: "При оцінці дивізії "Галичина" треба зважити принаймі три арґументи: 1) спільні воєнні дії з німецькими військами проти большевицьких окупантів розглядалися не як стратегічне, а як тактичне завдання для українців; 2) воєнна ситуація диктувала вибір, тому організатори дивізії намагались спрямувати воєнну боротьбу проти московсько-большевицьких окупантів, репресивна діяльність яких уже проявилась відверто на "визволених" ними українських землях; 3) зваження різних варіянтів дальшого ходу війни й намагання створити зародок національної армії за прикладом військових формувань Українських Січових Стрільців у роки Першої світової війни, що стали основою армії ЗУНР".

Плятформа має на меті не лише оцінити трагічні події минулої війни. Вона зважує нинішню ситуацію державотворення. Інакше кажучи, плятформа створює ґрунт для нових взаємин між різними учасниками Другої світової війни (повстанцями, дивізійниками, червоноармійцями), об'єднання їх в інтересах державотворення й припинення конфронтації. Безумовно, йдеться про вояків, які не були причетні до злочинного винищення мирного населення на західноукраїнських землях як у роки війни, так і після її завершення на европейському терені, за виннятком території України та деяких інших держав. Злочинці мають бути покарані не лише задля справедливости, а й майбутнього.

Саме такі злочинці та їх квазннаукові адвокати чинять перешкоди для справедливої переоцінки ролі українців у Другій світовій війні. Коли автор цих рядків висловив своє обурення традиційним для часів тоталітаризму трактуванням російсько-німецької війни як "великої вітчизняної війни", то один з київських професорів-ретроґрадів (напевне, на замовлення телебачення) вилив з телеекрану цілий шквал квазинауково-образливої лексики в заяложеному большевицькому дусі. І нічого дивного: відберіть від цього лженауковця його "наукові праці" – і він лишиться голий, як турецький святий, бо науковий титул не приховає його сороміцтва.

Та право і правда мають бути однакові для всіх. Чому гітлеревські злочинці повинні притягатися до суду через п'ятдесят років після капітуляції Німеччини, бо на них не поширюється термін давнини, а для сталінських енкаведистських катів існує інше право? Отож, коли йдеться про об'єднання ветеранів Другої світової війни, то треба поставити питання принципово: енкаведистські злочинці не мають права належати до такого об'єднання, бо це ображає національну гідність українців. До речі, в згаданій раніше

платформі зазначається: "Справедлива оцінка ролі України в Другій світовій війні вимагає притягнення до кримінальної відповідальности большевицько-енкаведистських злочинців, до яких не може бути застосований термін давности, бо їхні злочини перед людством за своїм тягарем не відрізняються від злочинів нацистів. Не можемо вшанувати як учасників війни осіб, які в складі енкаведистських загонів вели неоголошену війну проти мирного українського населення, розстрілювали без суду й слідства невинних людей, мордували їх у большевицьких катівнях, вивозили їх у холодні сніги Сибіру".

Платформа виражає волю більше, ніж 50 організацій та партій, які об'єднались на обласному рівні в Українському національно-патріотичному блоці Львівщини. Входить до блоку й Братство вояків дивізії "Галичина". Всі члени блоку зійшлися на тому, що, замість большевицького Дня Перемоги, незалежна Україна мала би відзначити День Пам'яти співвітчизників, які полягли в роки Другої світової війни в боротьбі проти тоталітарних режимів.

Платформа блоку формулює засади для об'єднання всіх ветеранів Другої світової війни.

Недавно відбулася установча конференція об'єднання ветеранів війни міста Львова. Що ж розглядалось на цій конференції? Перелік питань охоплював майже 15 пунктів. Серед них розповідь головуючого про посвячення прапора об'єднання, доповідь Ю. Зими, хоч він сам сказав, що не буде виступати з доповіддю, п'ятнадцятихвилинна (!) лекція про Богдана Хмельницького, підтримка кандидата в депутати до Верховної Ради України, а також питання про Народний дім, про відкликання народного депутата України від Яворівської виборчої округи. Коротше кажучи, питань було чимало, але не тих, чим повинна займатись організація ветеранів-військовиків. Виникають, приміром, питання: чому ветерани міста Львова повинні розглядати питання про відкликання депутата з Яворівського сільського району? Чому головуючий має закликати учасників конференції одностайно голосувати за певного кандидата, адже вони можуть належати до організацій, які підтримали вже іншого кандидата?

Та найбільшим нонсенсом є ухвала відібрати Народний дім від Прикарпатської військової округи. Аж ніяк не заперечую того, що нині цей Центр просвіти, культури і дозвілля не виконує своїх функцій, а діє якраз навпаки, та вихід не в цьому. Чи не ліпше було б ветеранам війни взяти шефство над цим закладом і перетворити його в зразковий для Збройних Сил України виховний заклад? Що буде після того, коли Народний дім буде повернений "народові", цебто партійним і громадським організаціям, не важко здогадатись, поглянувши на занедбаний будинок на проспекті Шевченка, де господарюють такі ж організації. А може справді треба було б навести лад у згаданому будинку? Обласна влада каже, що військовій окрузі дадуть місце в ліквідованій школі. Для чого ліквідувати школу в центрі міста, коли в українських школах діточки навчаються в дві зміни? Якщо ця школа з російською мовою навчання, то чи не було би доцільніше змінити мову навчання і забезпечити нормальні умови для школярів, які туляться в інших школах? Та задумаймось: чому організація військових ветеранів відбирає будинок для

виховної роботи від військовиків округи? Чи логічно: військові ветерани проти військовиків? Як пояснити? Як сприймуть таку організацію ці ж військовики? Почерк відомий: львівська обласна влада, коли не спроможна налагодити роботу в якійсь структурі, як правило, її ліквідує, підтверджує цим свою неспроможність.

Водночас ряд питань, якими повинні би займатися військові ветерани, на конференції навіть не згадувались. Приміром, закон про статус ветеранів війни, який не позбавив привілеїв військових злочинців-енкаведистів.

Та були й конкретні львівські проблеми. Одна з них стосується колишнього музею історії військ ПрикВО, який проданий за мізерну ціну московському (!) концернові "Сімекс", проданий без погодження навіть з міською владою. Такі дії викликали протест громадських діячів Львова. У відкритому листі до Президента України та інших керівників вони зазначили: "Мусимо звернути вашу увагу, що за умови створення в Україні Національного музею Збройних Сил керівники Української Вільної Академії Наук готові передати багато національних реліквій часів визвольних змагань, які зберігаються сьогодні у Вінніпезі, Торонто, Нью-Йорку. Ці унікальні експонати наші патріоти вивезли і врятували для нащадків. Тепер, очевидно, цього не станеться, бо хто рахуватиметься з особами, які торгують національними святинями". Безумовно, для такого музею найбільше підходив будинок у Львові, який продали чуженецькому концернові "Сімекс". Чи не предмет для того, аби об'єднання ветеранів заявило свій протест обласній владі? Та ба! Хто буде виступати проти обласного чиновника, якому привселюдно лижуть п'ятки?

Пряме відношення до об'єднання ветеранів війни має доля ліцею імені героїв Крут, який був відкритий 19 серпня 1992 року за постановою Уряду України, а тепер перетворюється з військового на ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою. Тут треба наголосити, що такі військові ліцеї є у Харкові, Донецьку, Кривому Розі, Луганську, Чернігові, а на цілий Західний реґіон – він тільки один! Чому хочуть позбутися такого військового закладу, не викликає сумніву. Його начальник полковник Роман Саляк в інтерв'ю, опублікованому 16 лютого ц. р. в часописі "Український шлях", каже, що у боротьбі за збереження ліцею хотілось би "заручитися підтримкою обласної адміністрації", бо "від її позиції зараз багато залежить". Та не лише від неї! Чи ж не питання для об'єднання ветеранів війни?

Створення об'єднання ветеранів Другої світової війни заслуговує схвалення. Залишається лише сподіватись, що воно вийде з ранґи організації як знаряддя збанкрутілого чиновництва і стане відігравати самостійну ролю у громадсько-політичному житті. Цього вимагає час, але така позиція не на руку банкрутам, які випадково посіли крісла держапаратників і додають усіх зусиль, аби продовжити своє бездарне керівництво. ❑

Олег Гринів, Інститут народознавства
Національної Академії Наук України (місто Львів)

Василь Федорович

РОЛЯ КИТАЮ В РОЗВАЛІ СРСР

Тим питанням займається Н. Е. Такер, проф. Джоржтавнського університету в Вашинґтоні, на сторінках журналу "Політікал Саєнс Квортерлі", зимовий випуск 1995/96.

Вихідною точкою розважань на ту тему є теза, що всупереч теоретичним твердженням основоположників вчення (Маркс, Енґельс, Ленін) немає монолітного комунізму, а є тільки окремі комуністичні державні устрої, які часто зі собою ривалізують, а в ряди-годи входять навіть у відкриті конфлікти.

В першій половині 20 ст. станули поруч себе дві великі комуністичні потуги – Совєтський Союз і Червоний Китай. Російські комуністи або большевики претендують на першенство, бо їхній комунізм утвердився безпосередньо після жовтневої революції в 1917 р., тоді як Китай встановив у себе комуністичний режим приблизно 30 років пізніше, тобто при кінці Другої світової війни, коли комуністичний лідер Мао Це-тунґ переміг свого противника-націоналіста Чіянґ Кай-шека.

Сталін негайно визнав офіційно комуністичний Китай і заключив з ним договір приязні в надії, що цей новий Китай, як скромний добрий сусід ,буде слухати "старшого брата" з Москви. Але не так вийшло. Китай, розраховуючи на свій понад одномільярдовий людський потенціял, гордий на давні історичні традиції, свою філософію і мудрість, не мав наміру коритися Москві, а показався сильним сусідом з власною політичною програмою. Крім того, Китай мав і досі має до кол. Совєтського Союзу, а тепер до Російської Федерації, територіяльні претенсії, бо китайські лідери не хочуть зрезиґнувати з тих 400.000 кв. км. сибірської території, що її в минулому загарбали російські царі. Тут ясно проявляється примат території над ідеологією і саме це є причиною китайсько-російського конфлікту. Не зважаючи на заключений договір приязні, Сталін від самого початку ставився з недовір'ям і підозрінням до Китаю і противився намаганням Мао Це-тунґа об'єднати під своєю кермою цілий Китай. Наслідники Сталіна пішли його слідами й нерадо дивилися на різні новаторства й поліпшення в Китаю, бажаючи таким чином припинити зріст його сили. В часи т. зв. культурної революції в Китаю (1966-70) кремлівські володарі затривожилися китайським "фанатизмом", бо показалося, що проголошуваний універсальний комунізм є ілюзією.

Китай зі свого боку теж не довіряв Кремлеві і в обличчі можливої большевицької загрози шукав підтримки в своїх колишніх ворогів у Вашинґтоні. Це стало наглядним доказом, що холодна війна вже не є боротьбою між комунізмом і капіталізмом, а радше різними видами самого комунізму.

Китайсько-американське зближення приневолило Москву скріпити свою оборону на азійському терені. На те треба було додатково приз-

начити велику частину народного прибутку, а це, в свою чергу, ослабило внутрішню економіку й довело до різкого зниження життєвого стандарту в СРСР. Критична економічна ситуація примусила лідерів Совєтського Союзу припинити холодну війну, а присвятити більше уваги внутрішнім справам.

Як уже загадано, причиною китайсько-американського зближення був страх Москви перед можливою китайською інвазією. Напруження між Москвою і Бейджінґом збільшилося в 1967 р., коли Брежнєв післав свою армію на Чехословаччину, щоб покласти край т. зв. Празькій весні, мотивуючи свій крок тим, що Москва має не тільки право, але й обов'язок навести порядок і зберігати соціялізм. Китайські лідери поставилися неґативно до тієї інтервенції і назвали її "фашистським бандитизмом".

Москва гостро осудила китайсько-американський договір, заключений в Шанхаї в 1972 р., вважаючи його загрозою для безпеки СРСР. В свою чергу, Брежнєв задумав нав'язати переговори з Вашинґтоном, щоб заманіфестувати назовні свою миролюбність, а одночасно внутрі зменшити видатки на армію та наладнати з Америкою торгівлю збіжжям і технологією. Америка використала цей страх Москви для заключення в 1972 р. договору про обмеження стратегічної зброї. В червні 1973 р. Брежнєв попередив Ніксона, щоб не заключував з Китаєм військового договору, а рік пізніше запропонував совєтсько-американський союз проти Китаю. Ніксон відкинув цю пропозицію, а одночасно зі свого боку почав військову співпрацю з Бейджінґом. Америка сподівалася таким чином приневолити Москву збільшити в себе видатки на зброєння, стримати совєтську експансію та перешкодити совєтсько-китайському примиренню. Цей рахунок показався правильним. Москва мусила збільшити свою залогу на китайському кордоні з 15 дивізій в 1965 р. до 44 дивізії в 1972 р., а вкінці до 50 дивізій в 1982 р. Отже, практично майже половина совєтської армії була розташована в Далекому Сході.

У примиренні Америки з Китаєм совєтські лідери бачили можливість об'єднання американських військ з японськими й китайськими, а це знову заставило їх перевишколити свою армію, розмістити на Далекому Сході ядерні ракети, поправити комунікаційні споруди і фортифікації та змодернізувати Тихоокеанську фльоту. В додатку, в 1978 р. Москва зорганізувала в далекосхідному реґіоні перманентну військову команду, отже, ще одне окреме тіло получене з великими коштами. До того слід додати виснажливу війну в Афганістані, допомогу Кубі та збройні перегони з Америкою. В тій ситуації Совєтський Союз бачив, що, незважаючи на величезну армію, він сам не в силі протистояти Америці, Японії і Китаєві. Тому в 1982 р. проти власного переконання мусив примиритися з леґітимністю китайського соціялізму, щоб таким чином усунути ідеологічну перешкоду до замирення між обома потугами. Вслід почалися совєтсько-китайські контакти в сфері науки, культури і торгівлі.

За Ґорбачова зв'язки СРСР з Китаєм поліпшилися. Ґорбачов хотів закінчити холодку війну, поправити взаємини з Америкою і зменшити загрозу нуклеарної війни. Для здійснення тих плянів він мусив наладнати відносини з Китаєм і тому в своїй промові у Владивостоці в 1986 р. він для примирення з Китаєм обіцяв зредукувати залогу на китайському кордоні та вивести совєтські війська з Афганістану.

Щоб виправити недоліки "культурної революції", Китай почав за ініціятивою прем'єра Денґа в 1978 р. внутрішні реформи. В економічній ділянці він під впливом Америки поширив торговельні зв'язки з Заходом. В наступних роках переведено реформу сільського господарства і тим самим піднесено життєвий рівень селян. Одночасно посилено продукцію товарів широкого вжитку й через те поправилося життя в містах. Остаточною метою Денґових реформ була урбанізація країни, придбання закордонної технології та знесення клясової дискримінації населення. Ті заходи перетрансформували суспільство й дали поштовх до інтелектуальної незалежности. Денґ був переконаний, що звільнення народу від розчарувань "культурної революції" можна осягнути через повне відкинення радикального маоїзму, тобто кличів Мао Це-тунґа. Тому він поборював бюрократію, заохочував молодь студіювати за кордоном (плянував вислати до ЗСА на студії 40.000 студентів), заохочував науковців студіювати правдиву історію й викривати фальшування чи промовчування деяких історичних фактів.

Китайський приклад знайшов відгомін у Східній Европі і в СРСР, де дотеперішня система показалася непридатною, а політичні провідники некомпетентними. Проте, хоч китайці виявили неабияку здібність придбати для себе закордонні інвестиції і технологію, совєтські економісти спершу вже хочби з самих престижевих причин не хотіли наслідувати китайських зразків. Після Брежнєва Андропов поставився прихильніше до китайських реформ, але не вспів перевести їх в себе. Ґорбачов також брав до уваги китайські реформи, але був у тому відношенні обережний, звертався більше до випробуваного колись НЕП-у та до свіжих мадярських експериментів. Зрештою, якщо мова про земельну реформу, то в Китаю селяни радо брали приділену їм землю і працювали на ній, тоді як в Росії колгоспники не виявили такого ентузіязму до приватної власности, бо вони привикли вже до реґляментованої господарки, де мали ґарантовану роботу й зарплату, призначене згори завдання й забезпечення. Тому Ґорбачов звернув більшу увагу на гласність і політичну перебудову, а економіки не торкав.

Після переведення економічних реформ і встановлення відносного добробуту по селах і містах, Китай здобув собі респект в міжнародних колах. Незалежно від того, Денґ мав у своїй політичній кар'єрі ще одне бажання: бачити капітуляцію Москви, особливо в трьох аспектах: Афганістан, Камбожа і виправлення кордонів з Совєтським Союзом. Він

сподівався осягнути це під час візити Ґорбачова в Бейджінґу в 1989 р. Однак та візита не принесла Денґові бажаного успіху.

Започаткована Денґом лібералізація, зглядно демократизація не тривала довго. Тверді реакціонери почали переслідувати тих, що виступали проти режиму й домагалися свободи. Найбільш голосною подією був кривавий розгром маніфестації на пл. Тіянанмен в Бейджінґу в 1989 р. Вона викликала відгук у цілому світі, головно в Східній Европі. Навіть в Москві поступові інтеліґенти-дисиденти осудили її, провели протикитайські демонстрації й вимагали від свого уряду офіційного протесту. Під впливом тіянанменської маніфестації почалася в Східній Европі реакція проти комуністичної диктатури (Польща, Мадярщина, Чехословаччина, Східна Німеччина з розваленням Берлінського муру, врешті розв'язання Варшавського пакту), що вкінці довело до розвалу Совєтського Союзу.

***

Стільки американський професор, спеціяліст від китайських і російських справ. Цікаво, що при обговорюванні розвалу СРСР перш за все покладено наголос на економічну кризу, хоч економіка не була головною причиною краху совєтської імперії. Подібні, куди важчі кризи переживало населення СРСР вже раніш. Згадати хочби три голодомори (1922, 1932, 1946), що коштували мільйони людських жертв. Зрештою, якщо в новіших часах в СРСР були економічні труднощі, то вони не привели до розвалу імперії, тільки заставили кремлівських володарів наладнати взаємини з Заходом, особливо з Америкою, добитися обмеження зброєнь, занехаяти збройні перегони з Америкою і таким чином зредукувати видатки на армію та оздоровити внутрішню економіку.

Виходить, що була інша, куди важливіша причина упадку СРСР. Тією причиною було національне питання, якого немає в Китаю, де є один великий китайський народ, який не бажає розвалу Китаю. Інша справа в СРСР, в якому жили примусово різні народи з неоднаковою свідомістю. Щоб якось "зліпити" і втримати т. зв. демократичну, на ділі диктаторську комуністичну імперію, Москва поділила цілий свій державний простір на ряд різних територіяльних організмів, зглядно одиниць. Між ними на першому місці поставлено 15 союзних республік (Росія, Україна, Білорусь, Литва, Латвія, Естонія, Молдова, Азербайджан, Грузія, Вірменія, Казахстан, Туркменістан, Узбекістан, Таджикістан, Киргізія). Другу і третю групу творять складові частини Російської Федерації, а саме: 20 автономних республік (нпр., Башкирія, Карелія, Комі, Мордовія, Якутія та інші) і 18 автономних областей (нпр., Адиґейська, Жидівська, Гірно-Алтайська, Нагірний Карабах і т. д.)

Формально союзні республіки вважалися самостійними державами з власною конституцією, законодавчою владою, судівництвом і теоретичним правом вільного виходу з Союзу. Дві з тих республік – Україна і Білорусь – були членами-засновниками Об'єднаних Націй. Автономні республіки й області в складі Російської Федерації мають ширшу чи вужчу

самоуправу. Проте всі вони є під контролею Москви так, як колись союзні республіки.

Незважаючи на ті "права і привілеї", всі республіки, а навіть автономні області, в більшій чи меншій мірі хочуть звільнитися від московської опіки та прагнуть до незалежности. (Приклад: Чечня).

Москва вживала всіх заходів, щоб зберігти цілість імперії, затерти національні різниці між поодинокими народами і вкінці створити один "совєтський" (т. зн. російський) народ, з одною російською мовою, одною спільною культурою, історією, традиціями, звичаями.

Найбільше відосередніх чи радше сепаратистичних рухів було в Україні, де ще не вмерли традиції визвольних змагань і державної незалежности 1917-1920 років. Крім того, свіжо прищеплена з Галичини висока національна свідомість відродила незалежницькі традиції в центральних областях, де після Сталінських "чисток" і знищення творчої інтеліґенції, здавалось, завмерло національне життя. Тепер ясно, чому Кремль так жорстоко переслідував українських "буржуазних націоналістів"; багато з них загинуло в катівнях НКВД, а інших заслано до сибірських концтаборів, де вони мучилися й гинули, але не відрікалися від своїх переконань. Доля тих в'язнів-мучеників була відома в Україні, вона скріпляла дух спротиву і посилювала незалежницькі ідеї (приклад: Рух шестидесятників).

Ті незалежницькі дисидентські рухи й розвинулися в Україні задовго перед встановленням комуністичного режиму в Китаю, перед реформами Денґа, перед голосною маніфестацією на пл. Тіянанмен в Бейджінґу. Отже, Україна не потребувала брати прикладу з китайського руху спротиву, бо він був зовсім відмінний від українського і зродився тоді, коли український народ приніс уже багато жертв у боротьбі за державну незалежність. Подібні рухи виникли теж в інших кол. совєтських республіках, не говорячи вже про балтійські держави (Литва, Латвія, Естонія), які найпізніше включено до СРСР і які мали попертя Заходу.

Саме ті визвольні рухи поневольних народів, більше, ніж китайський приклад, довели до розвалу, зглядно до розв'язання СРСР угодою в Біловезькій пущі в 1991 р. ❑

Христос Воскрес!

Найкращі вітання, сердечні побажання

з Світлим Празником Христового Воскресення голові д-ві М. Малецькому, членам Головної управи і всім Побратимам Братства кол. вояків 1-ої УД УНА засилають від імені Крайової Управи Галицького Бравства і всіх його Членів

Л. Войташ, голова — *М. Бендина, голова Львівської Станиці*

Микола РЯБЧУК

ПЕРЕТВОРЕННЯ ПОПЕЛЮШКИ?

Здається, три роки тому мало хто сподівався, що Україна – цей "небажаний байстрюк совєтської перестройки і розпаду СССР", за дотепним висловом Мартіна Зіффа, – стане раптом цілком бажаним, хоч і далеким та досить бідним родичем американської адміністрації. "Бридка Україна", "смітник Европи" і, звичайно ж, "колиска антисемітизму" – як її натхненно описували західні засоби масової інформації, – перетворилася на "стрижень европейської стабільности", за словами Стровба Телбота; "стратегічний пріоритет в Европі", за висловом Воррена Крістофера; і зрештою, на "одну з найдавніших націй Европи", як її охарактеризував Білл Клінтон, котрий, правдоподібно, кільканадцять років тому навряд чи взагалі щонебудь чув про існування цієї "найдавнішої нації".

"ІДЕАЛЬНИЙ ПАРТНЕР"

Неофіційна візита українського президента Леоніда Кучми до Вашинґтону наприкінці лютого набагато ширше висвітлювалася американською пресою, ніж його ж таки офіційна візита півтора року тому, не кажучи вже про давніші візити попереднього українського президента. За два дні офіційної візити президент Кучма спромігся зустрітися з президентом США Б. Клінтоном, віце-президентом Е. Ґором, державним секретарем В. Крістофером, міністром оборони В. Перрі та міністром фінансів Р. Рубіном, тобто фактично з усіма найвищими особами американської адміністрації. Крім того, він встиг отримати Премію Свободи від американської неурядової організації "Фрідом гауз" – "за значний внесок у розбудову демократії в Україні".

І хоча той таки "Фрідом гауз" у своєму щорічному звіті окреслив Україну лише як "частково вільну" державу, нагадавши, що нової, посткомуністичної конституції в цій країні досі не прийнято, що багатопартійна система в Україні, по суті, не функціонує, незалежні профспілки і масмедії є досить слабкими, а про незалежну юриспруденцію взагалі доводиться лише мріяти, – загальної райдужної картини це не затьмарило. Нововідкритої діжки українського меду не зіпсувала навіть ложка дьогтю, завбачливо вкинута саме на час візити Л. Кучми впливовою американською газетою "Лос Анжелес таймз". Ішлося в її публікації про сенсаційну справу: продаж українським заводом Антонова транспортних літаків колумбійській наркомафії.

Американські лідери цього разу не шкодували компліментів на адресу українських реформ, демократії та стабільности, а український президент, здається, не надто сковував себе дипломатичними формулами, змальовуючи наростаючу російську загрозу та свою готовність тій загрозі протистояти. Як наслідок, президент Клінтон не лише висловив своє "захоплення важкими і відважними кроками, що їх робить президент Кучма й український народ у бік демократії й економічних реформ", а й

закликав "світову спільноту, включно зі Сполученими Штатами, зробити все можливе, щоб підтримати Україну". Воррен Крістофер додав, що "Сполучені Штати підтримують незалежність, суверенітет і територіяльну цілісність України", вважають українську незалежність стратегічно важливою для всієї Европи, а саму Україну – один із пріоритетів американської політики. І, нарешті, Ніколас Бернс, речник державного департаменту, висловив те, що ось уже шість років безуспішно намагаються почути керівники всіх східноевропейських посткомуністичних держав: "Ми вважаємо Україну в усіх відношеннях (!) ідеальним партнером у Центральній Европі".

ВИЯВЛЯЄТЬСЯ, УКРАЇНА "МАЄ ІСТОРІЮ"!..

Втім, якщо ентузіястичне ставлення американських політиків до України легко можна пояснити примхливою зміною політичної кон'юнктури, то прихильніший погляд на Україну американських масових і, особливо, академічних видань є виявом глибших і, слід сподіватися, триваліших змін у західному мисленні. Наприкінці минулого року впливовий науковий квартальник "Славік ревю" помістив чималий блок "українських" матеріялів, який відкривається дискусійною статтею Марка фон Гаґена, директора престижного Гаріманівського дослідного інституту при Колумбійському університеті в Нью-Йорку. Стаття має виразно полемічну спрямованість, відбиту в самій назві: "Чи має Україна історію?" На це своє риторичне питання професор фон Гаґен відповідає "так", але справжнім об'єктом його полеміки є проблема значно серйозніша: чому в такому разі українська історія як предмет практично відсутня в американському науковому світі?

Першою і головною причиною вчений вважає характерне для західної інтелектуальної традиції ототожнення "нації" і "держави". Оскільки майже всі західноевропейські нації постали як нації "державні" (більше того, вони постали великою мірою саме завдяки націєтворчим зусиллям централізованих абсолютистських держав), цей шлях розвитку і цей спосіб існування націй видається західним дослідникам чи не єдино можливим і "правильним". Натомість східноевропейські нації, які здебільшого були бездержавними і які поставали головно завдяки націєтворчим зусиллям місцевої інтеліґенції, традиційно сприймалися на Заході як "недонації", як щось не зовсім повноцінне, сумнівне і не варте уваги.

Цей стереотип мислення знайшов своє повне відображення у західній історіографії, яка, з іронії долі, сформувалася на початку – в середині 19-го століття – саме тоді, коли в східній Европі, на величезному просторі між Москвою і Берліном та Стамбулом і Віднем, не існувало жодної з нинішніх двох десятків східноевропейських націй-держав. Відповідно до цього погляду, до "справжніх" націй-держав зараховувались Британія, Франція, Росія, Еспанія та, з певними застереженнями, Німеччина й Італія, але не Румунія, не Угорщина, не Чехо-Словаччина і, тим більше,

не Україна. Не те щоб існування цих націй (як певних культурних спільнот) заперечувалось цілком – просто воно вважалось настільки малосуттєвим, що, з глобальної перспективи, ним спокійно можна було знехтувати. Приблизно так, як і самі східноевропейці нехтують сьогодні існуванням десятків різних народностей в Африці чи, скажімо, в Індії.

Друга причина західної упередженості до східноевропейських країн і, особливо, до України полягає, на думку фон Гаґена, у некритичному засвоєнні Заходом украй тенденційних, проімперських концепцій, розроблених російськими та німецькими істориками. При всій своїй неподібности й навіть ворожости, ці дві офіційні історіографії мали одну спільну рису: обидві вони розглядали східну Европу як сферу законних інтересів і домінування відповідно Німеччини і Росії, й обидві вони імпліцитно або й експліцитно утверджували "неповноцінність" східноевропейських бездержавних націй, які нібито й нездатні до самостійної державности, а тому нібито повинні втішатися благородною російською та німецькою "культуртреґерською" опікою. Ці дві гегемоністські концепції були сприйняті на Заході як "об'єктивні" і "наукові", тим часом як будь-яка спроба українців, хорватів або словаків висловити свою думку відкидалася апріорно як "націоналістична" (чи "відносно малосуттєва", у термінах А. Тойнбі).

І, нарешті, третьою причиною марґіналізації східноевропейських студій на Заході і східноевропейської проблематики загалом фон Гаґен вважає специфічну політичну й інтелектуальну атмосферу, що склалася після другої світової війни. З одного боку, репресивний характер авторитарних східноевропейських режимів у міжвоєнний період та численні факти коляборації з нацистами під час війни суттєво зміцнили упередження Заходу щодо східноевропейських націй. Саме слово "націоналізм" як за фонетичною подібністю, так і за близькими історичними алюзіями почало тісно пов'язуватися зі словом "нацизм", а відтак – безпідставно демонізуватись.

А з іншого боку, після перемоги союзників над нацизмом і заснування Організацій Об'єднаний Націй "національне питання" багато кому видавалося розв'язаним – якщо й не назавжди, то принаймні на найближче майбутнє. Цей оптимізм підтримувався впливовою на той час теорією "модернізації" – таким собі західним варіянтом совєтської концепції "зближення і злиття націй". Речники цієї теорії провіщали стирання етнічних відмінностей у процесі урбанізації, індустріялізації та підвищення рівня освіти. Зрозуміло, що ця теорія зажила найбільшої популярности саме у США, де політики й соціологи розглядали асиміляцію як найбільше благо для багатоетнічних держав – відповідно до сумнозвісної теорії "плавильного казана", а відтак проєктували свої асиміляційні пріоритети і на совєтську імперію.

Бурхливе відродження націоналізму в цілому світі спонукало теоретиків "модернізації" та "плавильного казана" частково змиритися з

неприємним для них явищем, поділивши націоналізм на "хороший", себто громадянський, і "поганий", себто етнічний. Зрозуміло, що до носіїв "хорошого" націоналізму було зараховано Америку та всі інші країни НАТО, тоді як усім східноевропейцям, з Україною включно, відвели місце, як і належиться, у "поганій" категорії.

СТАБІЛЬНІСТЬ ПОНАД УСЕ?

Зрозумівши коріння всіх цих стереотипів, нам буде легше збагнути і "боягузливу київську промову" Джоржа Буша влітку 1991 року, коли він застеріг українців від "самогубчого націоналізму" та розриву з Москвою; і подібний виступ Марґарети Тетчер роком раніше, коли вона порівнювала Україну з Каліфорнією і Тексасом; і, зрештою, всі ті безглуздя, які писала західна преса про Україну в 1992-1993 роках, чи не найкраще втілені у сумнозвісній фразі Абрагама Брумберґа про "бридку" чи навіть "паскудну Україну" ("nasty Ukraine"), винесену на обкладинку впливового тритижневика "Нью-Йорк ревю оф букс".

Генрі Кісінжер, безумовно, мав рацію, коли нарікав у той час на своїх колеґ, американських політиків, "призвичаєних до стабільности як абсолюту і схильних сприймати найкардинальніші зміни у світі лише як тимчасове відхилення від звичайного стану речей". У тій своїй статті, опублікованій на початку 1992 року у "Ньюзвіку", він мав на увазі передусім сліпоту Заходу, котрий на той час ніяк не міг примиритися з розпадом СССР і збагнути такий несподіваний для себе феномен, як поява нових незалежних держав, зокрема України.

Причиною цього, на думку Кісінжера, завжди була і, великою мірою, є поверховість і схематичність західного, особливо американського мислення, "сповненого ностальгії за простими рішеннями" і глухого й сліпого до всього, що вибивається за межі звичайних стереотипів. Україна, як показав фон Ґаґен, завжди мала з тими стереотипами чи не найбільше клопотів. Втім, ще задовго до фон Ґаґена американський історик Роберт Конквест наблизився до відповіді на згадане питання, досліджуючи загалом часткову проблему – історію голокосту, влаштованого українцям московсько-совєтським режимом у 1932-33 роках. Це питання, яке постало перед враженим дослідником при першому ж ознайомленні з фактами, виглядало приблизно так: яким чином така страшна трагедія, що відбулася майже в центрі Европи, посеред двадцятого століття на очах у цілого світу, по суті, жодним чином не заторкнула західної суспільної свідомости?

По-перше, спробував відповісти самому собі Р. Конквест, селянська проблематика завжди була чужою для Заходу й малорозумілою. По-друге, Україна ніколи не існувала ні в часовій, ні в просторовій свідомості европейців, а тим більше, додамо, американців, для яких світова історія й географія взагалі є досить загадковими дисциплінами. Україна, на відміну від зрадженої Польщі чи, скажімо, Прибалтики, не була для Заходу нічим, навіть слабким докором сумління.

А по-третє, завжди існували могутні сили, зацікавлені в "небутті" України і, відповідно, в замовчуванні та фальсифікації фактів. Совєтська пропаґанда досить успішно знаходила собі спільників у цій справі у пропаґанді західній (від сумнозвісного Вольтера Дюранті до не менш сумнозвісного Морлі Сейфера), а совєтська історіографія, принаймі в "українському питанні", взагалі мало чим відрізняється від історіографії західної. Попри різні погляди на "клясову боротьбу" в Росії й ролю КПСС, совєтські вчені і російські вчені-еміґранти, що справили вирішальний вплив на західну історіографію й політологію, мали одну спільну рису: імперськість і, як похідне, явну або латентну украйнофобію.

За дотепним висловом Ореста Субтельного, і російські історики-еміґранти, і їхні американські колеґи апріорно вважали, що "український історик – це, майже за дефініцією, український націоналіст. А тому й українська історія, – пише Субтельний, – до кінця 1980-х вважалася не лише периферійною, а й інтелектуально підозрілою ділянкою спеціялізації".

В УКРАЇНУ ЗА ДОСВІДОМ?

Ставлення до України почало змінюватися приблизно від 1993 року, коли Україна нарешті відмовилася від надзвичайно некорисного для себе іміджу "ядерної держави", яка нібито намагається ядерним "шантажем" компенсувати бездарність своєї зовнішньої і внутрішньої політики. Демократичні парляментські і президентські вибори 1994 року посприяли "ошляхетненню" образу України, а проголошена президентом Кучмою програма радикальних економічних реформ викликала у певних західних колах справжнє зацікавлення.

Безумовною заслугою нового президента слід вважати загальну зміну акцентів офіційного політичного дискурсу, зокрема перенесення наголосу на економіку, прагматичну політику й інші, більш зрозумілі для Заходу речі. А головне – самою своєю появою і врядуванням він показав, що українська незалежність не є чимось випадковим і тимчасовим, а український націоналізм має не лише етнічне і, тим більше, не лише західноукраїнське коріння.

Якщо до Л. Кравчука ще якось можна було застосувати стереотип "комуніста, що пересів на коня націоналізму" (Дж. Сорос), і витворити тим самим фальшивий образ такого собі українського Мілошевіча з ядерними ракетами, то Л. Кучма з його проросійськими деклараціями та помітною орієнтацією на російськомовні еліти в Україні аж ніяк до того не надавався. З неабияким подивом Захід мусив усвідомити, що так звана "антиросійськість" Кравчука і "проросійськість" Кучми є лише різними словесними репліками у складній історичній п'єсі, де мало що залежить від особистих симпатій і антипатій Кравчука і Кучми, а значно більше – від об'єктивних реалій: імперська Росія ніколи не змириться з незалежною Україною, хоч би там президентом був навіть не Кучма, а Олександер Мороз чи Володимир Гриньов.

Хоч, звичайно, усе це далеко не головні причини, які змусили Захід по-іншому глянути на Україну, відкриваючи в цій Попелюшці якщо й не прекрасну принцесу, то, в кожному разі, цілком пристойну, дарма що засмикану злиднями й іншими клопотами, панянку. Найголовніша причина, властиво, одна: на тлі російських подій – розстрілу парляменту, успіхів Жириновського і Зюганова, чеченської авантюри, розперезаного націоналізму й не менш розперезаного ґанґстеризму – Україна здається справді оазою спокою і стабільности.

Закономірно, отже, що дехто на Заході після тривалого скепсису відчув раптом подив, а відтак і бажання розібратися в цьому дивному українському феномені. У липні минулого року американська дослідниця Елізабет Понд опублікувала в аналітичному місячнику "Гаріман ревю" статтю під характерною полемічною назвою: "Польща – не Югославія. І Україна теж". Східноевропейські країни, вважає авторка, досягли значних успіхів у здійсненні неймовірно складних, одночасних реформ економіки, державного управління, соціяльної сфери. На жаль, пише вона, цей важливий досвід (зокрема – "взірцеве трактування Україною своїх етнічних меншин") мало відомий на Заході і належно не оцінений. А тим часом саме Україна, на думку авторки, є ключевою державою реґіону.

"Україна, – пише Елізабет Понд, – може поширити надію на схід або кавказький хаос на захід. Якщо збудеться найгірший сценарій і Україна впаде, вона впаде в руки Росії, додавши нової енерґії російському імперіялізмові, який остаточно розчавить тамтешні паростки демократії. Але якщо збудеться найкращий сценарій, Україна продемонструє, що західні цінності не такі вже й чужі східним слов'янам... Захід не повинен бути писивним спостерегачем змін у цій країні. Ані, тим більше, не повинен, як це було раніше, будувати свою політику щодо України як відлуння своєї російської політики. Захід має значно більший вплив у Києві, як у Москві. І мусить використовувати цей вплив розважливо й цілеспрямовано...

Винагородою для нас може стати щось більше, ніж принадливий новий ринок в умовах теперешнього споживчого вибуху, і навіть щось більше, ніж надійний буфер проти російських ультранаціоналістів... Нові динамічні зміни в Центральній Европі можуть стати поважним стимулом для нашого власного підупалого духу демократії".

Ще один характерний зразок такого ентузіястичного, часом аж надто, погляду на Україну – стаття Джуліяни Пілон під назвою "Москва повинна повчитися у Києві вміння знаходити компроміси", – опублікована у популярному ілюстрованому тижневику "Інсайт", 24 квітня 1995 р. Протиставляючи мирну політику Києва у Криму – кривавим злочинам російської вояччини у Чечні, авторка радить російським політикам відмовитися від вирішення проблем з позицій брутальиої сили і натомість уважніше приглянутися до досвіду свого південно-західного сусіда з

надією дечого в нього навчитися. На думку авторки, українці не втратили віри в можливість вирішувати свої проблеми політичними методами – незважаючи на надзвичайно важкі умови життя і проґресуюче суспільне відчуження. Майже половина опитаних, за її даними, вірить, що суспільні проблеми можна і треба вирішувати шляхом голосування. І навіть більша половина опитаних цікавиться суспільно-політичними проблемами своєї країни.

"Просто дивовижно, – вигукає авторка, – звідки береться таке позитивне ставлення в атмосфері посткомуністичної напівосвічености в питаннях демократії та громадських прав. Віра цих людей у демократію походить радше з їхнього травматичного досвіду зіткнення з комунізмом, аніж з глибокого розуміння того, як працює вільне суспільство. А проте українці, схоже, готові вчитись у Заходу і воліють мирно залагоджувати внутрішні конфлікти. Хтозна, може й росіяни, втомившись масакрами у Чечні, приглянуться нарешті до українського досвіду".

На жаль (чи на щастя), Джуліяна Пілон не читає української преси і тому, правдоподібно, нічого не знає про те, як кілька років тому найзавзятіші українські "демократи" і "ліберали" підштовхували президента Кравчука до вжиття "найсуворіших заходів" щодо кримських сепаратистів – не задумуючись нітрохи про наслідки тих "найсуворіших заходів". Отже, на відміну від американської авторки, ми зовсім не маємо певности, що ті та інші "заходи" не були вжиті саме завдяки українській толерантності й миролюбності, а не більш характерній слабкості і нерішучості. Хоч, звичайно, добре все те, що добре закінчується.

ПОСТІЙНІ ДРУЗІ І ПОСТІЙНІ ІНТЕРЕСИ

Поки що зовнішньополітична ситуація складається для України доволі сприятливо. Поступове розчарування Заходу в російських "реформах" і "демократії" спонукає західних політиків до уважнішого погляду на "ближнє зарубіжжя" – у пошуках альтернативи російському імперіялізмові і цілком імовірній військовій експансії. "Російський націоналізм спонукає Україну і США до зближення" – саме так охарактеризувала цю ситуацію газета "Вашінґтон таймс" у заголовку однієї із своїх "проукраїнських" статтей (24 лютого 1996, А 9).

Адріян Каратницький на сторінках тої ж таки газети (21 лютого) цілком слушно оцінює українсько-американське зближення як важливий крок Білого Дому "вбік від російськоцентричної закордонної політики". За всієї важливости цього кроку, його значення не варто, однак, переоцінювати: політика Заходу довго не буде русоцентричною, попри певні (досить важливі для України) корективи. Підтвердженням цьому – ще понад 10 більйонів долярів, виділених Заходом нещодавно на підтримку російських "реформ" чи, точніше, на порятунок єльцинського режиму напередодні президентських виборів у червні цього року. Порівняно з цими грошима, однобільйонна субсидія для України виглядає справді сумою радше символічною – попри те, що американські масмедії одно-

тайно підкреслюють: Україна стала сьогодні четвертим (за обсягом) отримувачем американської допомоги після Ізраїлю, Єгипку й Росії.

Та найпереконливішим і, мабуть, найсумнішим виявом західного русоцентризму є вперте небажання західних політиків зайняти чітку й справді вимогливу позицію щодо російської агресії у Чечні. Геноцид розперезаної вояччини щодо маленького гірського народу послідовно трактується західними "лібералами" як "внутрішня справа" Росії. "Трагічні події в Чечні не є достатньою підставою, щоб не допомагати Росії в її відважних спробах реформувати свою економіку", – так окреслив позицію Міжнародного Валютного Фонду його виконавчий директор Мішель Камдессю. Припертий не вельми приємним журналістським запитанням до стіни ("Чи ви усвідомлюєте, що тим самим фінансуєте чеченську бойню?"), Камдессю мусив відповісти: "Так, ми фінансуємо тією мірою, якою фінансуємо Росію. Але невже ви гадаєте, що без нашої допомоги війна в Чечні відразу припиниться? Ви ж бо чудово знаєте, що кожен уряд, який вплутується у війну, особливо у війну цього типу, керується якимизавгодно рахунками, крім економічних. Мені сумно це говорити, але, на жаль, це частина життя".

Це лицемірство чи, дипломатичніше кажучи, "прагматизм" Заходу повинні служити добрим застереженням для України. Країни Заходу, як відомо, не мають постійних друзів, а мають лише постійні інтереси. Сьогодні ці інтереси в якихось пунктах збігаються з українськими, але завтра ці інтереси можуть виявитись цілком іншими і Україна буде тоді так само легко зраджена, як Чечня (чи, скажімо, як Чехія у 1938-му, або ціла Східна Европа у 1945-му році). А тому, хоч яким приємним і справді важливим є поліпшення стусунків з Америкою, Україна повинна покладатися передусім на власні сили. Жодна Америка не зробить Україну справді демократичною, стабільною і розвиненою державою, якщо цього не зроблять самі її мешканці.❑

ЗАГРОЗА РОСІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ ЗБЛИЖАЄ УКРАЇНУ ТА США

Ще три роки тому вашинґтонські політики тримали Україну у чорному тілі, дивлячись на неї, як на небажану дитину, що з'явилася на світ в результаті розпаду Радянського Союзу. Однак таке ставлення було притаманним Вашинґтону доти, поки в Росії не почав відроджуватись націоналізм.

Коли Президент України Леонід Кучма прибув з візитою до Вашинґтона, Президент США Білл Клінтон зустрів його з роспростертими обіймами. Український лідер зустрівся з Президентом США, віцепрезидентом Елом Ґором, державним секретарем Ворреном Кристофером, міністром оборони Вільямом Перрі, а також міністром фінансів Робертом Рубіним.

Представники адміністрації Клінтона наголосили на важливості ролі, яку відіграє Україна в світі, а також на міцності зв'язків між Україною та США.

"Наші стосунки є дуже близькими. Вони дуже глибокі, а також досить-таки широкі. Наша співпраця включає в себе як винятково близькі стосунки в економічній сфері, так і нове, що тільки зароджується, – співробітництво у військовій сфері", – заявив представник Державного департаменту Ніколас Бернс, спеціяліст з питань колишніх радянських республік.

Україна, що здобула незалежність, на початку 1992 року (так в оригіналі – прим. перекладача) після 347-річного перебування під правлінням Москви зараз посідає четверте місце у світі серед держав, які одержують від США економічну та військову допомогу. Попереду лише Ізраїль, Єгипет та Росія, заявив пан Бернс.

Що стосується лише економічної допомоги, то тут Україна займає третє місце в світі, обійшовши цього року Росію.

З усіх колишніх радянських республік, які є членами Співдружности Незалежних Держав, де провідну ролю відіграє Росія, Україна була першою, що висловилася за підтримку програми НАТО "Партнерство заради миру", повідомив пан Бернс.

Українські війська несуть службу у французькому секторі поруч з військами НАТО, виконуючи миротворчу місію в Боснії – Герцеґовині.

"На нашу думку, Україна є справді ідеальним партнером для нас серед країн Центральної Европи з усіх поглядів", – заявив пан Бернс.

Високопоставлені американські представники не вважають дивним той факт, що цього року американські лідери з такою серйозністю ставляться до України. Розміри України дорівнюють площі території Франції, а населення цієї держави складає 53 млн. чоловік.

На їх думку, перелім в українсько-американських стосунках настав у жовтні 1993 року, коли державний секретар США Воррен Кристофер

вперше прибув до Києва. Ця візита призвела до початку переговорів, в результаті яких Україна цілком погодилася з умовами радянсько-американського Договору про скорочення стратегічних озброєнь.

У січні 1994 року Україна погодилась позбутися свого величезного ядерного арсеналу, який вона успадкувала від Радянського Союзу. На той час Україна володіла більшою кількістю ядерних озброєнь, ніж Китай, Великобританія та Франція.

Після того, як Леонід Кучма замінив Леоніда Кравчука на пості Президента, в економіці України, що була в стані хаосу, з'явилися перші ознаки стабілізації. Уряд почав наполегливо впроваджувати ринкові реформи, незважаючи на те, що опозиція, яка окопалася в парляменті, чинить їм упертий опір. Ці зусилля завоювали повагу американських політиків.

Однак теплий прийом, який влаштували пану Кучмі у Вашинґтоні, радше пояснюється новими побоюваннями стосовно загрози українській незалежності з боку Росії, ніж гарною поведінкою України в очах США.

Під час зустрічі пана Кучми з паном Клінтоном було висловлено побоювання з приводу розширення Росії за рахунок України, повідомили офіційні представники США.

"Президент Кучма висловився з цього приводу надто відверто, – сказав пан Бернс. – Український Президент ясно дав зрозуміти, що існує межа участи України в Співдружності Незалежних Держав. Це стосується як військових, так і економічних та політичних структур цього бльоку".

Пан Бернс проінформував, що пан Кучма "висловився досить-таки конкретно на цю тему" під час 35-хвилинної зустрічі з паном Кристофером у Гельсінкі, де й було швидко досягнуто домовлености про його візиту до США.

"Державний секретар США Воррен Кристофер прямо й відверто заявив, що США підтримують незалежність, суверенітет і територіяльну цілісність України. Він також додав, що Україна, на думку американців є для них стратегічним пріоритетом у Европі, і що збереження Україною незалежности – дуже важливий фактор для всієї Европи в цілому, – заявив пан Бернс. – Ми вважаємо Україну для себе головним пріоритетом" ❑

"Вашингтон Таймс"

Розшук

Євген Окіс Михайлович, нар. 24 лютого 1922 р. в с. Підкараня, сільрада Вузлове (кол. Холоїв), Львівської обл. Був на вишколі в околиці Ґдині. Перед наступом більшовиків 1944 р. з'явився вдома, привізши поважно хворого дивізійника, взяв харчів і відійшов.

Інформації про нього посилати на адресу:
292210 Львівська обл., м.Червоноград, вул. Сокальська, дім 38, кв. 58, Чорномаз Богдана Мих. Тел: 2-68-10

Омелян Кульчицький

ТРІЮМФ І НЕВДАЧІ ҐОРБАЧОВА

Першим реформатором Совєтського Союзу в 1980-их роках був Юрій Андропов, голова КҐБ (1962-1982). Після смерти Леоніда Брежнєва він став генеральним секретарем, при умові, що важливі справи має рішати колективно Політбюро, в якому більшість мали прихильники Брежнєва і Черненка. Андропов мав своїх прихильників, серед них Дмитра Устинова й Андрея Ґромико – міністра закордрнних справ. Андропов теж "заопікувався" наймолодшим членом Політбюро Михайом Ґорбачовим.

Брежнєв хвалився, що за його урядування Совєтський Союз осягнув рівень передового соціялізму – останній крок до комунізму. Андропов знав про справжній стан й прилюдно говорив, що за 18 років владування Брежнєва Комуністична партія дуже розбестилася. Народ теж знав про неполадки й корупцію і у свій спосіб висловлював невдоволення – анекдотами, як от:

Вздовж дороги працювали два робітники. Один копав ями, в другий їх засипав. Надійшов старший чоловік й, побачивши таку працю, розлючено запитався:

– Що ж вн, ідіоти, робите? Ми марнуєте державні гроші!

– О, ні, ні! – відповів перший. – Нас працює трьох. Однак той третій напився й залишився вдома, а він саджав у ями дерева. Ну, його нема, то ми виконуємо свою працю, як книжка пише.

Андропов знав, що Совєтський Союз залишився далеко позаду в сільському господарстві й промисловості. На пленумі Центрального комітету він оголосив, що вже не можна йти вперед старими методами й кличами. Мусимо припинити корупцію, – казав він. Тому заохочував громадян зголошувати порушників закону до центральних органів. Ґорбачов був згідний з політикою Андропова, котрий його заохочував робити досліди над недоліками в державній структурі та пропонувати розв'язку. В 1982 році Ґорбачов зорганізував здібних інтелектуалів, професіоналів та активістів, і ця група почала розробляти деталі реформ. З приходом до влади він їх почав реалізувати.

В 1983 році, чотири місяці після вибору його на пост генерального секретаря, Андропов захворів на нирки. З кожним днем здоров'я його гіршало, а популярність і функції Ґорбачова зростали. Він хотів бачити Ґорбачова своїм наступником. В квітні 1983 року Ґорбачов виголосив промову з нагоди 120-ліття народження Леніна. Це була велика честь для нього. У травні того ж року він відвідав Канаду, де вивчав сільське господарство. У 1984 році з своєю дружиною Раїсою їздив з офіційною візитою до Великобританії, де заімпонував господарям своєю поведінкою, коректними манерами й здібністю промовляти без записок. Прем'єр-міністер Марґарет Течер після його візити сказала: "Я люблю Ґорбачова, бо з ним можна співпрацювати".

Коли помер Черненко, в березні 1985 року відбулися вибори генерального секретаря. Проти Ґорбачова йшов Віктор Ґрішін, секретар Комуністичної

партії Москви, протеже Черненка, котрий нагородив його орденом Леніна для більшого ефекту. Все таки вибрано Ґорбачова.

З цієї нагоди він сказав коротке слово, зазначаючи, що буде продовжувати працю сформульовану Андроповим і Черненком, і буде старатися наладнати економічний механізм і цілу систему державного правління. Тому мусить наступити децентралізація. Ніхто не знав, що він мав на думці радикальні зміни. Щодо закордонної політики, він буде старатися покращати відносини з комуністичним Китаєм та припинити перегони озброєння.

У травні Ґорбачов з дружиною відвідав Ленінград і зробив величезне враження на його мешканців. Вони його бачили зблизька, він вперше з усіх провідників СССР змішався з товпою й говорив відкрито з людьми. Квіти, котрими його вітали, він запропонував роздати жінкам. Наступного дня телебачення передавало його візиту 20 хвилин, на яку дивилося 100 мільйонів людей. Так Ґорбачов почав свою політичну кар'єру генерального секретаря, котрий змінив світ.

Він положив кінець сталінській диктатурі, котра півстоліття гнобила й тероризувала населення СССР; він унезалежнив східну Европу від совєтської імперії; він припинив холодну війну, котра домінувала світовою політикою й коштувала величезні витрати як Заходу, так і СССР; він пригадав жахливу історію Совєтського Союзу, котру його попередники тримали в таємниці або фальсифікували; він пробудив сплячого ведмедя-народ, даючи йому свободу, про яку він ніколи не мріяв. Врешті, він побачив, що з невинної еволюції він розпутав революцію, котру важко було контролювати й котра спричинила хаос в державі – вона пішла не тими шляхами, якими він плянував її провадити.

Цілий світ і громадяни СССР знали про устрій держави, в якій партія була законодавчим органом, а КҐБ виконавчим. КҐБ був на сторожі диктатури пролетаріяту й неефективної комуністичної ідеології. Автократи зберігали плянування і контролювали багатонаціоіальну імперію, котру одідичили після смерти Сталіна, де росіяни домінували над іншими народами для своєї особистої користи.

Совєтському Союзові було важко контролювати східно-европейську імперію. В 1968 році Чехо-Словаччина пробувала позбутися диктутури, але Червона армія окупувала її й усунула вільдодумців "соціялізму з людським обличчям" на чолі з Дубчеком. В Польщі почалися розрухи, постала незалежна робітнича спілка "Слідарність", котру очолив Лех Валенса. Щоб не допустити до інтервенції, як в Чехо-Словаччині, в 1981 році комуністичний уряд Ярузельського проголосив вийнятковий стан, заборонив "Солідарність" і ув'язнив Валенсу й інших її провідників.

Деякі політологи порівнюють Ґорбачова до реформатора царя Олександра II, котрий зніс кріпацтво в Росії. Цар Петро Великий сказав, що Росія – це держава, в котрій завжди станеться те, що не повинно статися.

Перед Ґорбачовим був Микита Хрущов, котрий на XX З'їзді Комуністичної партії засудив кримінальні злочини Сталіна й звернувся до партійних кадрів з закликом шукати ліберальніших доріг правління державою. Цією

промовою почалася т. зв. "відлига", яку "заморозив" Брежнєв, привернувши на 18 років сталінську диктатуру, а совєтська пропаґандивна машина обдурювала своїх громадян про успіхи, яких на практиці не було.

Ґорбачов добре знав, що центральне плянування допровадить народ до зубожіння. Він почав говорити про демократію та приватизацію в грудні 1984 року, три місяці перед його вибором на посаду генерального секретаря. Він казав: "Дім не буде впорядкований, коли людина не є його власником". Так почав свою програму "перестойки і гласности".

Ґорбачов – комуніст-партієць – з кращою освітою, ніж його попередники, енерґійний, здібний, творчий та відкритий, що було рідкістю серед провідників комуністичної партії. Його самодисципліна, самовпевненість і амбіція довели сина селянина до вершка влади. Надзвичайна відвага дозволила йому змінити зненавиджений сталінський устрій і повернути його на шлях демократії. Він відокремив комуністичну партію від держави, хоч сам був переконаним комуністом.

У молодому віці Ґорбачов побачив велику прірву між ідеологією комуністичної партії та дійсністю. В дитячих роках він пережив брутальну колективізацію сільського господарства з її трагічними наслідками. Сталін знищив інтеліґенцію, провідних військових та навіть йому довірених людей, залишаючи порожнечу в політичній, мілітарній та економічній галуззях.

Ґорбачов їздив у неофіційних візитах до Франції та Італії, й там побачив якою відсталою країною є СССР у порівнянні з західніми державами. Тоді він пірвав у своїх особистих поглядах з державною доктриною СССР.

Найважливішою прикметою успішних політиків є відвага вміло й переконливо проводити свої ідеї у життя. Перебудова й гласність Ґорбачова заскочила цілий світ, який не знав, як реаґувати на такі зміни. Ґорбачов не був першим, що відлучився від партійної доктрини. Перед ним був Бухарін, котрого Сталін наказав убити. В 1988 році Ґорбачов реабілітував Бухаріна.

Метою революції Ґорбачова було покращання економіки держави. Однак він не збагнув, куди його реформи запровадять. В перших двох роках перебудови він думав, що залишиться лояльним партійцем і переконає партійні кадри, щоб вони постепенно демократизувалися. Він не передбачив, що демократичний рух ослабить авторитет і силу партії. Він не був в силі балянсувати дві суперечні ідеології. На своє виправдання казав: "Ми діти нашого часу". У той критичний час він хилиться на користь держави, і почав повертатися до тоталітаризму, коли побачив, що демократія загрожує імперії. Немає сумніву, що 30-літня кар'єра в партії мала вплив на його настанову.

Ґорбачов часто виголошував довгі промови, писав статті по лінії партії, і був певний, що час ослабить національні амбіції неросійських народів, а його промови стануть вузлом злуки всіх національностей в одну націю, в якій росіяни будуть верховодами.

В 1990 році публічна опінія перехилилася в його некористь. Користаючи з політичної відлиги, поневолені народи пробудилися. Першими були балтійські держави – Литва, Латвія, Естонія. Щоб силою здушити самостій-

ницький рух в Литві, Ґорбачов післав туди спецгрупу людовбивців "Альфу 7". Ця подія заалярмувала демократичний рух.

В той час Ґорбачов показав своє справжнє обличчя типового апаратчика найгірших сталінських часів. Він хотів "вбити два зайці одним пострілом" – залишити старий політичний устрій, в якому партія диктувала б державі, й рівночано перебудувати партію і суспільство на демократичних засадах. Однак ним почата революція остаточно припинила ці його несумісні намагання. Але силою обставин він розбив сталінську систему. Його велика відвага й дотепність не допомогли вдержати в цілості Совєтський Союз, що було його основною метою.

Михайло Ґорбачов народився 2 березня 1931 року в північному Кавказі – Кубані, в с. Прівольноє. У часи колективізації першим головою колгоспу в селі був його дід по матері Пантелеймон Гопкало. Його діда по батькові арештовано в 1933 році й вивезено до Іркутська в Сибір. В той час половина його рідні вимерла з голоду. Діда Гопакала теж арештували, тортурували й він признався до "злочину", котрого ніколи не вчинив. (Про цю сторінку свого життя Ґорбачов розповів у промові в 1991 році у Кремлі).

В 1941 році його батька, члена Комуністичної партії, покликано до військові служби. Малий Міша побачив свого батька знову після закінчення війни. Війна перервала йому науку, бо молодь його віку мусила відробити 50 днів в році в колгоспі. Амбітний, здібний і охочий до науки, Ґорбачов вступив до середньої школи в Красноґвардійську, куди в понеділок йшов пішки 10 кілометрів, а у п'ятницю повертався додому. В тижні він винаймав кімнату в старих людей. У суботу й неділю працював в колгоспі, за що його відзначено орденом Червоного прапора. Одночасно був членом Комсомолу. Це промостило йому шлях до університету в Москві, де він закінчив студії права. Тут він зустрінув й одружився з Раїсою Титаренко, яка мала на нього великий вплив. Ґорбачов називав її "своїм генералом".

Під час університетських студій він виявив свою індивідуальність. На викладах марксизму професор читав лекцію з тексту. Ґобачов встав і сказав, що читати вміють усі студенти, але вони хочуть почути його інтерпретацію та запропонував дискусію. Професор вніс скаргу до ректора, однак Ґорбачова не покарано.

Після закінчення студій Ґорбачов повернувся до Ставрополя, де він став прокуратором. Після кількох місяців його післали на працю до Комсомолу. Після одного року його призначено на 2-го секретаря, а через два роки його вибрали головою інформацій та 1-им секретарем Ставропільського району. Своє швидке піднесення по партійній драбині Ґорбачов завдячував старому партійному лисові, 1-му секретареві Ставрополя, Федорові Кулакову. Ця позиція відкрила йому шлях в кар'єрі Комуністичної партії.

Секретна промова Хрущова про злочини Сталіна була прилюдно опублікована на XXII З'їзді Комуністичної партії, на якому Ґорбачов був делеґатом. На реакцію довго не треба було чекати. В 1961 році тіло Сталіна усунено з мавзолею в Москві, Сталінґрад перейменовано на Волґоґрад, всі публічні місця в честь Сталіна перейменовано, а пам'ятники йому повалено.

Кар'єра Ґорбачова пішла вперед. Його назначено на пост керівника сільського господарства в районі Ставрополя. Для успішного ведення координації 24 колгоспів він закінчив 4-річний курс аґрономії у Ставрополі.

В горах біля Ставрополя були популярні курорти, куди приїжджала верхівка партії, КҐБ на відпустку чи лікування кислими водами. До завдання Ґорбачова належало їх вітати й дбати про їхню вигоду. Так він познайомився й лишив добре враження на неодного з них. Патронами Ґорбачова стали член ЦК Всеволод Мураховський і шеф КҐБ Юрій Андропов, які допомогли йому дійти до вершка влади – на пост генерального секретаря ЦК в Москві.

Причина революції Ґорбачова була подібна, як в 1917 році – недоліки монархії в 1917 році і сталінська система в 1980 році. Руйнуюча амбіція вождів Москви заволодіти світом спричинила кризу в державному господарстві. Міністер закордонних справ СССР Шеварнадзе оприлюднив, що Совєтський Союз витрачав одну четверту свого національного доходу на мілітарні цілі та фінансування "маріотнеток"-союзників: Кубу, Нікараґуа й інші, в котрих СССР вщепив комуністичну ідеологію. Таке марнотравсто спричинило зубожіння населення й провал сталінської системи. Доба диктатури проминула, а історія вчить, що всі світові імперії розвалилися.

1990 році реформи Ґорбачова натрапили на сильний спротив спадкоємців Сталіна – збройних сил, КҐБ, партії. Ця опозиція саботувала реформи Ґорбачова. До хаосу долучився самостійницький рух поневолених народів. Ґорбачов розгубився, події випереджували його реформи. Кінець Ґорбачова бачив цілий світ на телебаченні, як Єльцин здушив путч сталіністів та перебрав владу в Москві.

Однак навіть Єльцин дав кредит Ґорбачову, пишучи в своїй біографії: "Це, що Ґорбачов осягнув, знайде місце в історії людства. Все, що він започаткував, заслуговує на признання. Він міг продовжувати політику його попередників – Брежнєва й Черненка, декоруючи себе орденами й медалями, і його величали б в народі та прославляли б в літературі. Але Ґорбачов вибрав іншу, невідому йому дорогу." ❑

Джерело: *Why Gorbachev Happened.* By Robert G. Kaiser.

КЛИЧЕМО ПОЛКИ У ПОЛЕ!

"Настав час не оборонятися, не плакати, а наступати", - закликає щомісячний літературно мистецький часопис "Дзвін" у Львові.

Нарешті! Могутнім валом покотилися по Україні акції в обороні української державности й духовности. Повсюдно в областях відбулися конґреси на захист нашої мови й культури, в Києві зібрався Всеукраїнський конґрес, який також обговорював цю болючу тему. Ще перед тим Спілка письменників України разом з іншими творчими організаціями звернулися до народу з Маніфестом української інтеліґенції, який, власне, і став початком акцій, тривожною сурмою, яка закликала: "Не спім, братове! Українська мова, культура в небезпеці! Молоду українську державність розхитують на всі боки й очікують підступно, що вона ось-ось впаде й ми знову, немов Білорусія, всунемо голову в російське ярмо".

Слава Богу, почув наш зойк і пан Президент. Він ударився в груди й пообіцяв мистцям золоті гори, а щоб слова не залишились порожніми обіцянками, підписав кілька указів.

Але ж, панове-товариші, дивімся на світ тверезо: наша акція – це як не гірко говорити, лише таки оборона... ми обороняємо свою мову, свою духовність, свою державу у своїй державі! Дожилися! Чотири роки самостійности ми відступали, дули на холодне, глаїли, боячись, щоб не дай Боже, не образити чимось росіянина чи єврея, поляка чи молдована. Держава створила для них, для всіх меншин в Україні сущих, найкращі умови для їхнього духовного розвитку, а свою деховність ганебно занедбала.

Занедбали, бо ми поставали "великими демократами", часом аж надто великими, ми дотепер сиділи собі спокійненько в окопах і демократично спостерігали, як тайні та явні вороги або ж збайдужілі ледацюги скочували нашу державність і духовність, мов жорновий камінь, все ближче до прірви...

Настав час не оборонятися, не плакати, а наступати. Ми на своїй землі і маємо право на наступ і на поступ. Українська держава – це ми, і ми вимагаємо від держави державного піклування про українські радіо й телебачення, про театри й кіностудії, про друковане українське слово, бо з біблійних глибин відомо, що спочатку було Слово.

Вже стільки говорено й прошено: а зніміть-но бодай податки з тих 2-3 українських книжок, які тепер видаються на кожну сотню видань

російською мовою, цим убогим здирством дірку у бюджеті не залатаєш, а книжці – бодай жебрацька поміч.

Нещодавно шановний наш Президент навчав письменників: ось, мовляв, пишіть як Шевченко, як Леся Українка і я знайду гроші на видання ваших книжок. Ох, так і хочеться сказати панові Президентові: Шановний наш державцю і батьку нації! Знайдіть-но якусь копійку бодай на видання клясиків: роками очікують на друк багатотомники П. Куліша, В. Винниченка, Б. Лепкого та багатьох інших великих попередників. А ми вже, сердешні, й не сподіваємося на ласку рідної держави.

Приємно, що наші Президент та Прем'єр (а Прем'єр – особливо) промовляють гарною українською мовою. Душа радіє. Та тільки чомусь нехтують державною мовою віце-прем'єри, міністри, різні великі й малі державні чиновники. Державні. Серед них і новий Генеральний прокурор. Слухайте, добрі люди! Генеральний прокурор, який нібито стоїть на сторожі державних законів, чомусь заповзято зневажає державну мову. Ще не навчився? Чи не має потреби?

Та й чи тільки один Генеральний прокурор? А численні генерали, полковники і просто єфрейтори. Читачі запитують: "Чи можна бути впевненим, що Українські Збройні сили на випадок небезпеки стануть в обороні України?" Що їм відповісти? Можна зрозуміти їхню і нашу тривогу з цього приводу, адже в Українській Армії служить не один десяток офіцерів, які не є громадянами України. Дуже сумнівно, що Україна їм – батьківщина. То хіба ж після цього варто дивуватися, що Українська армія лише називається українською? Скільки вже балакано про потребу виховання в Армії українського патріотизму, про присутність в армії української національної ідеї, про розбудову Армії на національній традиції, впровадження в армійське життя української мови! То коли ж буде кінець очікування? І чого власне чекаємо? Їй-бо, соромно слухати нашим синам, служачи в Армії, оте генеральсько-єфрейторське "Здравствуйте, товаріщі солдати!". Тому солдатики й допризивники правдами й неправдами ухиляються від служби в Армії, втікають з неї. Непристижно. Нема синівського обов'язку. Нема усвідомлення, що ти справді служиш Україні.

Сумно. Забуто мудрі слова одного з Командантів УГА генерала Грекова, який писав, що "... для націй, які лише складаються в державу або виходять з довгочасного занепаду ... якраз військо стає тим творчим елементом, що вдихає у них живий дух..."

Ото ж, кличемо!

Не тільки інтеліґенцію, а також і селянина й робітника, кожного, хто почуває себе українцем, хто почуває себе сином української землі, а не зайдою, кличемо вийти з окопів у поле. Так, поле для роботи перед нами велике. Та ми його напевне здобудемо, виоремо, засіємо і зберемо урожай, бо воно наше. Бо воно – Україна! ❑

Євген ДУДАР

ДО БАТЬКА
МОЛИТВА І СПОВІДЬ

Отче наш праведний, Тарасе! Наша славо і совісте наша! Вже вільноукраїнствуємо. Уже гопакуємо в незалежній державі. Бо вже "... од молдаванина до фіна", слава Богу, репнуло. Правда, фінові поталанило ще "на зарє". А от бідний молдаванин досі не може виборсатися з обіймів "освободітєля".

Та й нам, Батьку, не легко. На шляхах довгої і тернистої історії ми розгубили лицарів. Натомість рабів наплодили. Що звикли скнидіти у заплїснявілому імперському хліві. Відчувати на своїй шиї ярмо. Облизуватися, коли їм плюють у вічі. І цілувати руку, яка їм сучить дулю. Їх душить чисте повітря свободи. Вони знову прагнуть тухлятини московського кремля.

Раб, Батьку, є раб. А ми маємо рабів усякого ґатунку. Від академіка до свинопаса. І раб з головою академіка в сто разів рабіший, ніж раб з головою свинопаса. Бо раб-свинопас такого свинства не накоїть, як раб-академік.

Та позоставимо, Батьку, рабів на осуд нащадкам їхнім.

Кинемо оком на бунтарів наших. Вони у нас, Батьку, як багатократерні вулкани. Ніколи не знаєш, у який бік бабахне. А потім булькають самі у собі. У тому булькані гублять енерґію, силу. І, вибулькавшись, згасають.

Отак, Батьку, гріхопадаємо потрохи. Ще й не встигнувши стати праведниками. Вряди-годи киваємо на якийсь, нібито небесний, святий народ. А правду в очі самі собі і тому народові сказати не сміємо. Що ти, народе, не такий уже й святий, і не такий небесний. Що ти виплоджуєш зі свого лона і отих поганців, які у найскутнішу годину зрікаються тебе. Які готові будь-якому зайді продати свою шкіру, аби не називатися твоїм іменем! Які готові вивчити і мавп'ячу мову, аби не говорити твоєю. Які готові топтати твої святині, нищити твою історію, вбивати твою пам'ять, би не нагадувало їм, що вони ростуть із твого коріння. Сам нарікаєш їх манкуртами, безбатченками, безрідними іванами. Сам терпиш їх на своїй шкірі, годуєш і лелієш.

Воювати настрашнішого ворога не страшно. Страшно визволяти холуя. Який не хоче волі. Бо завтра він стане найзапеклішим твоїм ворогом. І, як проклятий Каїн, вдарить у спину.

То коли ж ти, народе, стонадцять разів навчений отими каїнами, перестанеш бути таким довірливим і таким байдужим до своєї долі?!

Молюся, Батьку, до Тебе.

Молюся до Господа всемогутнього. Молюся до всіх природних і надприродних сил:

Дайте моєму народові гордості і самоповаги!

Бо поважати інших ми вміємо. Та так ревно і так запопадливо, що в тій запопадливості топимо свою честь і своє достоїнство.

Дайте кибети народу нашому відчути себе господарем у своїй господі! Бо отой вічний наймит, що живе у ньому, ще гірше споганить долю і навіки погубить волю.

Знизпошліть якогось убивчого фунґіциду на погань всяку, що обсіла нашу землю:

На шашелів чиновних і причинових, які сидять в адміністративних норах і точать усе, що потрапляє під їхні ненажерливі зуби.

На чуженецьку саранчу, яка сидить на нашому дереві, об'їдає його і його ж поганить.

На отих "повзучих", які слюнявлять: "Пущай собі Ґаліція йде до Руминії, а ми рачки поповзьом на схід..." Куди б вони не повзли.

Знизпошліть контактів пришелепкуватим, що один на одному рвуть чуби за владу, за булаву, за релігію.

Знизпошліть величезну ковбасу! Тому, хто постійно плаче за ковбасою. Та таку величезну, щоб почав їсти сьогодні, а закінчив аж у царстві небесному.

Царство комунізму знизпошліть. Тому, хто постійно за ним тужить. Але на окремо взятому острові. Огородженому колючим дротом. Щоб не потерпіло від "дурного влiянiя запада..."

Знизпошліть цілющого прозрівального духу тим, хто його втратив. Прозріння тим, хто ще може прозріти.

Громадянського позову тим, хто ще остаточно не оглух серцем.

Бо Україна, як обезчещена москалем покритка, зі своїм дитям-народом на своїй землі терпить голод і холод, наругу і кпини, а лицарі, які мусили б її рятувати, ніяк не домовляються, кому з них пищалі нести, а кому козацтво вести.

Знизпошли отче наш праведний Тарасе, на землю нашу многостраждальну достойніших лицарів!

З н и з п о ш л и ! ❑

РОЗШУК

Пошукую гріб мого брата, Богдана Михайла, ур. 2 лютого 1922 в Рудках, який був пострілений на стрільниці, як школив нових рекрутів 7 травня, а помер 10 травня 1944 р. у Нойгаммері. Маю намір спровадити його тлінні останки до Канади, де є всі з родини. Вже два роки шукаю, при помочі консулів – німецького і польського – безрезультатно. Мав бути похований біля табору на цивільному цвинтарі.

Якщо хтось має якінебудь інформації, прошу писати:
Mrs. I. Rudyk, 1602 - 19th Avenue, Calgary, Alberta, Canada, T2M 1B1.

В. Трембіцький

ВЕТЕРАНСЬКА ПРОБЛЕМА В УКРАЇНІ З ПРИВОДУ 50-ЛІТТЯ ЗАКІНЧЕННЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Один із розділів праці автора на тему: "Національні втрати народів України за час Другої Світової Війни в 1939-1946 роках"

Для нас, як народу – це надзвичайно прикра справа, для держави дуже компроментуюча також, якщо велика кількість українських ветеранів Другої Світової Війни взяла участь у відсвяткуванні 50-ліття закінчення "Великої Вітчизняної Війни" – 8 травня 1945 року.[1] І мали задоволення із партипації в таких врочистостях як вояки совєтських збройних сил та втішалися одержанням з Росії пропам'ятної медалі чи ордена[2] за геройські подвиги у "визволенні", але, реально кажучи, не української, а таки "совєтської батьківщини".

Совєтське "визволення" було нічим іншим, як перебранням чинностей від нацистівської Німеччини, перш за все, поліційною адміністрацією НКВД чи МВД, а з тим автоматично повернулися російська урядова мова, совєтська державна духовність. То не могло бути мови в 1944/45 роках про здійснення проголошення пропаґандою "суверенности УРСР", хоча б такої, яку одержала в 1945 році Польща – сателіт СССР. Пропаґована була по радіо чи на мітинґах в Україні ідея відновленої "державности" України із окремим міністерством закордонних справ, генералітетом українського походження (як: С. К. Тимошенко, Л. І. Єременко, Я. Малиновський, А. А. Гречко, Л. Р. Корнієць, А. П. Кириленко, К. С. Москаленко та ін.), ідея "усоборнення" України, навіть із Закарпаттям 26. XI. 1944 року та з участю Мирової делеґації УРСР на Другій Мировій Конференції в Парижі в лютому 1945 року, хоч з номінальною авторитетністю серед інших делеґацій. В тому самому часі проходили масові чистки по всій Україні та з особливою жорстокістю в Західній Україні, остої національного військового руху в Галичині (УПА)[3], Української Національної Армії[4], на Поліссі з осідком там Поліської Січі[5], з яких тисячі молоді заслано в 1946 році в Сибір, Підарктику, Якутію та на Зелений Клин. Само собою, українські мовчазні (в такій ситуації) патріоти-військовики були обманені в сподіванні кращої долі батьківщини за посвяту боротись за хоч якусь нову Україну, побачивши цю саму "УРСР", але як "невід'ємну частину СССР", з новим не національним виглядом, котра зазнала ще одного плюндрування. Але багато ветеранів, "переконаних" в суверенності України за словами оголошень в часі воєнних подій, таки не спромоглись й досі зрозуміти справжньої ситуації України в 1945-1990 рр., досьогодні живучи почуванням "визволителів України" з історичною датою 8 травня 1945 року. Ці ветерани остались й сьогодні в цьому переконані з додатком сучасної тези зі сторони ворожих чинників: мовляв, "в совєтській дійсності було краще, як за самостійної України зараз", не вміючи знаходити

причини та спричинників сучасної соціяльної кризи. Оці прошарки, з ветеранами особливо, стали для нас страшною компроментацією перед патріотичним народом та перед закордонним дипломатичним світом, акредитованим до українського уряду від півтори сотні держав. Ось чому оця проблема для нас є ще одною національною втратою, яку не можна легковажити.[6]

Але в цьому нещасті маємо й щастя: таки є поважна частина наших ветеранів, які є національно-патріотичної орієнтації, і як військовики не пішли у відставку, а осталось в чинній службі, щоб творити нові українські збройні сили, в переконанні, що закінчення Другої Світової Війни для України не було 8 травня 1945 року, а тоді, коли Польща 29. VII. 1989 р., Литва 11. III. 1990, Латвія 21. VIII. 1991, Естонія 20. VIII. 1991 проголосили незалежність, та коли 29. VIII. 1991 покінчила своє існування комуністична партія Совєтського Союзу, коли 26 грудня 1991 року перестала існувати совєтсько-російська імперія (визволителька Радянської України) та коли в Кремлі в цей час знято совєтський прапор та зі стін герб СССР.

Сьогодні ми з великими переживаннями радіємо, що наші офіцери збройних сил в таких страшних соціяльних та фінансових труднощах виявили свій патріотизм, з посвятою труду та сил вдержати престиж нації. Наше найвище признання цим державникам та патріотам за їх вчинки[7] коли ми діждалися в Києві 24 серпня 1991 року, в день проголошення незалежности (після 46 літ голгофи народу), підняття урядового державного прапора України 1918 року та встановленого тоді державного гербу – тризуба, який повернувсь в кабінети державних установ в Києві та по всій Україні в 1991 році. Бо ж яка могла бути самостійна УССР, коли ніяка держава в 1945 році не могла (через спазматичний спротив Москви) встановити своє посольство в Києві та не могла УССР мати свойого посла в іншій державі. Коли 26 червня 1945 року делеґація УРСР підписала проєкт чартеру (конституції) ООН на конвенції в Сан Франціско, а 24 жовтня 1945 року чартер ООН був остаточно затверджений, з цим днем юридично заснувала Організація Об'єднаних Націй (як наслідниця Ліґи Народів в 1939 року), Радянська Україна стала почесним співосновником цеї світової установи, поряд 51 держави співосновників[8], хоч іще із конфліктністю остаточного формального оформлення, поряд Білоруської РСР, Данії та Арґентини, що супроводжалося з прикрими дискусіями на сесії відповідної вирішальної комісії. Дата 24. X. 1945 р. формального членства УРСР в ООН стала історичною, хоч із п'ятном приналежности до великого СССР, який поза ООН репрезентував УРСР своїми совєтськими амбасадами[9], але зі сподіваннями кращого державного оформлення. Це сталось через 46 років в 1991 р. в зовсім іншій політичній ситуації в усій східній Европі. В цілості т. зв. державотворення УРСР, членство в ООН було єдиним осягом в розумінні: 1) територіяльно-політичної популяризації України як свого рода державної одиниці поза СССР на арені ООН, 2) мати нагоду бути захисником мирного розв'язування

національних (меншинних) конфліктів, здобуваючи Україні прихильність нововизволених народів в колі ООН, 3) бути прихильником економічної допомоги новим економічно відсталим країнам, 4) хоч у тяжких умовинах, але все таки документувати національну окремішність українців від росіян в мові, культурі (в ЮНЕСКО) та з економічним своїм потенціялом бути партнером в міжнародній торгівлі через морські порти.

Не можна проминути ще однієї дуже важливої справи в огляді основної вартости нашої присутности в Об'єднаних Націях. Це справа державної символіки УРСР, яка була накинута без питання, чи з цим рішенням Київ погоджувався чи ні. Геральдичні емблеми УРСР – герб та прапор – були дуже подібні до головних інсиґній СССР. Це вже було доказом п'ятна, яке документувало повну залежність України від Всесоюзної російської (духом) імперії, в якій УРСР була колонією в повному розумінні. В описі емблем подано виразно спільноту УРСР із СССР.

Прапор УРСР в іншому вигляді від 1949 року мав вже українізуючу ознаку блакитної стяжки внизу (шириною 1/3 прапора), хоч для нас це було ясне, що додана синка взята із національного прапора 1918 року та з часу незалежности України в 1918/20 роках, але як на посьміховисько, перед патріотами України синку пояснено спершу як символ визвольної боротьби українського народу проти польського поневолення (з історичним відкликом до часу Б. Хмельницького в 1648 році), а від 1954-го року це пояснення змінено на ще гірше: "як символ поновленої прязні та об'єднання українського та російського народів", тобто в розумінні "історичного воз'єднання" України з Росією Переяславським договором в 1654 році.

Для повного розуміння цього "геральдичного" опису прапору УРСР, ось текст англійською мовою:

Red symbolizes the unity of all peoples, while blue represents the eternal friendship and unity between the Ukranian and Russian peoples. In common of these of the other Republics of the Soviet Union, The Ukrainian flag bears the hammer, sickle and five-pointed stars. (*Ukrainian S.S.R. Flagbook of the United Nations office of the Public Information. United Nations, 1963, p. 55*).

Оці два геральдичні факти були постійною темою до дискусій в світі геральдиків, істориків, політиків на Заході, охочих знати справжню історію українських національних кольорів та гербу й прапора, бо совєтське пояснення чужинцям було дивним. В цьому випадку треба було в науковому сенсі дати авторитетні вияснення цілости справи, самозрозуміло, облекшуючи незручне положення осіб з Місії сказати слово правди, що неможливо було зі зрозумілих в цей час причин.

Як геральдикові та історикові, мені було приємно випрацювати джерельний еляборат з поясненнями нелогічности в описі прапорної символіки, поданої совєтськими чинниками, та правильного розуміння прапорного символу українського народу, підтверджуючи історичним фактажем через століття.

Ось цей тут підрозділ подається для громадськости на батьківщині, де було та існує зло цього геральдичного питання аж досьогодні в історичній завзятій боротьбі за державні інсиґнації України, в яких є особливий ворожий нам зміст в національно-політичному розумінні з метою деґрадації авторитетности існування України як держави показуванням символів для віднови Совєтського Союзу як російської імперії. Все таки треба висловити признання певним особам на праці у Місії УРСР в ООН, котрі старалися створити будь-яку авторитетність, згідно з дипломатичним протоколом ООН, тобто не допустити до пониження імени України та мати зрозуміння в дипломатів Об'єднаних Націй в її тяжкому політичному становищі в обличчі гегемонії Росії ... під знаком СССР.

Шкода, що оці радянські ветерани України не свідомі, якою ціною Україна платила Росії (СССР) за присутність оцеї УРСР в ООН, коли мільйони наших людей жили на примусовому засланні, коли в цей час російщилось наше шкільництво та духовність українця та коли економічно колонія Україна була несамовито експлуатована Росією. Де є така нація в світі, щоб за благо приналежности до ООН мала жертвувати своїм національним потенціялом якійсь іншій нації й вважати себе державою без реального змісту на батьківщині?

І на кінці: чи відомі були ветеранам, будучи в чинній службі в 1944/45 роках, ці всі наведені історично-державні факти, за які посвятили всі свої зусилля, відвойовуючи від нацистів Україну в "*новому вигляді*" за пропаґандивними кличами та обіцянками? Чи свідомі ветерани України цього моменту, коли прийдеться приймати їм медалі (навіть не даром, а за високу оплату) з Москви, що Росія є вповні, як і досі, проти будь-якої самостійної України, а яка повинна бути невід'ємною частиною імперії, хоч із тимчасовим символом "СНД" (як колись СССР)? Чи свідомі, що з прийняттям ордену за геройство вони беруть участь у відбудові СССР – тепер Росії? З морального боку, громадянин попадає в юридичний конфлікт з Україною з її сучасним державним статусом, бож ветерани УРСР не можуть бути ніяк українськими, коли не було українських збройних сил та не існувала за міжнародним правом Україна як окрема держава.

Чи відомо ветеранам УРСР, що польські ветерани колишньої просовєтської армії генерала Берлінґа в 1944/45 роках та чеські в тому часі леґіонери просовєтської армії ген. Свободи навіть і не думають возвеличати дату 8 травня, коли в Варшаву 12 січня 1945 р. та в Прагу 8 травня 1945 року вступили "союзні визвольні війська СССР"? Чеські та польські ветерани добре свідомі вартости справжньої державности, яку осягнула Чехія 19 грудня 1989 р. та Польща 19 серпня 1989 р., так як Україна через 46 років 3 місяці й 16 днів від дати 8. V. 1945 р. – аж 24 серпня 1991 року діждалась волі. Будучи сиротами без самостійної держави, ми вдячні цим старшинам, активним у встановленні українських збройних сил, в яких служать сьогодні сини або внуки оцих несвідомих в своїх патріотичних почуваннях ветеранів, перед якими з гордістю стоїть

вояк чи офіцер в українській уніформі та з українськими державними знаменами на шапці й на рукавах – готов боронити кордонів України, пам'ятаючи тезу великого патріота-державника 1918 р. М.Міхнівського: "Не можна спинити націю, що ламає кайдани й прокинулась до життя".

Керуючись гуманністю та зрозумінням долі цих бувших вояків, їх посвяті свойого труду та свого роду патріотизму, не можна не вшанувати тих, що віддали своє життя на фронтах України – біля трьох мільйонів, а біля 1,400.000 в таборах для полонених – та честь віддати тим, що фізично знищені пораненнями, проживають ще в Україні. Їх всіх пом'янув у врочистій зустрічі 9 травня міністер оборони Валерій Шмаров, висловляючи з днем ПЕРЕМОГИ над німецьким нацизмом в 1945 році, хоч на справжню волю прийшлось ще ждати 46 років – до 1991 року.

Треба вважати, що сучасний уряд з президентом Леонідом Кучмою вчинив чи не найбільшу сатисфакцію ветеранам нагородою за їх посвяту в завзятій боротьбі в дванадцяти особливих воєнних операціях на біля 800-1100 кілометрових фронтах[10], даючи доручення амбасадорові України до ООН врочисто підняти двоколірний український прапор над меморіяльним пам'ятником, спорудженим Організацією Об'єднаних Націй в честь всіх держав, які спільними силами в 2-ій світовій війні знищили німецький нацизм. Тут важливе те, що УКРАЇНУ, як державу, в альянтський бльок західних держав, поставлено з її прапором та з респектом до чотири й пів мільйона військової сили України.

---

1) Для українських патріотів УРСР "вітчизною" в повному розумінні не була, не було в оцій УРСР національного змісту, що був протиріччям до патріотизму, назнваного екстремістичною назвою "націоналізмом".

2) За оці медалі Україна, (тобто державна каса (банк) мала би заплатити Росії 18 мільярдів (більйонів) рублів, що в перерахунку на карбованці (за курсом Нацбанку) становить 50 мільярдів крб., а в перерахунку на амер. гроші – 570.000 дол. ("Українські Вісті", ч. 18, 30. IV. 95).

3) Анатоль Бердій. "200 найбільших битв УПА з окупантами України", "Вісник" - (квартальник), Нью-Йорк, ч. 4, 1994, ст. 233-242; ч. 1, 1995, ст. 22-28).

4) Вольф Дітріх Гайке. Українська Дивізія "Галичина" (1943-1945), Записки НТШ – істор. секція, т. 188, Париж-Нью-Йорк, 1970.

5) Т. Бульба-Боровець. "Кредо Революції", Париж, 1946; "Поліська Січ", Енц. Укр., Т. 6, ст. 2.

6) Змагатися за відновлення СССР, який знищив понад 100 мільйонів людности в усьому Союзі та біля 40.000.000 українців або 68 мільйонів населення в республіці, змагатись за повне відновлення етноциду, лінґвіциду, економічного колоніялізму, це ж почин комплектної непочитальности народу з метою його повного самовбивства. Прикладом такого злочинства можуть бути білоруси, які в травні плебісцитом із "успіхом" між 75-85% зліквідували свою хоч яку державність та національне існування в національно-політичному розумінні, зливаючись в русло російського народу та з Росією. Це, що сталось в Білорусі, є унікальним явищем в національній науці, й ми цього факту мусимо бути свідомі. Мав рацію

наш президент у зверненні до нашого народу, що за такий злочин в Україні "нас може проклясти сам Бог".

7) Нам з приємністю приходиться вітати "Заяву групи депутатів – членів Спілки офіцерів України" від імені 70-ти членів із докором тим, що є проти стабілізації ситуації в Україні, допомагаючи своїми заявами існуванню України як самостійної держави.

8) Справа приналежности УРСР як держави до плянованої Організації Об'єднаний Націй дискутувалась на конференції ЗСА, Британії, Китаю та СССР в Данбартон Окс між 21. VIII – 7. X. 1944 рр., на Мировій Конференції в Ялті у лютому 1945 р. та остаточно в жовтні 1945 р. на конвенції держав-основників ООН в Сан-Франціско.

Basic Facts about the United Nations (Dept. of Public Relations), New York, 1989. p. 215 & United Nations, Encycl. Brit. (1992), V. 29, 140).

9) Хоч за стат. 18, точка "д" і 60-им, т."д." конст. закону СССР і стат. 19, т. "б" та 19 під "а", під ч. 4 конст. закону УРСР, Україна мала право на міждержавні дипломатичні та консулярні взаємини, які однак до 1991 року не були сповнені через спротив Москви (УРЕ: "Українська РСР на міжнародній арені", т. 17, Київ 1965, ст. 627-628, 632, 368).

Весь цей факт мав свою міжнародну правну суб'єктивність, оформлену створенням в половині липня 1944 року Міністерства закордонних справ в Києві, спершу під головуванням Олександра Є. Корнійчука та в дуже короткому часі під проводом Дмитра Мануїльського, який в 1918 р. був в складі мирової делеґації та представництва Советської Росії до уряду Української (Гетьманської) Держави.

10) Навіть такими деталями, як зустріччю американського вояка української національности з м. Менвілл, Нью Джерзі, який мав нагоду привітати з побідою (поданням руки) Володнмирові Гайдамасі (приналежний до Першого Українського Фронту) 24. IV. 1945 р. на березі р. Ельби (Лаби) біля м. Торґав. Промовивши українською мовою, одержав Володимир і відповідь українською мовою. Спомин В. Гайдамаки був надрукований в часописі "Кур'єр Ньюс" 28. V. та 4. VI. 1995. "Свобода", ч. 94, 19. V. 1995, дала свою нотатку. ❑

РОЗШУК БОЙОВИХ ПОБРАТИМІВ МИХАЙЛА ҐРОХОЛЬСЬКОГО

Збираю матеріяли і розшукую бойових побратимів свого брата – хорунжого 1 УД УНА Михайла Ґрохольського. Народився у 1923 році в с. Тарношин, біля Рави Руської.

Відомо, що в складі 29-го полку загинув 25 грудня 1944 року в групі Вільднера на території Словаччини.

До вступу в Дивізію вчився у Сокальській гімназії. Буду щиро вдячний за інформацію-спогади однокласників гімназії, побратимів з вишколу та подальших спільних військових дій.

Інформацію надсилати на адресу:
УКРАЇНА, 290026 м. Львів, вул. Енергетична, 8/27,
Богдану Ґрохольському

Володимир **МОЛОДЕЦЬКИЙ**

РЕФОРМА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ (ЗСУ)

Переглядаючи пресу, видавану в Україні, ми часто стрічаємося зі згадкою про реформу в ЗСУ. На жаль, більше говориться про потребу реформи, але подається мало інформації про це, як ця реформа має виглядати й як вона проходить. Про що йде мова?

Зараз по розпаді Радянського Союзу Україна приступила до будови своїх власних збройних сил. У минулому імперії валилися, поставали нові держави, але практика майже не знає випадків, коли новопостала держава будувала свої власні сили при помочі трансформації військ держави, від якої вона відірвалася, у свої власні збройні сили. Як мені відомо, Азербайджан, Грузія, Молдова, країни Прибалтики почали будувати свої власні армії, як кажуть англійці, від "скреч", тобто від зера. Україна зайняла інше становище й тим самим стала винятком. Український парлямент рішив трансформувати радянські війська, які дислокувались на її території, у свої власні збройні сили. Перетворюючи радянські війська на власні, Україна успадкувала деякі позитиви, які випливали з такого рішення, уникнула конфліктів з радянськими військами, як, наприклад, це сталося в Молдові, але також успадкувала всі неґативи, пов'язані з радянською армією, а саме: низький рівень дисципліни та боєзданости, які так різко показалися в діях у Чечні, брак "Espsit de corps", дизертирство, хабарництво й в деяких випадках брак патріотизму, так конче потрібного для ефективного функціонування збройних сил.

Отже, в Україні настала потреба реформувати армію, перетворюючи її з "інтернаціональної" на національну армію формою і змістом. Тому беручи до уваги дійсність, можна сказати, що розбудова збройних сил рівняється реформі.

Недавно Начальника Генерального штабу ЗСУ ген. полковника Анатолія Лопату звільнено указом Президента України. По його звільненні ген. Лопата, на запит журналістів про перебіг реформ, відповів, що "ніякого реформування досі немає". Одначе, дещо пізніше, поінформував журналістів, що він категорично не підтримує ідеї створення сімох оперативно-територіяльних управлінь в Україні, замість існуючих округ. Отже, виходить, що якась реформа відбувається без огляду на це, чи вона нам подобається чи ні, і ген. Лопата з деякими аспектами тої реформи не згоджується. Справа в тому, що ще за радянських часів в Україні існували три військові адміністративні округи: Київська, Одеська і Прикарпатська. У минулому році ліквідовано Київську округу. Тепер пропонується ліквідувати всі військові округи як адміністративні структури Збройних Сил,

а на їх місце створити сім оперативно-територіяльних управлінь. Критики тої системи, а між ними й ген. Лопата, уважають, що така організація потенціяльно небезпечна, що ті оперативно-територіяльні управління, у деяких обставинах, можуть перетворитися в територіяльні війська, а які це може мати консеквенції, вистачить уявити собі, що Крим і Донбас мають на своїй території армії, яких командири співчувають з сепаратистичними амбіціями частини населення тих територій. В тім випадку нам було б важко не згодитися з ген. Лопатою і його однодумцями.

Перетворюючи радянську армію, дисльоковану на території України, на власну національну армію, також постала потреба реформувати армію, щоб підтягнути її своєю ефективністю до світових, зокрема до західних стандартів. Майже кожна реформа у збройних силах в'яжеться з переглядом її системи комплектування, зокрема, якщо разом з тим пов'язане скорочення військ, яке для України стало підставовою проблемою. Комплектування, набір новобранців до армії, може відбуватися на підставі примусової військової повинности, на добровільно-професійній основі, або за змішаним принципом. Перший спосіб був застосований в Радянському Союзі, але він себе не виправдав. Ібагато країн світу вдається до інших засобів поповнення персоналу збройних сил. Добровільно-професійний спосіб у своїй повноті практикується тільки в США, Великобританії та Канаді. У більшості країн світу практикується змішаний принцип набору до війська, і цю систему як найпрактичнішу для України бере до уваги Міністерство Оборони України.

На жаль, це легше сказати, як зробити. Перехід від одного способу поповнення персоналу збройних сил до іншого викликує радикальні зміни у всіх ділянках військового будівництва. Ті в Україні, які є прихильниками реформи в напрямку змішаного комплектування, пропонують розпочати реформу зі створення державної або президенської комісії, яка підготувала б концепцію та здійснювала б конролю над її перебігом. Вони пропонують провести цю реформу в чотирьох етапах. У першому етапі пропонують здійснити реформу комплектування в молодшому підстаршинському складі, на що, вони думають, потрібно три до п'ять літ. На другому етапі думають здійснити реформу старшого підстаршинського складу, так званих тепер в Україні "прапорщиків" (еквівалент "warrant officers" в США і Канаді). Третій етап – це реформа старшинських кадрів. Найскаднішим і найдовшим етапом, який займе п'ять до десяти літ, вони передбачають реформу набору до армії рядового складу. Прихильники такої реформи вважають, що через чотирнадцять чи шістнадцять літ Україна може розраховувати на високомобільне боєздатне військо із змішаною системою комплектування.

Одначе реформування способу призиву до армії – це тільки одна проблема. Реформаторам треба рахуватися з низкою інших проблем. Україна підписала різні договори в зв'язку зі зменшенням скількости військ і мусить брати до уваги вимоги, визначені міжнародними угодами.

Зменшення чисельности армії й тим самим звільнення зі служби великої кількости старшин і підстаршин вимагає розв'язки низки питань соціяльного характеру, одне з них – це брак помешкань для звільнених.

Дальше, розбудовуючи збройні сили, муситься брати до уваги нові форми патріотичного виховання вояків, перехід на державну мову, що спричинює соціяльну проблему у всіх військових навчальних установах тому, що всі матеріяли вживані до навчання військ від рядового вояка до генерала, були видавані в минулому виключно російською мовою.

Патріотичне виховання вояків – це зовсім окрема тема. З однієї сторони, ми здаємо собі справу, що без любови до батьківщини вояк не ефективний. За що йому вмирати в бою, якщо батьківщина йому не дорога? За ковбасу? Але з другої сторони, на патріотичне національне виховання вояка не всі в нашому уряді дивляться однаково. Спроби йдуть, але вони не завжди для нас зрозумілі. Хочу навести примір. В гарно опрацьованому журналі "Військо України", органі Міністерства Оборони України, ч. 5-6, 95, яке я щойно отримав, є стаття: "Ліцеїсти – їх покликала сурма військової долі". Мова йде про ліцеїстів Київського навчального закладу. В статті говориться про патріотичне виховання ліцеїстів. Цитується присяга ліцеїстів. Коли почав її читати, я зворушився майже до сліз, коли скінчив, мовби хтось облив мене відром зимної води. Ось слова присяги: "Ми клянемось, що будемо гідні ратної слави наших славетних пращурів – воїнів Київської Русі, запорізьких козаків, вояків Великої Вітчизняної війни, усіх, хто виборов незалежність України..." Чи міг би мені хтось з Міністерства Оборони України пояснити, яку незалежність Україні виборoли вояки "Великої Вітчизняної" війни? У тій самій статі автор гордиться тим, що навчання в ліцеї ведеться українською мовою. Одначе, я цитую: "Вступні іспити – в серпні. Екзамени з математики, фізики й української (на вибір – російської) мови". Як можна вести навчання українською мовою, коли хтось має право вибрати вступні іспити з російської, замість української мови? В тій ділянці перед ЗСУ ще багато літ реформування. Вірю, одначе, в кінцевий успіх.

На 1-го січня 1992 року збройні сили, дисльоковані в Україні, нараховували 726 тисяч військовослужбовців, а вже на 1-го квітня 1993 року їх було тільки 525 тисяч. Число зменшується постійно. Тепер маємо чотиристатисячну армію, що по Росії, є найчисельнішою армією в Европі. На думку Міністерства Оборони України, така чисельна армія не є потрібною і пляняуються дальші скорочення. Разом зі зменшенням чисельности армії тривають і скорочення звичайного озброєння і військової техніки, згідно з міжнародними угодами. Це дуже складне завдання, зокрема в часі економічної кризи. Скорочення військової техніки і її знищення, вимагане різними угодами, є дуже коштовним. Україна, яка посідала понад чотири тисячі танків, мусила скоротити їх число до 2300 одиниць, бронетранспортерів різного типу (armoured personnel carriers) до 2400 одиниць, бойових літаків до 477.

Контроверсійним став плян перемінення військових округ на сім оперативних командувань, які на своїй території будуть мати юрисдикцію над армійськими і механізованими корпусами, танковими дивізіями та бриґадами. Рівно ж під їх юрисдикцією будуть навчальні центри та система підготовки військ на їх території. З цього видно, що побоювання ген. Лопати й його категорична відмова від участи в такій реформі мають свої підстави.

Окремою проблемою є реформа військової освіти. Абстрагуючи від мовної проблеми, бо скоріше чи пізніше, армія муситиме перейти на навчання українською мовою, бо навчання двома мовами в армії не мислиме (хоч в Канаді таке існує), але ми одідичили від Радянського Союзу тридцять чотири вищих військових шкіл із щорічним випуском дванадцять тисяч службовців з вищими старшинськими ступенями. Таке число військових шкіл і випускників Україні не є потрібними.

Реформи також вимагають з'єднання ракетних військ і війська стратегічного пристосування. До них зараховується війська з ядерною зброєю, від якої Україна, з різних причин, відмовилася. Але зовсім тих військ, на мою думку, ліквідувати не можна, бо Україні у майбутньому можуть бути потрібні стратегічні сили, озброєні неядерними ракетами. Уже зреформовано війська противповітряної оборони, які об'єднано з військами повітряних сил. Це викликало критику деяких груп, безсумнівно патріотів, які уважали, що такий крок ослаблює оборону повітряного простору України. Це не конче так. За часів Радянського Союзу величезна територія держави вимагала різних оборонних формувань. В теперешній ситуації, коли територія України багато менша від території Радянського Союзу, для оборони меншого повітряного простору не конче потрібно окремих військ.

Найбільше уваги приділяється структурній та стратегічній перебудові Збройних Сил України. Розходиться про створення високо мобільної, спроможної до негайних і активних оборонних дій армії. Скорочуючи військову техніку, плянується модернізувати її, використовуючи свій власний військовий та інтелектуальний потенціял, розвинути чітку мобілізаційну систему. При розбудові концепції військової реформи необхідно використовувати досвід військового будівництва, який надбали демократичні країни Заходу. В демократичних країнах збройні сили під контролею громадськости, яку осягається через контролю над армією в парляменті. Міністер оборони в демократичних державах завжди цивіліст. Керівництво збройними силами здійснюється політичними лідерами, які несуть відповідальність перед парляментом, а тим самим і перед виборцями. Думаючи про змішану систему копмлектування, наші реформатори мусять взяти до уваги загальні тенденції, які від часу до часу виринають на Заході. У так званих професійних арміях відчувається тенденцію зростання ролі резерви. Резервіст в системі професійної армії – це не той, хто відбув рік і пів військової служби, і до

кінця життя уважає себе за "вишколеного". Резервові формації – це формації, які безупинно проходять перевишкіл. Вечорами, "вікендами", влітку. Мають доступ до військових шкіл і курсів, вишколюються у модерній військовій техніці. Одним словом, безупинно доповнюють своє військове знання. У потребі резервові підрозділи активізується і вони змісця є готові до дії. В США на 1.250.000 військовослужбовців припадає 1.656.000 резервістів, які протягом кількох днів можуть бути готові до дії у гарячих точках світу. Така резерва доповнює регулярну армію і робить її в дійсності професійною.

Дорога Збройних Сил України терниста. Не всі її бажають, не всі розуміють її потребу. Вірю, що і цю проблему Україна подолає. ❑

ОЛЕКСАНДЕР ЗАТИНАЙКО - НОВИЙ НАЧАЛЬНИК ГЕНЕРАЛЬНОГО ШТАБУ

Після проголошення плянів реорганізації Збройних Сил України, на місце генерал-полковника Анатолія Лопати, Президент назначив 12 березня 1996 року генерал-лейтенанта Олександра Затинайка новим начальником Генерального штабу. Він народився 30 січня 1949 року в Полтавській області. Закінчив Київське вище загальновійськове училище, Військову академію ім. М. В. Фрунзе, Військову академію Генерального штабу в 1993 році. Був призначений командиром армійського корпусу Прикарпатської ВО.

Одружений з київлянкою. Вони мають дочку, котра вчиться в медичному інституті.

Президент зазначив, що настав час, щоб був підписаний документ про повноваження між Міністром оборони і Генеральним штабом. Це була одна з причин непорозумінь між Міністром оборони Валерієм Шмаровим і попереднім начальником Генерального штабу.

Президент сказав, що начальник ГШ відповідає за стан справ у військах. Поставлено завдання ретельно розібратися зі всіма військовими структурами – до кожної частини, зформулювати чітку відповідь на запитання: якою має бути наша армія, остаточний варіянт Воєнної доктрини. ❑

Генадій Ключиков, *журналіст*

У СИЛЬНИХ НЕМАЄ ВОРОГІВ. ВОНИ Є У СЛАБКИХ І ДУРНИХ

Узявши на себе забов'язання щодо виконання Договору про звичайні збройні сили в Европі (ЗЗСЕ), Україна потрапила під жорстокі рамкові обмеження кількости озброєння і техніки, яку дозволяється розміщувати в так званих флангових районах. Виконуючи умови договору, наша країна змушена була ліквідувати значну кількість сучасної бойової техніки. Так, наприкінці жовтня минулого року було розрізано останній з 1974 танків, знищено понад 350 бойових літаків.

Однак останні дані, опубліковані в американському щорічнику "Мілітарі баланс", свідчать, що ми явно перестаралися в темпах знищення бойового потенціялу держави. Останніми роками військове керівництво країни скоротило озброєння значно нижче рівня, обумовленого Договором про ЗЗСЕ. Наприклад, танків стало менше на 970 шт., БМП – на 2024, артилерійських систем – на 402, бойвих літаків – на 97.

На жаль, НАТО, Росія та Білорусія, які також є суб'єктами цього договору, не відзначаються подібним пацифізмом. Лише за кількістю танків Росія перевищує рамкові обмеження втричі, Білорусія – вдвічі, НАТО - в 1,5 раза. Міністерство оборони Росії активно домагається перегляду умов договору стосовно сучасної ситуації. Чи варто Україні так активно виконувати і перевиконувати міжнародні забов'язання, взяті на себе Радянським Союзом?

Стає все більш очевидним, що в умовах відсутности ефективної парляментської контролі за Збройними силами і під прикриттям необхідности виконання міжнародних забов'язань у нашій країні набирає темпів процес знищення і розпродажу озброєння та бойової техніки. Парадоксально: таку ситуацію не лише заохочує, а й стимулює держава. Саме так можна розцінити той факт, що на утриманні Збройних сил бюджетом у 1996 р. виділено лише 8 відсотків від мінімально потрібних коштів. Населення країни переконали, що у нас тепер немає імовірного противника і нам не потрібно так багато зброї. З військової людини активно формують образ нахлібника і жебрака.

Проте зарубіжні аналітики твердять, що нинішній однополюсний мир має нестійкий характер і що відносне затишшя триватиме не більш як 10 років. А близький до керівництва армією і ВПК Росії Олександер Лебідь у своєму публічному виступі заявив, що вже за чотири роки слід очікувати різкого протистояння Захід – Схід. При цьому Україна, як це вже не раз було у світовій історії, знову може стати полем зіткнення двох цивілізацій. Опинитися на цей момент з розбалянсованою економікою і розваленими Збройними Силами – більш аніж нерозважливо.

Час нарешті твердо вирішити, яка армія нам потрібна, прийняти чітку концепцію військового будівництва. Даючи суспільству найголовніше – громадський мир і можливість вирішувати всі питання політичними засобами, армія потребує не лише елементарної турботи, але й ясного, послідовного політичного курсу. ❑ *(Київські Відомості)*

Після розвалу СРСР в Україні залишилось багато озброєння, майна та техніки військового призначення. Проте, як повідомив Лев Гнатенко, виконуючий обов'язки заступника Міністра оборони по озброєнню, – половина – це застарілі зразки численних модифікацій. Так, на озброєнні Української армії опинилося 49 різноманітних типів літаків та 149 різних їх модифікацій. Це ускладнює ремонт, підтримку в бойовому стані складної авіятехніки, організацію навчального процесу. Такий стан справ і в інших видах Збройних Сил. Тому логічним є обраний керівництвом МО України курс: звести до мінімуму кількість типів та модифікацій зразків озброєння, військової техніки, вибрати найперспективніші з них і модернізувати. При

ГЕНЕРАЛ-ЛЕЙТЕНАНТ ЛЕВ ГНАТЕНКО:

"Я ВІРЮ: АРМІЯ УКРАЇНИ МАТИМЕ УКРАЇНСЬКУ ЗБРОЮ"

мінімальних витратах цілком можливо наблизити їх за тактико-технічними характеристиками до кращих світових зразків.

На запитання кореспондента "Народної армії" щодо того, чи не призведе захоплення модернізацією застарілих зразків озброєння та військової техніки до краху військово-промислового комплексу України, адже є межа, коли удосконалення техніки просто неможливе, генерал-лейтенант Лев Гнатенко сказав, що найкраще для України було б починати з білого аркушу, тобто під конкретні задачі для потреб ЗС створити нові зразки зброї та техніки. Проте для цього потрібні великі гроші. У нас таких астрономічних сум немає. Наприклад, у минулому році на ремонт, модернізацію, розробку та закупівлю зброї та техніки було виділено всього 5 відсотків від мінімальних потреб. Але навіть при такому надто вже скромному фінансуванні все ж були досягнуті певні успіхи. Так на заводі імені Малишева успішно пройшов випробування модернізований танк Т-72. Харків'яни устаткували цю машину новою системою пошуку цілей та системою управління вогнем, замість 680-сильного двигуна встановили майже вдвічі потужніший. При потребі устаткують цю машину двигуном в 1500 кінських сил. Так цей найпоширеніший нині танк при такій доробці став не гіршим за кращі новітні зразки у світі в галузі танкобудування. А на черзі модернізація Т-55, яких теж у світі тисячі. А це фронти робіт для наших заводів ВПК.

Лев Миколайович акцентував увагу на тому, що модернізацію всіх без винятку видів озброєння і техніки "оборонщики" проводять, враховуючи і день завтрішній, тобто нові вузли, системи та окремі блоки можна буде зібрати разом, і в майбутньому, коли виникне потреба і будуть кошти, одержати без зайвих витрат новий зразок бойвої техніки.

Проте генерал-лейтенант Гнатенко наголосив, що самотужки ВПК України, що має величезний потенціял, не під силу забезпечити армію і фльоту новітньою зброєю і військовою технікою і навіть провести її

глибоку модернізацію. Та й це не потрібно. Всі зразки зброї випускали лише Сполучені Штати Америки та колишній Радянський Союз. Останній і надірвався у цій гонці озброєнь і канув у Лету. Всі країни йдуть шляхом співробітництва і кооперації. Це єдиний можливий шлях і для України. А куди подітись? Адже понад 90 відсотків літаків випускались за часів Союзу за межами України. Тобто усе – від двигуна до висотного скафандра льотчика – робили в Росії. В Україні є надійна база для створення транспортних літаків. Проте ще не скоро будемо мати свій винищувач, гелікоптер. Та й літальні апарати, що є у складі ВПС України, потрібно і ремонтувати, і модернізувати. І знову без співробітництва з Росією не обійтись. Проте порозуміння на рівноправне співробітництво з росіянами знайти можна. Адже і вони зацікавлені в такому партнерстві. Так, наприклад, 50 відсотків агрегатів та складових всесвітньо відомого комплексу ППО С-300 виробляють в Україні. А його і випускати, і модернізувати можливо лише спільними зусиллями. Таких прикладів сотні.

Йшлося на брифінгу і про налагодження, розширення та поглиблення співробітництва між військовими відомствами Росії та України на майбутнє. Це не заважає підтримувати партнерські зв'язки українських військовиків з колегами зі Словаччини, Чехії, Польщі, Угорщини, Туреччини, країн НАТО. Так щойно була підписана домовленість про військово-технічне співробітництво з МО Франції. Це 31 країна, з якою керівники МО України уклали такий договір. Так що не тільки новітню військову техніку, а й досвід зарубіжних колег українські військовики нині, в непростий час складних реформ, перетворень й будівництва Збройних Сил, мають на озброєнні. ❑

Підполковник Сергій ЧОРНОУС
(Народна армія)

ЗВЕРНЕННЯ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОСТИ

Чотири роки тому Верховна Рада України прийняла закони "Про оборону України" і "Про Збройні Сили України". Українська держава, створена після багатолітньої боротьби кількох поколінь, розпочала будівництво власних збройних сил.

Неабияку ролю у сучасному військовому будівництві відіграє питання про те, чиї та які традиції мають успадкувати Збройні Сили України. Враховуючи це, у жовтні 1995 р. Міністерство Оборони України прийняло рішення про створення Музею Збройних Сил України.

Музей ставить собі за мету – повернення із забуття і відродження в Українській армії національно-історичних традицій нашого народу, формування і розвиток у військовослужбовців гуманістичного світогляду, військово-патріотичне виховання української молоді.

У спадщину музею дісталися експозиції і фонди з музейними матеріялами, які однобоко відображають історію України.

Через те, що музей не має експонатів, які відображали б діяльність українського козацтва та національно-патріотичних організацій, Українських Січових Стрільців, Української Галицької армії, армії Української Народної Республіки, Української Повстанської Армії, він не зможе об'єктивно відобразити історичний процес. Доля розпорядилася так, що ці військово-історичні реліквії збереглися в основному за межами України.

Музей Збройних Сил України звертається до всієї громадськости із закликом взяти участь у встановленні музею і надати дієву допомогу у комплектуванні фондів матеріялами, які відображать історію визвольних замагань, боротьбу за волю і незалежність України, діяльність організацій та окремих осіб.

Ми будемо дуже вдячні всім, хто відгукнеться на наше звернення і допоможе музею.

Усіх тих, кому не байдужа доля Української держави та її армії, просимо звернутися безпосередньо до музею на адресу:

Україна
252021, м. Київ-21
вул. Грушевського, 30/1
Музей Збройних Сил України

В. Карпов

ЖІНКИ В УКРАЇНСЬКОМУ ВІЙСЬКУ

Українське жіноцтво брало участь у всіх ділянках життя народу, включно з військовою службою. Доказом цього були фронтові старшини в Легіоні Українських Січових Стрільців: Олена Степанівна, Софія Галечко, Гандзя Дмитерко.

Сьогодні жінки добилися визнання й служать поряд мужчин у війську західних держав, особливо в США, де недавно жінка отримала степінь генерала в морській піхоті. В українських збройних силах жінки служать сьогодні тільки на підрядних позиціях. Внизу друкуємо два ескізи про українську військову жінку в минулому і сьогодні.

Редакція

О. СТЕПАНІВНА ЯК КОМАНДАНТ СОТНІ

(Подав М. Горбовий)

Дня 23, січня 1915 р. почалася австро-німецька офензива в Карпатах. І. курінь У.С.С. стояв на позиціях Здинява-Здун, в околиці Берегова й Гути, на Закарпатті.

Хорунжий Олена Степанівна.

Сотня Чмоли займала край ліса і, стоячи, по пояс у снігах, обстрілювала з-за дерев москалів та ждала приказу до наступу. В заступстві сот. Чмоли командувала сотнею хор. О. Степанівна. Не зважаючи на рясний крісовий огонь, вона проходила від стрільця до стрільця й кермувала боєм. Стрільці благали її, щоб не наражалася на небезпеку, та Степанівна не зважала на небезпеку, бо почалась офензива, час великого напруження по обох боках, тому треба було самому все доглянути.

На правому крилі стояли мадяри. Там уже добре кипіло. Мадяри, народ гарячий, але не дуже то люблять таку горяч в окопах.

До стрільців підбігає, скрадаючись поміж дерева, мадярський сотник і, розпитавши, хто командує стрілецькою сотнею, дає приказ перекинути її на право, на зміну мадярів.

– У нас є своя команда, – відповідає йому Степанівна, – і я лише їй повинуюсь!

– Але я вам приказую! Я старший ранґою!... – кричить сотник.

– Знаю і прошу мене не поучувати: краще подумайте, чи ви маєте право змінювати заряджування вищої команди! – відповідала Степанівна. – Будь ласка, негайно покинути мій відтинок, а ні, то прикажу стрільцям відставити вас до своїх!

Сотник побачив, що нема жарту, люто глянув на завзятого молоденького хорунжого й пустився туди, звідки прийшов.

Стрільці були невимовно вдячні Степанівні за цю рішучу поставу та вирятування з певної загибелі, бо москалі на правому крилі таки здорово прочистили тоді мадярів. ❑

("Історичний Календар - альманах Червоної Калини", 1932 р.)

СТАЛЬ І НІЖНІСТЬ

Раїса Поліщук

До жінки у військовому ми й сьогодні ставимось незвично. Армія і та, що втілює у собі ласку і тендітність, тепло, здаються нам несумісними. Як на мене, то хай би так велося, як матінка-природа заклала. Мужчина – захисник і жінка – хранителька роду людського. Зрештою, кожен в праві вибирати своє, як того його бажання велить.

Мабуть, вже й не знайти ту царину, куди б не ступала жіноча нога. А, може, це й добре. Як мовиться, там, де танк не проповзе... То ж не сперечайтеся, мужчини, з жіночим інтелектом. Дещо інша емоційність, ніж ваша, дає поштовх і рідкісній геніяльній думці, історія арґументовано засвідчила це. А емансиповані жінки світу досягли командних висот. Ми ж довго сиділи за залізною брамою і, чи не на радість нашим чоловікам, дещо поступилися. Як не нипори нашим найвищим законодавчим органом – Верховною Радою, а жодної жінки, яка б очолювала парляментську комісію, – не знайти, і всі міністерські портфелі розхапали представники сильної статі. До високих армійських чинів, здається, також зась. Мало того, був час, коли жінок з армії витіснили.

Якось довелося розмовляти з генерал-майором Валерієм Венгером, начальником головного організаційно-мобілізаційного управління Генштабу Збройних Сил України.

– То що, Валерію Софроновичу, при скороченні армії першими звільнятимуть в запас жінок? – запитала у нього.

– Навпаки, – заперечив він, – при розвитку служби за контрактною основою ми поступово все більше будемо набирати у зв'язок та інші служби саме жінок. Відкриються перспективи для них в багатьох галузях армійської справи.

Раїса Поліщук, вчорашній фармацевт, також поповнила ряди Української армії. За плечима рік служби радіотелеграфісткою на командному пункті радіотехнічної бриґади, що дислокується поблизу Севастополя. Своїм вибором дівчина задоволена і не жалкує, що змінила плаття на мундир.

І все ж жінка завжди залишається жінкою, хоча вона і у військовій формі. Скромна польова квіточка прикрашає її не згірше троянди. ❑

Ніна МАКАРЕНКО, ("Молодь України")

Ярослав СТЕХ

ЛЕҐЕНДА ПРО ДІВЧИНУ З ЧИСТОЇ УКРАЇНСЬКОЇ СТАЛІ
(До 20-ліття смерти Людмили Кот-Павлище)

Довічною ганьбою цієї країни було те, що нас розпинали на хресті не за якусь радикальну громадську позицію, а за самі наші бажання мати почуття самопошани, людської і національної гідности".

Василь Стус

Людмила Кот-Павлище

Кожна людина носить у серці своєму якусь особу, або якусь велику подію, що запала в її серце на все життя. І приходить такий момент коли те, що ми носимо в глибині своєї душі, виходить з внутрішніх тіснот у широкий світ. Бо те, що міцно запам'яталося, того забути неможливо, воно увійшло у підсвідомість, як кажуть, в кров і потрясло людину до найглибших надрів людського сумління. Свою розповідь хочу оперти на автентичних фактах, пов'язаних з Людмилою Кот-Павлище, яка велику частину свого життя присвятила визвольним змаганням українського народу, коротко спокійно жила на волі, а частину свого життя пережила під поліційним наглядом і у польських в'язницях. Про таку людину писати не так легко, бо і окремі її події і пережиття у великій мірі засекречені.

Цю знамениту жінку я пізнав у Перемишлі, коли вона вже вийшла з тюрми і надзвичайно сердечно поприятелювала з моєю дружиною. Хоч ділила їх різниця віку, професійні зацікавлення, а передовсім у них різні були пережиття, то на подив їх єднала невимушена щирість і вони становили в моїх переконаннях два з'єднані серця – одної родини. Про

таких Степан Бен, відомий український поет, знищений більшовиками, писав у своїй "Оді":

Я чую як злуки проходять крізь мене
Від мене,
І далі...
- Злуки людей,
Що родились раніше,
І тих, що народяться після,
І тих, що живуть і працюють зі мною.

Ця дружба спліталася не лише на зрозумінні незавидної долі Людмили, не на мітах, але на житті і національній честі. Серед людей може бути різний вік, різні навіть пережиття, деколи різний характер, але коли у них такі самі національні стремління, ці люди стають національними патріотами і безмежно собі близькими і відданими. Свою свідомість, своїми переконливими бажаннями, своєю поставою активізують середовище, це надає тон і напрям в житті людей.

Людмила Кот народилася 31 березня 1923 р. в княжому Перемишлі в українсько-польській сім'ї, з матері Анєлі та батька Василя. На жаль, серед четверо дітей, тільки вона була наділена високою українською свідомістю. З цієї напричуд красивої дівчинки, з її волошковими очами і природно русявими кучерями та гладеньким загорілим обличчям, було лише виконувати фотознімки і поміщувати на листівках. Ніхто і в думках не мав, що цю дівчинку з чистим серцем і душею, з шляхетним образом вроди може зустріти в житті щось поганого, що вона за своє життя, як співається в українській народній пісні, "не зазнає розкошоньки".

Національну свідомість вона здобувала самотужки, дещо від батьків, своїх товаришок та від українських організацій. Однак її теоретично обґрунтувала і оформила українська школа. З початку "Шашкевичівка", до якої Людмила ходила й успішно її закінчила, а згодом Дівочий Інститут в Перемишлі, у якому в 1940 році склала матуральний іспит. В цьому періоді Перемишль був цією національною твердинею, де при допомозі прекрасних педагогів і високої кляси громадсько-політичних діячів розбуджувано всі скарби духа, весь ентузіязм, щоб скристалізувати українську духовість. Педагоги відкривали перед молоддю й відсвіжували здорові історично-творчі вартості найглибші первні, які западали в душу. Людмила належала до цієї частини дівчат, які відзначалися скромністю, доброзичливістю і шляхетністю, одним словом, мала найкращі людські якості. Людмила однак відрізнялася тим, що брала надзвичайно активну участь в культурно-освітньому житті міста в Народному Домі, "Просвіті", у різних мистецьких виступах, а осбливо в секціях молодіжно-спортивних, в хороводах і танцювальних гуртках. Ця її могутня любов до громадської праці від шкільної лавки з кожним днем міцніла і поширювалась поза межі шкільних імпрез. Все частіше вона виступала на загально міських українських імпрезах, як одна з найкращих спортсменок, особливо в

легкій атлетиці. Групка талановитих дівчат, в рамах атлетики, виконувала різні статуї і фігури, зірки, вежі й тризуби, кожна символізувала архітектонічне дійство. Все це викликало серед глядачів подив і захоплення. Серед того гурту завжди верховодила, проявляла неабиякі здібності й індивідуальний талант Людмила, у якої також була здібність до дзю-до. Першу свою здібність вона використала як інструктор УСКТ в Перемишлі, коли повернула з тюрми і займалася культурно-освітньою працею, а другу не одноразово у виконуванні підпільно складних завдань, перебуваючи в рядах УПА і виступаючи під псевдонімом "Бурлачка".

Коли Людмила працювала в УСКТ в Перемишлі, мені доводилось очолювати цю організацію, бути наочним свідком того, що вона мимо тюрми, переслідувань, пережитих тортур і страхіть, не ховала своєї любови до української дітвори, до національної культури, а навпаки, свою любов демонструвала і вона в неї була якась така природна. Ця прекрасна і привітна жінка, зуміла серед молодого покоління нав'язувати нитки спільних зацікавлень в праці. В багатьох випадках вона була ініціятором, щоб з окремими мистецькими виступами не лише їхати в околичні села, але також в далекі міста, включно із Варшавою. Вона своїм глибоким патріотичним почуттям вміла уважно прислуховуватися до потреби такої діяльности. Своєю ласкавою усмішкою здобувала симпатію, а принциповою поведінкою мала позитивний вплив не лише на нашу дітвору, але на близьких друзів, серед яких пощастило й мені бути. Там я мав змогу добре пізнати її талант і непересічний відданий український патріотизм. Вона мала занадто чисту душу, щоб нею кривити, вона вміла і не боялася відроджувати цей зв'язок між тими поколіннями, які із зброєю в руках відстоювали честь нації, і тими, які в складних умовах польсько-комуністичної дійсности в дипломатичний спосіб надихати переляканий наш народ українством. Поринувши думками в спогади, відчитую з пам'яті, немов із фільмової стрічки, події і пережите, входжу у світ Людмили, яка не потребує реклями мого пера, а від цілого народу їй належиться вічна пам'ять і букети заслужених компліментів.

Людмила часто бувала в нашому домі і ми з дружиною часто відвідували дім Людмили. Вона з тюрми повернулася до своєї мами, яка весь час жила Перемишлі. Мені жаль було слухати її, як то вона в холодні зимові темряви, в дощові дні плакала під брамою тюрми, добиваючись побачення. Як важко сама працювала і намагалася післати один раз в місяць посилку своїй доні. Як виглядала кожної вістки, кожного листа, як мріяла того часу, коли повернеться з тюрми Людмила. Врешті діждалася, повернулася її улюблена доня. Але після виходу із тюрми Людмила пізнала Романа Павлище і вийшла за нього заміж. Роман народився біля Любичі Королівської, підчас німецької окупації очолював воєвідську торгівлю в Тернополі, а після закінчення 2-ї світової війни був головним директором Централі винаймів фільмів у Вроцлаві. Працюючи на цій посаді, Роман мав зв'язки з різними воєвідськими владами Вроцлава,

серед яких знайшлися придатні для потреб підпільної діяльности УПА. Підпільний сексот "Зенон" зрадив допомогову співпрацю з УПА Романа Павлище, якого арештовано і сказано на довголітню тюрму. Разом з Романом було арештовано декількох провідних діячів УПА. Оголошена амнестія в 1956 році уможливила вийти на волю так Романові, як і його майбутній дружині Людмилі.

Пані Людмила була активним членом підпілля в рядах УПА від 1944 до осені 1946 року, виконуючи різні функції. Вона не лише перебувала в лісі серед воїнів УПА, але їздила поїздами, закуповувала потрібні медикаменти, газети, канцелярійне приладдя, а навіть перевозила коротку зброю, вдержувала зв'язки, збирала вістки та інформації, документи з подій, які були пов'язані з діяльністю УПА.

"Бурлачка" часто бувала на квартирах контактових в наших українських селах. На квартирі в селі біля Перемишля в хаті несподівано з'явилися польські військові, зміряли її своїм зором і попросили, щоб з ними йшла, підозріваючи, що вона не місцева. Не помогли викрути, "Бурлачка" почала одягатися в селянській одяг, виходячи нагло повернулась і сказала: "Я забула", – і вмить повернула до хати, з якої блискавкою через задні двері зникла. Посипалися стріли. Коли військові виїхали з села, їй господиня з тривогою розказувала, як вони сатаніли, що з рук їм упістка втекла. До речі, на тій квартирі часто перебувала "Бурлачка". То був прекрасний дім і чудові люди, які ділилися з підпільниками останньою шкіркою хліба. Ніколи не давали познак страху, ані недостатку з присутності підпільників, наражуючи себе на відомі консеквенції. Вони знали "Бурлачку" з різних документів, які їй були потрібні до виконування різних завдань. Її обличчя, зовнішній вигляд зраджували міське походження. Тому не дивно, що "Бурлачка" вільніше себе почувала на вулицях Перемишля, Сянока, Ярослава, Ряшова чи Кракова, як інколи в якомусь селі підчас безпосередньої сутички з військом. Майже кожного тижня вона мусила достосовувати свою поведінку й свій вигляд від міської до селянської дівчини. Велику освідомлюючу роботу "Бурлачка" проводила серед наших селян підчас насильного виселювання українського населення в Совєтську Україну в 1945-46 рр. Виселення охопило всі українські етнічні землі, що згідно з постановами Ялтинської конференції опинилися в межах польської держави.

Це була епоха грози: на небі безмежні червоні луни пожеж, а на землі вогонь і кров. Горіли села за селами, клекотіли скоростріли, вибухали ґранати, стрясалась наша земля від могутніх зривів динаміту, розліталися мости, демонтовано на довгих відтинках залізничні рейки поїздів, розкопувано дороги, щоб утруднити переселенчим органам здійснювати їхні наміри. Дня 27 червня 1946 р. 9-та дивізія ВП, та органи УПБ насильно депортували єпископа Йосафата Коциловського з Перемишля, передаючи його органам НКВД.

Боротьбу проти ворогів УПА не припинювано. Відділи УПА в квітні 1946 р. організують великий рейд на Словачину. В його підготовці і успішному проведені бере також участь "Бурлачка". Після рейду ворог посилив пекельний бойовий наступ на українське збройне підпілля.

Серед багатьох спогадів, які розказувала "Бурлачка", наведу ще два епізоди, пов'язані з легендарним сотником "Бурлаком", львів'янином – Володимиром Шеґельським. З цією сотнею вона була організаційно пов'язана. Одного разу, – розказувала вона, – стійка зголосила "Бурлаці", що в селі зауважено дві дівчини, які своєю поведінкою і розмовами справляють підозріле враження. Сотенний сам з групкою повстанців підійшов до дівчат, польською мовою привітався і повів кокетливу розмову, в якій скоро переконався, що дівчата наслані польською військовою розвідкою. Наївні дівчата зачаровані польськими військовими мундирами зрадилися, що шукали упістів, а знайшли польських вояків. "Бурлака" в степені польського капітана попросив дівчат до селянської хати і на скору руку написав листа до військового штабу, який вислав недосвічених дівчат на розвідку. Сотенний не лише був добрим військовим, але навіть польська література у багатьох творах описує, як він в Сяноці, Переворську, Ярославі відвідував міліційні постерунки, послуговуючись документами Центрального Укравління УБП з Варшави.

Тим разом сотений написав листа на зразок козацького листа до Султана, а дівчат запевнив, щоб якомога скоро занесли лист, в якому є точні дані щодо розміщення українського підпілля в тому терені. Дівчата щиро подякували капітанові і подалися в зворотну дорогу. Під наглядом упівської стежі дівчата з "секретним листом" виходили за село, а упівці щиро сміялися, коли "Бурлака" переказував зміст свого листа. Одначе радість не була довгою.

Чергова стійка зголосила командирові "Бурлаці", що з протилежної сторони великий загін польського війська наближається до села. Командир зарядив алярм і вимарш до поблизького лісу. Серед партизанського загону була також "Бурлачка" і декілька дівчат з цивільної сітки. Скоро розвідка донесла, що ліс оточений тісним перстнем ворожих військ і прогалина, якою ввійшов відділ УПА, заповнюється військом, яке майже в погоні бігло за партизанами.

Командир "Бурлака" не встиг ще докладно розташувати відповідно в бойові позиції своїх людей, як на правому крилі ворог відкрив кулеметний вогонь, а відтак з усіх сторін заклекотали кулемети. Бій не вгасав декілька годин. "Бурлака" сам з'являвся там, де були небезпечні і загрозливі місця. Бій був надзвичайно геройський, спираючись на свідчення тих, які брали участь. Накази і заклики до стрільців командира "Бурлаки" пбуджували силу і завзяття.

Після кільканадцятигодинного завзятого бою, розвідка донесла, що ворожі війська підкріплено значною кількістю новоприбулого війська, яке займає бойові позиції. В новій ситуації перстень міцно затиснувся, в

окремих бойових позиціях почало бракувати амуніції, ворожі ґранати майже долітали до партизанських позицій. В тій, здавалося, безвихідній ситуації "Бурлака" кількома серіями запальних куль по сухій лісній траві розпалив вогонь. Завдяки цій гнучкій тактиці командира, на ворожих становищах постає замішання, яке блискавично використовують партизани і без більших втрат виходять з смертельного "кітла", а ворожі війська не припиняють вогню, тим разом по своїх протилежно розташованих становищах. Про цей бій офіцери польського війська говорили, що УПА диспонує високо кваліфікованими кадрами. Про це варто згадати, тим більше, що в цьому році припадає 50-ліття цього "смертельного котла" на Перемищині. В ньому командир "Бурлака" проявив не лише свій військових талант, але запевнив безсмертність воїнів УПА в нашій історії.

На жаль, доля українського вояка того, що залишився живим, і того, що поляг у бою за свободу свого народу, ще не має повного признання серед сьогоднішньої української державної влади. Не всі бої і могили позначені хрестами. Мимохідь, пригадуються слова Романа Купчинського з його поеми п. н. "Ніби сниться":

Ніби сниться:
Бескид, сніговії
Темні бори,
Розбиті хати,
І розгублені в зворах надії,
І хрести, і хрести, і хрести...

Під кінець 1946 року Москва і Варшава посилюють свій наступ проти українського підпілля й УПА. Пізньою осінню 1946 р. рознеслася вістка, що "Бурлачка" попала в засідку на греко-католицькій плебанії в Кракові. Ось що про сам факт арешту пише її шкільна і підпільна товаришка Марія Савчишин, псевдо "Марічка" в "Літописі УПА", том 28, на ст. 128:

"На приходстві УБ (ужонд беспеки) зробило "котел" впускало в помешкання всіх, хто приходив, але нікого не випускало. Двері відчиняв убіст і коли свіжа жертва опинилася всередині, зараз їх замикав на ключ. Отже, ніхто не міг вирватися, остерегти інших. До вечора вдалося убістам затримати близько п'ятнадцяти осіб. Між спійманими була Людмила Кот, що походила з Перемишля і була моєю шкільною товаришкою".

Зараз після арешту в Кракові перевезено Людмилу до Жешова. Тут перейшла незлічимі види і роди моральних і фізичних мук підчас слідчих допитів. Пекельні слуги її катували з найогиднішим садизмом. Знущалися і в побоях калічили її ніжне жіноче тіло. Вона, як розказували очевидці, всі удари зносила героїчно, була зразком поведінки для всіх політв'язнів. Всі приниження, безправність національну, людську деґрадацію душила в своїм серці. Вона зрозуміла, що поляки як народ і комунізм як політична система виявляють свою надмірну жорстокість і злочинність. Польські прислужники були надихані такою ненавистю і

шовінізмом супроти українців, що позбавляло їх будь-якої логіки, а від того були залежні їх чини. Це факти, які напрошуються на зложення великої чорної книги, або кримінального фільму, щоб народи довідалися про тисячі вбитих і засуджених псевдосудами в повоєнній Польщі. Тільки за те, що ці люди прагнули волі для свого українського народу і обрали до неї революційний шлях, тортури. Людмила була незламною, її не змогли згнути та примусити до покори. Самі слідчі казали, що тіло Людмили збудоване з сталі. Це ж не були допити, переслухання, а просто катування. Били до втрати притомности, а тоді вкидали до камери-ізолятора. Були люди, які не витримували, попросту божеволіли, інші намагалися покінчити з собою. Треба бути лише людиною, щоб справді зрозуміти це страшне горе, той давлячий біль, що переживала у своїх думках, в пекучих сльозах, у свому відчаю у безвихідному положенні молода Людмила Кот. Не любила про ці події розказувати, але коли була в доброму настрої і вдавалося з неї видобути якусь інформацію, то стверджувала: це страшний кошмар. Його важко зрозуміти тому, хто не пройшов крізь двері того земського пекла.

Однак Людмила завжди була оптимістично зрівноважена, енергійна і елеґантна. Йдучи вулицями Перемишля з піднесеним чолом, не показуючи по собі ні втоми, навіть тоді, коли вже була хвора; не відчувалося у неї пригнічення, ані ідейної зневіри. Стоячи на містку загроженого бурею корабля, Людмила твердо вірила, що цей корабель не потоне в мор'ю. Навіть те, що вдалося видобути з її пережиття та поглядів, мабуть, ніколи не сподівалася, що це колись вдасться оприлюднити, переказати іншим, щоб за її шляхетним прикладом могли зростати в любові до рідного. Це неабияке діло вміти бути собою в кожній ситуації, без шкоди для справи, це великий тріюмф. Вміти сказати "ні", коли обставини змушують до компромісу з власною гідністю. Обстоювати власні погляди в таких умовах – досягти до певної міри свої цілі – це справжнє геройство.

Пані Людмила після виходу з в'язниці з страшно підірваним здоров'ям суспільно працювала в перемиському відділі УСКТ, а професійно працювала в перемиській кооперативі, виконуючи гафти-вишивки на різного роду мітрах, декораційні емблеми до лісничих і залізнодорожних мундирів, декоративні твори, а також різні герби та емблеми. Муж Людмили працював в українському підприємстві "Ferrotex". В їхній сім'ї народилася донечка, якій дали ім'я Єва. Згодом панство Людмила і Роман побудували собі в Перемишлі дім, здавалося, що в тому домі будуть в спокої доживати свої дальші роки. Однак 20 років тому, 10 травня 1976 р., лиха смерть забрала Людмилу Кот-Павлище, яка була завжди вірна перед своєю родиною, народом і Україною. І можна її смерть описати словами Юрія Яновського: "Солдат на землю падає від кулі, його життя іще летить вперед" і додавав своє: "обов'язком того життя кликати далі в бій живих і ненароджених!". Її поховано на перемиському кладовищі. З цієї могили її славний дух кличе вічним голосом любити Україну любов'ю і героїзмом Людмили. ❑

Ігор Єремєєв

РАДЯНСЬКА РОЗВІДКА. МІТИ ТА РЕАЛЬНІСТЬ

У довоєнні роки у світі була розгорнута велетенська радянська розвідувальна мережа: група Р. Зорґе на Далекому Сході, група Л. Треппера у Франції та Бельгії, група А. Харнака та Х. Шульце-Бойзена у Німеччині, "чудова п'ятірка" (Філбі і інші) у Великобританії. Усі ці резиденти й члени їхніх груп (за винятком справжнього майстра своєї справи Р. Зорґе), як і їхнє московське керівництво, не були у справжньому сенсі слова професіоналами у сфері розвідки, хоча серед них були фахівці із світовим ім'ям у тій чи іншій галузі (як, наприклад Ш. Радо, А. Харнак чи Одзумі Одзакі).

Кількісний склад розвідувальної мережі, мабуть, ніколи не стане відомий досить точно. Але під час контррозвідувальних операцій, що проводили свого часу німецька та японська контррозвідки, було заарештовано 36 членів групи Зорґе та більш ніж 800 членів групи Треппера, а також більш ніж 130 членів групи Харнака та значна частина групи Радо, причому усі ці групи (за винятком групи Зорґе) продовжували працювати до кінця війни, що дає підстави деяким дослідникам вважати, що загальна кількість членів радянської розвідувальної мережі сягала 35000.

Маючи найбільш розвинену розвідувальну мережу у світовій історії, СРСР у перші часи 22 червня 1941 року потерпів найбільш принизливу поразку своїх розвідувальних органів за час другої світової війни. Цей провал був наслідком не недостатности інформації, а відсутністю її аналізи й використання. Після репресій 30-х років нелеґали, що залишилися у строю, стали працювати за формулою "здогадатися, догодити, уціліти". Звідси і пріоритет до тієї інформації, що повідомляла про "таємні змови" (особливо цікавило керівництво усе, що підтверджувало підступність Черчіля). Аналізи даних розвідки практично не проводилося, а дані відбиралися за принципом – чи сподобається той чи інший матеріял Сталіну. Один з керівників розвідки Меркулов свого часу говорив: "Сталін краще знає, як оцінювати розвідувальні донесення".

Усі попередження про можливий напад Німеччини (незалежно від джерела інформації) Сталін розглядав лише як свідоцтво змови Англії проти СРСР. Німці це зрозуміли й постійно твердили про те, що чутки про підготову нападу на СРСР розповсюджуються Англією, яка намагається посварити Німеччину з СРСР. Особливо це здавалося вірогідним після перельоту Р. Гесса до Шотляндії. Кардинал де Ретц якось писав у XVII ст., що найнедовірливіші люди, частіше за всіх, лишаються в дурнях. Такого висновку можна дійти й у справі, що стосується 22 червня 1941 року.

Але є й інший варіянт оцінки, який, по суті, теж випливає з тези де Ретца, але спирається також і на думку, що досить обґрунтовано висловив

свого часу колишній радянський розвідник В. Резун, відомий за псевдонімом В. Суворов, у трилогії "Криголам" – "День М" – "Остання республіка". Справа в тому, що керівник розвідувальної мережі у Західній Европі Леопольд Треппер у своїх спогадах писав: "До початку війни ми, щиро кажучи, розвідувальною діяльністю й не займалися. Нашою метою була розбудова надійного комерційного прикриття й організація необхідної бази, щоб ми були готові, коли пролунають перші постріли". Чи не дивна заява керівника розвідувальної мережі? Виходить, розвідка потрібна тільки під час війни! Якої? З ким? Якщо виходити з гіпотези Суворова, то все стає на свої місця: готується п'ята колона для забезпечення переможного просування радянських військ у Західну Европу під час "визвольної" "справедливої" війни, яка розпочнеться за вказівкою "вождя усіх народів" у належний час. До речі, практично й група Радо до війни майже не проводила широкої розвідувальної діяльности – теж чекала перших пострілів. А усі попередження щодо нападу на СРСР (їх було аж 84 із різних джерел) не те щоб ігнорувалися, а примушували прискорено готуватися для завдання першого удару (а не підготовки оборони) та проводити дипломатичні маневри ("Заява ТАРС" від 14 червня 1941 року) й політику нереаґування на провокації з метою виграшу часу. Не встигли!

Версія В. Суворова щодо плянованого СРСР "визвольного" походу у Европу знаходить підтвердження й у тому, як формувалися розвідувальної групи. Дійсно, до складу цих груп увійшло багато колишніх комуністичних функціонерів, що мали досвід підпільної роботи, але ніякого поняття – відносно підвалин розвідувальної діяльности й неодноразово поєднували останню з політичним опором режиму, що й призвело значною мірою до викриття груп А. Харнака – Х. Шульце-Бойзена, Р. Зорґе, а почасти й Ш. Радо. Низький професіоналізм центрального керівництва та багатьох резидентів призводив до того, що замість цілеспрямованого пошуку джерел та даних робота йшла за принципом "підбирання" будь-якої інформації з будь-яких джерел. Звідти такі фантастичні радіограми Радо щодо кількости дивізій вермахту, виробництва літаків, втрат німців на Східному фронті, прогнозів щодо втрат до кінця зимової кампанії і т. і., які були завищені удвічі, а то й більше. Можливо, частина цих даних була "підкинута" абвером для деморалізації радянського керівництва, а частина була наслідком некритичного ставлення до базікання тилових щурів, яких завжди охоплює паніка при перших-ліпших чутках про невдачі на фронті і які полюбляють видавати себе за добре проінформованих осіб.

Незважаючи на героїзм та майстерність окремих розвідників, їхня інформація, на жаль, не впливала будь-якою мірою суттєво на операції радянських військ до Сталінградської битви включно. Розвідка не зуміла вчасно викрити маневр німців на південь, внаслідок чого був втрачений Київ та практично всі війська Південно-Західного фронту. Несподіваним був й жовтневий наступ 1941 року на Москву. На протязі усього німецького наступу на Сталінград та Кавказ радянське керівництво ніколи точно не знало, де буде завдано наступного удару. Розвідка не була спроможна оцінити кількість військ у Сталінградському "котлі": за даними розвідки їх було 85-90 тис., а

насправді – майже у три з половиною рази більше. Чи наважилися б радянські керівники на операцію оточення німецьких військ під Сталінградом, якщо б вони мали точні дані – питання риторичне. Але, напевно, можна стверджувати, що у значній мірі перемога під Сталінградом – це наслідок занедбання німцями розвідувальної роботи, у першу чергу авіярозвідки, яка не викрила зосередження ударних армій у районі "чорних земель", а також армійської розвідки, яка не змогла оцінити щільність кільця оточення. Крім того, справжнім "героєм" Сталінграду став фюрер, який заборонив прорив військ Павлюса назустріч деблькуючій групі Манштайна й тим самим прирік шосту армію на загибель.

Про відсутність системного розуміння завдань стратегічної розвідки з боку керівництва свідчать, наприклад, такі запитання Центру до резидентів: чи будуть евакуйовані В'язьма та Ржев, коли це плянується й що буде вивезене; чи Ґудеріян знаходиться на Східному фронті і т. п. Дуже небезпечними були постійні запити Центру, щодо джерел інформації (ім'я, посада і т. ін.) і відповіді резидентів, завдяки яким німецькій контрозвідці вдалося деякі джерела виявити і вжити відповідних заходів.

Лише з ранньої весни 1943 року до даних розвідки стали ставитися серйозно. І наслідком цього стала перемога у Курській битві. Що ж сталося? По-перше, резиденти зрозуміли свої справжні завдання і, хоча на цей час були у значній мірі ліквідовані мережі Зорґе, Треппера та Харнака – Шульце-Бойзена, однак група Радо продовжувала працювати, а у складі її інформаторів опинилися інформатори швайцарського генерального штабу. По-друге, керівники радянської контррозвідки нарешті зрозуміли, для чого потрібна стратегічна розвідка. По-третє, керівництво нарешті почало довіряти своїм резидентам (у значній мірі завдяки "чудовій п'ятірці" з Лондона, інформація від якої отримана з дешифрувальної системи "Ультра", підтверджувала дані групи Радо, отримані із середовища опозиційних німецьких генералів і політиків).

Але наприкінці 1943 року остання радянська розвідувальна мережа на терені континентальної Европи – група Радо – була невтралізована, що призвело до того, що струмок стратегічно - важливої інформації вичерпався. На той час залишилися лише британська "чудова п'ятірка" та група Соні, яку з Швайцарії відправили до Англії головним чином для шпигування за союзниками. Цей факт не зміг не позначитися на рівні операцій радянської армії, які знов стали "силовими" і були пов'язані з величезними власними втратами.

Ще в грудні 1941 року радянські війська захопили декілька німецьких шифрувальних машин "Енігма". Досить значку кількість таких же машин вдалося захопити й під час завершення Сталінградської битви. Але до кінця війни ніякої суттєвої користи це не дало. Шифри "Енігми" радянська розвідка не змогла подолати, що свідчить про низький науково-технічний рівень працівників відповідальних "органів".

Отже, міти про радянську розвідку залишилися мітами, як під час тоталітаризму, так і пізніше, коли були (хоча й ледве-ледве) відкриті таємні архіви.

Один з таких мітів – про те, що Зорґе врятував Москву. Ще у 1939 році Центр висловив йому невдоволення роботою (бо він доповідав не те, що від нього чекало керівництво, а правду, яка не сподобалася, ба навіть сприймалася як дезінформація), і з цього часу до його інформації перестали прислухатися, тим паче, що він відмовився повернутися до Москви, посилаючись на термінові справи. У обставинах, що склалися восени 1941 року, перший-ліпший керівник держави без усякої інформації від розвідки зняв би з Далекого Сходу усі війська й кинув їх на захист Москви, бо німцям до Москви залишалося по шосе декілька кілометрів, а японцям (у разі початку війни) – 10000 кілометрів бездоріжжя і тайги. Заслуга Зорґе зовсім у іншому. Викриття розвідувальної мережі, якою керувала людина, дуже близька до німецького посла, людина, що набула у японців популярности завдяки розумінню їхнього менталітету, культури (і дуже сприяла зближенню Німеччини та Японії, зламанню традиційної для японців ксенофобії), призвело до того, що японці знов повернулися до притаманної їм недовіри до усіх без винятку іноземців. Німецький союзник, який став майже "своїм", "рідним" завдяки відкриттю зради у німецькій колонії у Токіо, став звичайним тимчасовим партнером, якому не слід довіряти. Подальші стосунки між Японією та Німеччиною стали суто формальні, дуже обережні, без всякого обміну важливою інформацією, у зв'язку з чим ні про яку координацію плянів не могло бути й мови. І це сталося якраз напередодні війни з США. Замість коаліціонної війни створилася просто два фронти, кожний з яких діяв за власними інтересами, а іноді й всупереч інтересам союзника.

Такою ж мильною кулькою виявився й міт про те, що радянські розвідники сиділи майже в кабінеті фюрера. Насправді ж найважливіші дані група Радо отримувала від інформатора швайцарської розвідки Рудольфа Ресслера ("Люці"), який був зв'язаний з антигітлерівською ("генеральською") опозицією у Німеччині й постачав інформації швайцарському генеральному штабові, англійцям і групі Радо. Це ні в якому разі не зменшує заслуг групи Радо, навпаки. Але у такій ситуації подібний інформатор надає представникові іншої розвідки лише те, що йому дозволяють його дійсні керівники.

Ще гірше справи були у сфері науково-технічної розвідки – її, по суті, й зовсім не було. Якщо не враховувати випадкової інформації Радо, про новий танк "Тигр" та М. Кузнецова про "підкаліберне" стрільно, дані про зброю отримувалися безпосередньо "з окопів" від фронтової розвідки. І тому після війни знайомство з німецькою військовою технікою було подібне до читання фантастичних романів. Недарма радянський військово-промисловий комплекс ще багато років, ба навіть десятиріч відпрацьовував німецькі проекти, починаючи з реактивних винищувачів "Ме-262" ("Су-9"), ракет "Фау-2" та літаків-стрілен "Фау-1", підводних човнів серій XXI та XXIII й кінчаючи протитанковими ґранатометами "Панцершрек" (РПГ), штурмовими карабінами ШтГ-44 (АК-47) і т. ін.

У певній мірі науково-технічну розвідку проводили представники радянських місій при відповідальних закладах союзників, що приймали військову техніку в Англії та США. Завдяки цьому іноді вдавалося домогтися обладнання, наприклад, кораблів, що передавалися за ленд-лізом, новітніми радарами

та гідрольокаторами. Про відсутність науково-технічної розвідки свідчить і той факт, що коли в 1940 році німці демонстрували комісії Яковлева свою авіяційну промисловість, то радянські фахівці дійшли висновку, що німці показують лише застарілі зразки, які вже знімаються з виробництва, й були дуже стурбовані, що нові зразки можуть виявитися просто фантастичними (якщо й старі такі непогані). Взагалі розвідка на терені Німеччини була примітивна. Досить згадати, що розвідники на чолі з "Сонею" (Рут-Вернер), яка починала свою кар'єру з Зорґе у Китаї, готували у мирний час криваву диверсію – висадження у повітрі цеппеліну, що демонструвався на виставці (що призвело б до сотень вбитих мирних мешканців, здебільше дітей і жінок), і тільки завдяки підписанню пакту Молотова – Ріббентропа Центр скасував цю варварську операцію та спрямував Соню у Швайцарію.

Нехтування розвідкою під час "післяпактової евфорії" призвело до багатьох трагедій як у 1941 році, так і пізніше. Саме завдяки цьому постраждав славетний підводник О. Маринеско. Ще у 1940 році ляйнер "Вільгельм Густлов" був переобладнаний на плавучу базу підводних човнів, тобто на військовий корабель. Коли підводний човен С-13, яким командував Маринеско, потопив на початку 1945 року цей корабель, німці звинуватили Миринеско у тому, що він знищив транспорт з мирними біженцями. Уряд СРСР, не бажаючи міжнародних ускладнень, нагородив Маринеско та весь екіпаж С-13 чисто символічно, що викликало протест й призвело до деґрадації славетного командира, який не розумів, що сталося. Якщо б розвідка точно знала, що "Густлов" військовий корабель, цього б могло й не бути.

Отже, кожна інститутція держави несе на собі відбиток того суспільства, яке існує у цій державі. Й розвідка не може бути винятком. Роки переслідувань усіх і кожного, хто не те що не згоден, а не досить гучно запевняє про свою згоду, переслідувань за самий факт народження не "у тому клясовому прошарку", чи за те, що якісь родичі мешкають за кордоном і т. ін. – все це перетворило й розвідку на інституцію, що шукала ворогів не там, де вони насправді були, й не тих, хто справді був ворогом держави, а, головним чином, намагалася знайти підтвердження маячних думок вождя та виконувала його людожерські накази щодо знищення його особливих ворогів та тих, хто наважився покинути "комуністичний рай". При цьому усі свої провали розвідка, як і її "верховні" керівники, приписувала ворожій діяльності, а успіхи, що іноді траплялися всупереч всьому, – за заздалегідь передбачені наслідки "мудрого керівництва". Звідти й образ "славетних чекістів" з "чистими руками" (бо вмиті чистою кров'ю) та "холодним розумом" (бо не підігрівався людськими гуманними почуттями). Звідси й міти про леґендарних розвідників, оточених таємністю ("про це ще не можна розповісти"). Король, одначе, виявився голий.

("Народна Армія")

Найлегше знайти крайнього серед... перших.

Олександер Сухомлин.

Федір Цимбалюк

В БОЯХ І РЕЙДАХ УКРАЇНСЬКОГО ЛЕҐІОНУ САМООБОРОНИ

Свої спомини в боях і рейдах УЛС, української волинської військової одиниці в другій світовій війні, під командуванням В. Тура-Гарасименка, описую так, як я їх бачив, переживав і з свого становища, яке я займав, їх насвітлюю. При описі тих усіх подій не висловлюю своїх заввагань ані критики.

Після 5-ти тижневого перебування на фронті, частини УЛС, під командою славного полководця, знаного ще з Визвольних змагань 1917–1920 рр., полк. ген. штабу В. Дяченка, пізнішого генерала 2-ої дивізії УНА, цей відділ, загартований не тільки у фронтових боях, але також у вуличних, під кінець жовтня 1944 року повертається в околицю Кракова і долучуються до там розташованих частин УЛС. Розташовуємось у військовім таборі, в котрім німці вишколювали своїх рекрутів у підліссі Неполоміцької пущі.

Наше розташування знаходиться у прифронтовій зоні, де час-від-часу чути глухий відгомін тяжкої артилерії та помічається рух німецьких військових частин – одні відходять на фронт, а інші повертаються на відпочинок. Стрічаємося з частинами РОА ген. Власова, в котрих не бракувало і наших земляків.

Після нашого упорядкування і відпочинку, ми приступили до реґулярних зайнять. Найбільше було звернено увагу на польовий вишкіл. Загальний настрій вояцтва був високий. Відчувалося ще подих рідної землі, котрий ділив нас кілька десятків кілометрів, та стремління і бажання було одне: вернутися на свою рідну Батьківщину, в запілля ворога, і там змагатися зі зброєю в руках за кращу долю свого народу. Дехто дістав призначення вертатися на рідні землі. Відходили вони в Криницю на вишкіл, а по вишколі переходили в Карпати, пробивалися через фронт в запілля ворога. Більшість з них загинула.

Постій заносився на довше, і штаб УЛС вирішив створити старшинську школу, про котру ще плянувалося на рідних землях. Кандидатів на старшин не бракувало, як також були і викладачі та інструктори. На початку листопада, наказом штабу УЛС, повідомляється про відкриття старшинської школи і виделеґування з підвідділів і сотень кандидатів. Мене, як чотового 1-ої чоти сотні, та кількох інших підстаршин, наказом сотні виделеґувано до старшинської школи.

У СТАРШИНСЬКІЙ ШКОЛІ

Майже всі кандидати до старшинської школи були підстаршинами, котрі закінчили підстаршинську школу при УЛС, або наддніпрянці, котрі мали старшинські і підстаршинські (докінчені) школи з Червоної Армії. Крім того, усі молодші старшини УЛС також були зобов'язані слухати лекції.

Викладачі були висококваліфіковані: полк. ген. штабу В. Дяченко, сот. Терлиця, пор. Уліян, пор. Личманенко, хор. Ромко, хор. Харуцький і інші, котрих прізвищ не пам'ятаю. Душею школи був пор. Личманенко, штабовий дивізійний старшина Червоної Армії, котрий викладав тактику бойових операцій піхоти в співдії з панцерними частинами. Усіх кандидатів було понад 40. Ми були звільнені від наших обов'язків в наших сотнях, однак ми усі жили у своїх частинах. До школи ходили реґулярно. Крім лекцій, проходили ми тактичні польові зайняття в терені.

Ситуація на фронті щодень погіршується не на користь німців, офензива радянських армій північною частиною Польщі скорим темпом посувається на захід, у південно-східній частині Польщі фронт стоїть на місці, однак можна сподіватися сильного наступу на Краків. Так і сталося. Вже в половині січня 1945 р. радянські армії розпочали велику офензиву південного фронту, прорив коло Сандомиру в напрямку Кракова. Кандидати повертаються до своїх частин і перебирають свої функції. Готуємося до вимаршу.

ВІДСТУП НА ЗАХІД

Відходимо на південний захід. По дорозі вже чути не тільки вибухи артилерії, але й стріли легкої зброї. Німецьке командування в тій критичній ситуації кидає усіх, хто тільки в уніформі, на оборону Кракова. УЛС також спрямовано в туди, однак радянські з'єднання вже окружили Краків з півночі і з заходу та намагаються замкнути його з півдня. Німецькі війська відсупають на південь. Ми одержуємо наказ протилежного маршруту і відступаємо на південний захід, на місто Освєнцім. Без відпочинку переходимо місто в напрямі на південь і йдемо гірськими теренами. Зупиняємось в якомусь гірському селі на відпочннок. Наступного дня вирушаємо в напрямі міста Цешина і переходимо польсько-німецький кордон, йдемо в Чехо-Словаччину поблизу міста Моравської Острави, де задержуємось на кілька днів відпочинку. Після тих руїн, котрі ми залишили за нами, тут в Чехії, якби інший світ, якби тої проклятої війни не було. Населення добре одягнене, сите, крамниці заповнені товаром. Чехи до нас ставляться непрнхильно, ніяк не можуть зрозуміти, чому ми, українці, воюємо по стороні німців, проти своїх братів слов'ян. Ніякі арґументи не переконували їх в нашій рації, що їх та сама доля спіткає, як визволить їх "старший брат". Загальне поняття їх було, що Радянський Союз несе їм "щастя і свободу".

Останнього тижня в січні вантажимося і вирушаємо далі на захід з призначенням Драйзегоф; переїжджаємо чесько-австрійський кордон в напрямі на Вінер Нойштадт. Переїзд відбувається тільки ночами з огляду на часті налети ворожих літаків. Тут ми побачили дійсну руїну війни. Залізничні станції і міста всі в грузах і ямах, вагони порозбивані лежать по обох сторонах залізничної дороги. Усі познаки показують програну війну німців. На початку лютого ми прибули на залізничну станцію Праґерско, положену поміж Марібором і містечком Шпільфельд-Мурек, на пограниччі Австрії і Словенії. Розташувалися ми в трьох селах по лівій стороні ріки Мур (на австрійській стороні). Наша 2-а сотня заквартирувала в селі Шпільфельд, в котрім був

переїзд поромом через Мур до Словенії. Перебували тут також французи – полонені, над котрими був наглядач – один старий німець. Жили вони в будинку, трактовано їх не як полонених, а як робітників, котрі у вільний час від праці вешталися по селі. Працювали по австрійських господарствах. Червоний Хрест їм допомагав, і мали вони всього поддостатком та добре виглядали. Совєтські полонені перебували в багато гірших умовах, не маючи ніякої допомоги, а своїм урядом, уважані "зрадниками родіни" за те, що попали в полон.

Населення Австрії ставилося до нас прихильно. У розмовах з нами осуджували Гітлера, котрий довів країну до такої руїни. Неґативно на нас впливало те, що нашим воякам не дозволено квартирувати по хатах зимою, а розміщено по хлівах. Для старшин та деяких підстаршин призначено квартири по хатах. Після кількаденного відпочинку, ми почали реґулярні наші зайняття та ходили в рейди в Юґославію, в якій оперували комуністичні партизани Тіта, котрі знаходилися дальше в горах, однак час від часу з'являлися і на терені Словенії. В більшості на Словенії оперували збройні підпільні відділи четніків, приналежні до ген. Міхайловича. Проти німців вони збройно не виступали, а радше з ними співпрацювали.

Були вони протикомуністичного наставлення і проти тітовських партизан. Словенці ставилися до нас прихильно й ввічливо, вгощали нас, чим хата багата, навіть ті, котрі симпатизували Тітові, хоч в розмові з нами були стримані. Четніки радо нав'язували з нами контакти та пропонували переходити до них. Все таки непокоїло усіх нас: а що буде далі? Тітовські загони нас виминали і до більших зударів не прийшло. Стрічалися в тій акції з частинами української дивізії й довідалися, що вона була під німецьким командуванням. Тяжко нам з тим було погодитися.

На постою ми мали спокій, жодної служби не виконували, крім нічних стеж. Я жив сам на квартирі в родині австрійців. Старенька мати з двома дочками, вже замужними, котрих чоловіки загинули на східнім фронті при кінці 1944 р., оплакували та нарікали на ту прокляту війну, котра зруйнувала їхнє родинне життя. Мали вони мале господарство й у вільний час я їм помагав у праці. З вдячности я мав у них повне утримання.

Почали доходити до нас вісті, що УЛС перестане бути самостійною одиницею. 2-го березня стало нам відомо, що ми будемо влучені до нашої української дивізії. Почали кружляти вістки про можливість переходу УЛС у підпілля за ріку Мур на Словенію з метою переходу в Карпати на рідні землі. Тяжко було повірити, щоб яканебудь була можливість перейти через чужі краї – Австрію і Чехо-Словаччину, котрі були вже окуповані радянськими арміями.

ПЛЯН І ПЕРЕХІД У ПІДПІЛЛЯ НА СЛОВЕНІЮ

У суботу, 3-го березня по обіді, прийшли до мене на квартиру чот. М. Клен і чот. Чалій. Повідомили мене, що вони уповноважені на організування групи, котра має перейти у підпілля на Словенію. Відділ очолює хор. Ромко (Кивелюк), з четніками договорилися. Четніки зобов'язалися забезпечити нас

провіянтом. Питалися, чи я погоджуся іти, хоч самі не були певні, чи їм той задуманий плян вдасться провести в життя. Після обговорення і дискусії я заявив, що я це все передумаю і завтра стрінемося для остаточного рішення. Я хочу знати про наші пляни і ціль. При відході М. Клен сказав до мене, що це все довірочне і щоб з ніким про це я не говорив. Ставало передо мною питання: є в нас дуже порядні старшини, то чому цим займаються підстаршини? Хоч вони є моїми друзями та чесні і віддані патріоти, але це питання я ясно поставив перед ними.

Неділя, 4-го березня, гарний сонячний день ранньої весни. По обіді до мене на квартиру прийшли сот. Терлиця, хор. Ромко і чот. Клен. Не гаючи часу, ми приступили до обговорення пляну. Сот. Терлиця з'ясував сучасне положення фронтів, як на заході, так і на сході. Війна доходить до свого кінця. Ми по стороні програних: що буде з нами? Західні альянти є союзниками Совєтського Союзу, які їх домовлення по закінченні війни, ми не знаємо; певне одне, що нас будуть трактувати як ворогів і нас видадуть у руки Совєтського Союзу.

УЛС як самостійна одиниця є під своїм командуванням, має добре вишколених підстаршин і старшин. Більшість з них це бувші партизани загонів на Волині, як Т. Бульби, Хрона, Білого, Волинця і Яворенка. Ми думаємо шукати виходу в тій ситуації поки ми ще є в цілості. Хор. Ромко інформує, що завтра, 5-го березня, УЛС переходить до Дивізії та буде розподілений по полках та інших частинах. Дивізія є під командуванням німців. Ми не є проти дивізії, але ми є проти німецького командування. Сьогодні для нас лишається ще одна можливість – перехід у підпілля на Словенію, а звідтам – через Юґославію до Італії – на бік альянтів. З четніками Міхайловича вже договорилися. Вони зобов'язалися давати нам повне постачання провіянтами та іншими необхідними засобами, і також призначили зв'язкових старшин, котрі будуть перебувати з нами. Загін організується в силі не більше 80 осіб, в котрому буде 3 групи та командир загону та його персонал. Організуванням і підбором людей займаються хор. Коваль, М. Клен і Чалий. Я висловив недовір'я до четників, котрі є у підпіллі, але вони співпрацюють з німцями, і у критичний момент вони нас зрадять. По-друге, чи ми є в силі втриматися проти тітовських партизан, котрі є сильно озброєні і ними керують совєтські дорадники? На цю мою заввагу М. Клен, котрий брав участь у переговорах з четніками запевнив про повне довір'я до них. Хор. Ромко запитав мене, чи я погоджуюся очолити одну групу? Я дав згоду. М. Клен подав мені список підстаршин і стрільців, котрі були приділені до моєї групи, а решту я мав сам добрати з своєї 2-ої сотні.

Вихід до порому і переїзд на Словенію призначено на год. 11 вночі, запевняючи мене, що це є вповні засекречено. Ми розійшлися. В сотні я стрінувся зі своїми підстаршинами та підстаршинами інших чот, інформував їх про ситуацію та наш перехід у підпілля. Всі вони погодилися. Повідомив я їх про місце і час нашої збірки. Повернувшися на своє мешкання, почав пакувати свої необхідні речі. В тім часі зголосилося до мене ще двох підстаршин з інших частин, котрі були призначені до моєї групи. Я їх поінформував і вони відійшли.

Сонце заходить, мені дуже хотілося побачитися з своїм братом Лаврентієм, котрий був в чоті кінноти зв'язку й квартирував на третім селі. Хотілося сказати йому, щоб він не ризкував на цей шлях, на котрий я рішився, та хотів з ним попрощатися. Вечірня пора на це не дозволяла. Побачився з ним аж під час відступу Дивізії з фронту, вже по капітуляції.

Я попрощався з своєю господинею та її дочками. Вона в плач, дає мені велику буханку хліба і кусок сала. Хочу їй заплатити, але вона відмовляється. Дякую їм за гостинність і відходжу.

Моя група (25 осіб) чекає на мене. Одна третя становлять підстаршини. Приходимо до порому. Зауважую, що хор. Ромко в нервовім напруженні, в колі свого персоналу. Нарада з командирами груп і перший наказ хор. Ромка:

1. Подає маршрут на місце призначення.

2. До кожної групи є призначений старшина зв'язку з четніків.

3. Переправа через ріку Мур є під охороною четніків на березі Словенії.

Умовлений час переїзду минає. Ніхто поромом не приїздить, очікуємо. Тим часом до нас долучаються інші групи наших вояків, котрі не були покликані. Через годину нас зібралося коло 2-х сотень (понад 200 вояків). Ті, котрі долучаються, заявляють: ми також готові і хочемо іти разом в Україну в запілля ворога і там за неї боротися.

Ми опинилися в критичнім положенні, створився хаос, котрого ніхто не передбачував. Наш відділ завеликий для перемаршу, згідно з наміченим пляном. Наших союзників, що мали приїхати поромом на нашу сторону, нема. Підозріння у нас, що це є зрада. Ком. Ромко скликає командирів груп і свій персонал на нараду. Рішаємо, незважаючи на четніків, перейти на Словенію, і діяти будемо на свою власну руку. Лишається питання, в який спосіб переформувати ріку Мур, котра має бистру течію. Крім того, це весняний сезон, в котрім є великий сплив води, а місце, де перепливав пором, досить широкий. Зголошується чот. Чалий, котрий на руках по линці перейде на другу сторону ріки, урухомить пором і приїде до нас. Чалий закидає свою фінку через плече і по линці на руках пересувається в повітрі на другу сторону ріки. Тяжко було повірити, щоб ту віддаль на руках можна було подолати, але чуємо два вистріли. Це Чалий розбиває замок, на котрім загачений пором. За кілька хвилин пором зближається до нас. Ми з поспіхом,ількома наворотами, переїжджаємо на праву сторону Муру, на Словенію.

НА СЛОВЕНІЇ

Непередбачений такий численний перехід до нас вояків спричинив повний хаос; по-перше, він був завеликий для нашого пляну і, по-друге, потрібно було його перегрупувати, а на це не було часу. Видано наказ, щоб вояки долучалися до груп, хто до котрої хоче, до часу реорганізації. Моя група збільшилася на 65 осіб.

З'явилися зв'язкові старшини четніків. До моєї групи приділений поручник, по національності – серб. Середнього віку, дуже добре володів російською мовою. Перші наради командирів груп і зв'язкових старшин

По вишколі видали нам зброю, мене додатково нагородили ще "панцерфавстом", з котрим я довго не розставався, аж десь у половині квітня він став мені в пригоді в наступі на Мільдорф. В той час на південнім фронті радянські війська прорвали фронт на пограниччі Австро-Угорщини, біля міста Мурек, на відтинку мадярської дивізії. Заряджено вимарш нашої сотні. Без зупинки проходимо 50 км до міста Мурек, переходимо попри місто і з лівої сторони займаємо позиції на вікритій долині. Ще ми не вкопалися, як налетіли альянтські літаки й скинули кілька бомб. На щастя, усі бомби попадали поміж фронтовими лініями. Пролежали ми там через день, а вночі замінила нас якась німецька частина "фольксштурму". Сходимо з лінії фронту і відходимо в напрямі міста Фельдбаху. Ми були вимучені до краю. Перший раз в моєму житті я переконався, що в марші людина може заснути. В переході наша сотня почала розтягатися, дехто вже безрадний від опарення ніг почав відставати. В половині дороги затримуємось в якімсь селі на відпочинок і наш обід, котрий ми одержали в сухих харчах на кілька днів. Знову вимарш. У вечорі ми прибули на місце призначення, на південь від міста Фельдбах. На узгір'ї займаємо вихідні позиції. Ніч пройшла тихо після попередніх днів наступу нашої дивізії, в котрім відбито ворога кільканадцять кілометрів на схід. Наступного дня ми зайняли становища перед залізничною дорогою. Це вперше я був з моїм сусідом з дому – Стахом. Хоч були ми в тій самій військовій одиниці, але не приходилося бути разом. Під великим деревом почали вкопуватися. Ніч в перших днях квітня була досить зимна, не мали ми з собою плащів ані коців. Недалеко нас було якесь господарство. Пішов я до нього й знайшов якесь рядно, набрав в нього соломи і приніс. Стах уже шанець викопав, намостили ми соломи, посідали плечима один до одного, накрилися тим рядном, кажу: "Ти вартуй, а я буду спати, пізніше змінимося". В половині ночі будить мене Стах на зміну, я почав вартувати, довкруги тихо і знову заснув. Прокидаюся, вже світає. Стах не спить. Про цей епізод ми собі ще тепер згадуємо.

Над ранком приходить до нас курінь парашутистів і з правого крила займає вихідні позиції. Нашим завданням було відбити гору "Штраднер Коґель", котра була стратегічним пунктом. Вранці йдемо в наступ, доходимо до ворожих позицій. Розпочався завзятий бій. Ворожі війська відступають і займають вигідніші позиції вище, в лісистій частині гори. Під прикриттям нашого вогню, підсуваємось до ворожої лінії. Курінь парашутистів на правому крилі вибиває ворога і займає узгір'я гори. На середнім відтинку, найбільше лісистій частині гори, ворожі війська переходять в контратаку. В лісі створюється замішання, вибухи ручних ґранат та стрілянина усіх родів зброї. Тяжко зорієнтуватися, хто, де й у кого стріляє. Ми на середнім відтинку переходимо знову в атаку. Найбільш завдає нам шкоди ворожий кулеметний вогонь, який б'є по нас з закритих гнізд. Наступ продовжується. Підсуваємося і закидаємо кулеметні гнізда ручними ґранатами. Прориваємо лінію. Ворог відступає. По обох сторонах велике число жертв. На правому нашому крилі забитий хор. М. Хрін, бувший командир партизанського загону на Волині, в лісах Крем'янеччини, як також мій друг Б. Вихор, комендант підпільної

боївки на рідних землях. Обидва вони віддані і щирі патріоти своєї Батьківщини.

На правім крилі майор – командир куреня парашутистів, ранений. З перев'язаною рукою стримує ворожий наступ, котрий поносить найбільші жертви в людях, майже одна третя забитих і ранених. Бій почав припинятися, та не надовго. По якімось часі ворог відкрив по нас барабанний ґранатометний вогонь, яким наносить нам великих втрат і на цілім відтинку фронту переходить в контратаку. Відступаємо через долину і на узгір'ї займаємо наші позиції. Під вечір бій припинився. Вночі на зміну нам прийшли інші частини нашої дивізії, а ми відійшли до села св. Мартина. Тут смачно повечеряли вперше за 24 години. Розподілили нас по "баварських" стодолах на нічліг.

Вранці нас розділили на групи і відпровадили до призначених полків і окремих частин нашої дивізії. Приділено мене до 30-го полку, 2-го батальйону 5-ої сотні, яка стояла на передмісті Фельдбаху. Призначено для мене 2-гу чоту, з котрою я пройшов усі дальші бої на фронті до капітуляції Німеччини. Я їх описав у "Вістях Комбатанта",ч. 5, 1971, п. н. "Останній бій під Фельдбахом". ❑

Степан Ґамула

НА МЕДИЧНОМУ НАВЧАННІ В УКРАЇНСЬКІЙ ДИВІЗІЇ

На весні 1944 р. більшовики зближалися до Львова і університет мав бути замкнений. Нам, студентам, нічого не оставалося як іти до дивізії і нам обіцяно – що ми скінчимо університет у Німеччині, а потім підемо до дивізії. Зимовий симестер ми скінчили у березні і на книжці викладів вписано посвідчення з дня 24. 3. 44 р. Львів – що студент мед. Степан Ґамула уродж. дня 6. 1. 15 в Городенці скінчив 9-ий триместер – залучується книжку викладів ч. 690/43 і нічого злого про студента не знано. Підпис: проф. Шульце. Ще у листопаді 1943 р. я дістав особисту виказку (карту) ч. 0942 у німецькій, українській і польській мовах – видана дня 18. 11. 43 і важна до 17. 9. 48 р. Місце замешкання: Городенка, вул. Дубова ч. 9, а зголошений у Львові від 12. 2. 44, при вул. Княжій ч. 35. Була на ній світлина, відтиск пальця і печатка.

При кінці березня 1944 р. ті студенти, що зголосилися до дивізії, покинули Львів, і нас завезли до Нойгаммеру, на Сілезії, до вишкільного табору дивізії. Наш вишкіл тривав всього 3 тижні. Ми мешкали разом і творили окрему групу. Тут запам'яталися такі моменти: присяга всіх рекрутів, татуювання групи крови під лівою пахвою і біля цього табору безчисленні гроби совєтських полонених, померлих з голоду (начислено до 50.000).

СТУДІЇ У ҐІССЕН 1944/45

Згідно з умовою, після першого вишколу нас завезено до малого міста на горішнім Гессен–Ґіссен. Приїхали поїздом, вийшли з двірця під наглядом сторожі, у старих полинялих мундирах, люди брали нас за полонених. Місто не було знищене і трамвай завіз нас до бараків у лісі, де перебували італійські і чеські робітники. Ми мешкали разом у одиім великім бараку, спали на триповерхових ліжках, вранці йшли ми на виклади до університету, а пополудні відбували вишкіл і часом – варту біля полонених.

В університеті 29. 4. 1944 дістав я книжку викладів (індекс): Степан Ґамула, уродж. 6. 1. 15 Городенка – Генеральне Губернаторство – місце замешкання родичів – Львів (Галичина), що було неправильне. Світлина, підпис і печатка; записаний на літній семестер 1944 ч. 1482, а на зимовий семестер 1944/45 ч. 541. Прийнято його на підставі освіти (свідоцтво матури укр. клясичної гімназії у Коломиї з дня 5. 6. 1935).

В університеті ми слухали: курс операції; ортопедії; ракові хвороби; хвороби носа, горла і вуха; шкірні і венеричні хвороби; положництво і гінекологія; курс бадання, медична клініка і поліклініка. На десятім семестрі ще додано: судову медицину; патологічну фізіологію; хірургічну практику; расову гігієну; зубну операцію і науку про соціяльне забезпечення. Приємно, особливо спочатку, доки не було налетів, ми проводили часи вечорами, коли загашено світло. Ми говорили всі до пізньої ночі. Розповідали анекдоти. Найбільше потіхи ми мали з Степана Мандзика, бувшого вояка з польської армії, який подавав себе за військового спеціяліста, хоч на нічім не розумівся, і Богдана Рибаченка, що вдавав оферму.

Пригадую імена хоч список може бути неповний:

Роман Кічун – з Станиславова, перейшов бурхливі часи, по війні був лікарем у Бельгії, Мадаґаскарі, і тепер є у Бельгії.

Лев Кавуля – по війні виїхав до Канади, мав прикрий автомобільний випадок, працює у міністерстві здоров'я в Оттаві.

Володимир Калинюк – був лікарем у Чікаґо, помер на удар серця. По війні взяли його французи до полону, пішов до шпиталя на операцію сліпої кишки (хоч її вже не мав) і втік з нього.

Осип Дудас – дуже пильний студент. По війні спеціялізувався у дитячих хворобах у Німеччині, відкрив практику у Чікаґо. Помер на удар серця.

Мурський – тепер у Канаді.

Володимир Колотило – одружився з естонкою, практикує біля Чікаґо.

Мирон Варениця – по війні був у полоні, пізніше приїхав до Ґіссену, де був у шкірній клініці, виїхав до Канади, працює у Едмонтоні у шпиталі для психічно хворих.

Мирон Бойко – ми знайомі ще з теології у Львові, разом були в Ґіссені, по війні теж були разом. Стрінулися знову у Гамільтоні в 1949 р. Має свою практику у Сарнії.

Евген Стецьків – у бараках познайомився з італійською дівчиною, навчився по-італійському говорити; по війні був у французькім полоні, де висох до кости і був би пропав, але одного дня італійські полонені, які їхали додому, зупинилися біля його табору і він зголосився до них як італієць з Верони. Якраз був один жовнір з того міста, який знав ту дівчину, його звільнено і він поїхав з ними до Італії. Згодом дістався до Мюнхену, виїхав до Америки і є лікарем-спеціялістом від анестезії у Тонаванда, біля Боффало.

Степан Мандзик – ми мали з нього найбільше потіхи. Одного разу ми провадили полонених з роботи, і нам дали гострі набої до крісів. Він несподівано встрілив (щастя що стріл пішов в гору), а всі полонені впали на землю. Ми його натягали, але він був добряга від серця. Практикує у Америці.

Андрій Мацюрак – разом ми були у Познані, стрінулися у дивізії, мешкали разом у Ґіссені. На Різдво 1945 він зварив наші страви і відсвяткували як годиться. По війні він перебував в таборі у Майц-Кастель; біля Чікаґо працює як анестезіолог.

Адам Якимів – дуже говірливий. Є лікарем в Америці.

Олесь Гаврилюк – трагічна постать, знались ми ще з гімназії у Коломиї, були ми на теології, за большевиків пішли на медицину, у дивізії попав у нервовий розстрій, і коли ми були на вправах у Штетіні, застрілився при мені.

Федько Налуковий – був від нас старший, і ми його стрінули у Ґіссені. Втік з полону, приїхав до Ліху, де ми були 1945 р. Тут одружився з учителькою Ґундель і виїхав до Австралії.

Богдан Рибачек – відомий пластун перед війною, але безрадний у війську, як дитина. Був жертвою наших дотепів і жертвою інструкторів. На вправах з метання ґранатою у Штеттіні тримав її у руці і був би забив нас всіх, але інструктор вихопив її і кинув за високий окіп, де вона вибухла. Він є у Австралії.

Банах – молодий хлопець, попався до французького полону, був виданий полякам і загинув.

Валь – дуже здібний. Французи видали його полякам і його розстріляли.

Шлюсар – мав високе тиснення крови, помер по війні у Німеччині.

Казьо Ґорчинський – званий Кацьо, мав астму, але був веселий. Розповідав жарти годинами. Був дуже любленим. Живе у Чікаґо.

Кодельський – живе в Америці.

Степан Ґамула – у Канаді.

По закінченні літнього семестру нашу групу вислано до Штеттіну на дальший військовий вишкіл, який дався нам добре взнаки. Гонили нас, як псами, їли лише картоплю і редьку, голод допікав добре. Копали ми рови і ями на бункри, а часом брали нас до міста на чищення доріг по летунських налетах. Місто було дуже знищене. У одній пивниці лежала молода мертва мама, а маленька дівчинка тулилася до мертвого тіла. Налети були страшні, жорстокі, що неможливо описати, справжнє пекло на землі.

По ночах ми робили вправи на полях, збирали яблука по садах і напихали вічно голодний шлунок. Бойко, Ґорчинський і я творили останню трійку і ми розповідали собі жарти, бо провідник нас не видів. Як я згадував, тут застрілився Гаврилюк.

Після вишколу ми приїхали назад до Ґіссену і ходили на виклади 11-го семестру. Наші бараки були за містом, у лісі. Там мешкала більша група, а нас кількох пішли на приватні помешкання. До грудня не було налетів на Ґіссен, бо там не було жодних фабрик і більших касарень, а в половині грудня 1944, коли ми були всі на вечері у бараках, налетіли альянтські літаки. Наперед освітили місто світляними бомбами, а тоді кинули запальні і розривні бомби. Ми тулилися у малих протилетунських ровах до землі, яка дрижала від розривів, і ждали на кінець. На щастя, літаки кидали бомби тільки на місто, яке було знищене на 80%, згинило до 3.000 людей. Дитяча і жіноча клініки були знищені з пацієнтами, а медична і хірургічна були дуже пошкоджені. Хірургічну клініку перенесено до замку Ліх, біля Ґіссен; жіночу – до монастиря Арсенбурґ, а медичну – до Лявбах.

Моє помешкання згоріло разом з цивільним одягом і документами. Не було чим підголитися і чистити зуби. Знову треба було роздобувати потрібні речі. Ми з Мацюраком перенеслися на вул. Колійову 6, де знайомі німці передали нам дім, а самі виїхали на село. Тепер нам жилося ліпше – у пивниці були залишені харчі, а вугілля ми роздобували у знищених домах і возили візком до хати. У лютому, коли Берлін був майже знищений, а москалі приходили ближче, мій брат Петро покинув Берлін і приїхав до мене. У лютому 1945 ми мали останні іспити і 29. 2. 45 я дістав посвідку від університету, що здав всі іспити. Якраз америкаиці були вже недалеко Ґіссену, в якому не стало ні поліції, ні адміністрації. Люди розбивали крамниці, на двірці розбито вагони з всяким добром, Петро і я пішли з візком. Брали все, що могли, а великі колеса сира ми котили додому, бо не було далеко. Так ми забезпечилися на перші часи.

НА ФРОНТ

Я не знав що робити, боявся перебратися у цивільне, бо ще були німці у місті, а "фольксштурм" (народне ополчення) мав його боронити, дезертирів

розстрілювано. Я взяв ровер від сусіда і поїхав до бараків, щоб бути разом з товаришами. Нікого не застав – чехи ходили по бараках, все розбивали. Всі зникли, як у воду, згодом довідався, що вони були у Ґіссені, де поховалися у копальнях, які служили за схоронища. Я знав, що два мої товариші були у Ліху у клініці, і я поїхав туди. Біля Ліху зустрінув розбиту німецьку частину. Один вояк з перев'язаним оком чогось пристав до мене і радив утікати з частиною на Кассель, а пізніше до нього, бо він мешкав за Ваймаром. Так я через нього попав на фронт і кінчив війну у Австрії у дивізії. По дорозі на Кассель нас обступили американські танки і почали стріляти просто на нас. За хвилину всі авта горіли, люди і коні побиті, я хотів їм помогти, але він сказав утікати. Ми їхали цілу ніч на роверах на Ваймар й уникнули американського полону. У Ваймарі німецька військова жандармерія нас задержала. Його забрала на фронт, а мені дала папери до дивізії до Карльсбаду.

У Карльсбаді не знали, що зі мною робити, і дали мені папери їхати до Берліну, до головного уряду СС, щоб мене підвищити у ранзі і дати нові папери. Тут я стрінув Мацюрака і Дудаса. Я вистарався їм папери до Інсбруку, бо вони ще не скінчили студій, і вони так урятувалися від біди. Я приїхав до Берліну й пішов до СС-уряду. Там дали мені нову уніформу й підвищили мені ранґу до обершарфюрера (старшого десятника). Я дістав перепустку до Ґрацу, де була дивізія. Коли я прийшов на Ангальтер двірець, то відходив останній поїзд на Прагу, і нікого не пускали до нього. Поїзд був уже у русі. Я відіпхнув залізничника, дігнав його, щасливо впхав одну ногу і зачіпився рукою за вагон, а люди обсіли його, як мухи. У Судетах поїзд зупинився на одній станції. Військова жандармерія зібрала нас у лави і провадила до міста, щоб післати на східний фронт.

На пероні стояв поїзд на Прагу. Коли сторожа не дивилася у мою сторону, я скочив до того поїзду, сів біля вікна й почав читати газету. Багато виділо, що я зробив, але всі мовчали. Ми не доїхали до Праги, бо там вибухло чеське повстання. Я дочепився до тягарового авта, і знову через Карльсбад заїхав до Мюнхену. Тут мені видано нову перепустку до дивізії, і я вже не спішився, бо війна доходила до кінця. Насамперед я заїхав до Інсбруку, віднайшов Мацюрака і Дудаса, і був у них кілька днів. Дальше було небезпечно, бо всюди була поліція. Я пішки і автами їхав через Альпи цілий тиждень і дістався до Кляґенфурту, де була наша станиця. Мене післано до Фельдбаху і приділено до 29-го полку, до лікаря Чернявського. Я був у дивізії лише один останній тиждень. Санітарний пункт був у селі Ст. Штефан, недалеко від замку Ґляйхенберґ. Мені жилося задобре: я дістав цілу хату і джуру лемка, який держав усе в найкращому порядку. На пункті санітар голосив, скільки є хворих, яких я переглядав, підписував книжку звітів. В другій кімнаті приймав нових хворих. Найбільше стрільці хорували на перестуду, шкірні хвороби. Найгірше малися тяжко поранені, лежали на соломі, покалічені, з отвореними чашками і черевами. Не було спеціялістів до них, ні відповідного місця, ні ліків, і смертність була завелика. Не можна було на них дивитися, як вони вмирали непотрібно.

Дня 8. 5. 45 Німеччина скапітулювала і наша частина по полудні відступила. Коло півночі ми були недалеко Ґрацу, але спрямували в сторону

Кляґенфурту. Дороги були затарасовані. Я пішов пішки, присідав на якунебудь фіру. Наступного дня партизани Тіта заступили дорогу, обстрілювали нас, головно з літаків. Коли налет скінчився, я вхопився якогось авта до Юденбурґу перед приходом совєтів. Звідти, вздовж ріки Мур, я дістався до до Мурав, а за містом я попав у англійський полон.

По дорозі я зустрів Поповича з Городенки, який був у дивізії. Я давно скинув уніформу, сховав військові папери у черевик, а мав при собі цивільну посвідку і посвідку, що я є лікар. Коли нас задержали англійці, то Поповича спрямували до збірного пункту, де вже були наші вояки. Я подався за робітника, і мені дозволили іти, але Попович вихопився в останній хвилині і сказав, що я є вояк. Мене завернули і так я попав у полон. Ми зайняли площу біля ріки Муру, за дротами. У горах було зимно, ми не мали ні кухні, ні плащів, спали на голій землі плече до плеча. Ні їсти, ні пити не давали два дні. Від мене забрали англійці зламаний годинник, вони забирали все, що було вартісне, крали, як могли. Тільки здорові могли витримати і перейти ті часи щасливо. По зимній і голодній ночі рано уставили колону і переводили до Філлях, де вже була більша частина нашої дивізії. Сказали, що генерал Шандрук збирає дивізію, щоб піти проти совєтів, і щоб ми не розходилися. Мені було досить полону. Як тільки колона почала йти, я з останнього ряду скочив через дорогу до німців, замішався між ними, дістав їсти і пішов дорогою на Бішофсгофен і Галляйн. Після різних пригод я щасливо добрався до Ґіссену до хати на вул. Колійові в ч. 6. Якраз мій брат Петро сидів у вікні, і, як мене побачнв, то мало не впав з вікна, бо думав що я пропав. Нарешті два Ґамули зійшлися разом по війні здорові, однак ми ще не мали вістки про нашого брата Михайла. ❑

Гумор і сатира

Ро-Ко

РЕФОРМАЦІЯ - РЕФОРМІЗМ

Знаємо з книжок, що велика й історична Реформація відбулася за часів Мартина Лютера в церковному житті. Кілька сторіч пізніше хтось, мабуть з тих, що мали гроші, видумав ще одну систему в політиці й економіці й дав їй подібну назву – реформізм, який виступає за повним пануванням капіталу в житті суспільства. Так реформація і реформізм живуть, "кікають" до сьогоднішнього дня, і міняються, як моди на одяг – повсюдно й ніхто не знає коли вони у такій чи іншій формі вискочать.

Тому сьогодні в Америці псує кров кандидатам на президента двох великих партій маленький ростом, "півпайнт", як кажуть американці, зате багатий на доляри, реформіст Росс Перро. В Канаді голосна стає Партія реформістів – ворог ч. 1 незалежного Квебеку, бо Партія Квебекуа, котра є проти королевої та Канади як такої є Її Королівської Величности опозицією в парляменті в Оттаві.

Існують реформісти з великої чи не так великої букви під іншими назвами. Їхній клич твердить, що як багаті збагатіють, то біднішим буде ліпше жити. Тому в Канаді онтарійський прем'єр-реформіст заявив, що бідні й бездомні, які живуть на вулиці, такий стиль життя добровільно собі вибрали...

Однак ніде так не процвітають реформації і реформізми, як у вільній, незалежній і демократичній неньці Україні. В Україні кожна церква переповнена реформаторським духом, більшим від реформації Лютера; кожна партія – а є їх щось з 30 – опирається на своїй реформістській практиці та закликає всіх інших до з'єнання під її кличами. Навіть чули ми, що Кучма виграв вибори, бо "вкрав" реформістську плятформу партії Руху. Це більша політика.

На практиці, як читаємо, в Україні реформізм проходить, як годиться, з самої гори – з Верховної Ради. Депутати її вже давно підреформували: повісили всередині блакитно-жовтий прапор. Ще не реформувався серп і молот ззовні, але що важливіше: внутрішнє переконання чи зовнішні знаки? І який депутат заризикує вилізти так високо, де більша небезпека, як на війні в Чечні, бо може полетіти з ненаправленої драбини коміть головою. І не поможе депутатська недоторканість.

Самий будинок Верховної Ради споруджено за далекозорим пляном. Він, як слід очікувати, завершується куполою. Колись, ще за добрих часів першого року незалежности, кружляла в народі така анекдота:

Йдучи попри Верховну Раду молодий батько показує синочкові будинок:

– Оце наша Верховна Рада. – А чому вона кругла? – запитує синочок. – Як кругла? – дивується батько. – А ось бачиш – угорі таке кругле, як у цирку. – А-а, – засміявся батько, – цирки усі круглі.

Під круглим дахом легше реформуватися, бо нема гострих закрутів.

Який успіх мають українські реформація і реформізм? Великий! Кожний кожного старається підреформувати, виреформувати, зареформувати – і то надобре й надовго! А почалося згори, бо гора вже давно, – ще за часів діялектики матеріялізму й практики перестройки – пізнала реформістську істину: сьогодні створити багачів, а тоді народові краще заживеться...завтра. А хто до того найліпше надається? Нема сумніву. Ось подала преса, що колишній прем'єр-міністер України Зв'ягільський хотів вложити на свій рахунок в банку в Ізраїлю 300 мільйонів – не купонів, а американських долярів. Аж ізраїльські власті скликали засідання на найвищому рівні: що з тим фантом робити? Кажуть: відмовили... То де ж поділися ті мільйончики?

Мабуть, тому Верховна Рада України вислала до Зв'ягільського делеґацію, на чолі з відомим дисидентом Степаном Хмарою. Коли вона повернулася, видно щось побачила, бо порекомендувала залишити Зв'ягільського депутатом. Мабуть, тому, бо він оскаржений за 25 мільйонів дефравдації, а це дрібниця, це тільки третина з четвертини 300 мільйонів. Зв'ягільський заявив, що він готовий повернутися до Києва, якщо буде створена відповідна атмосфера. Чи не тому, для творення такої атмосфери, ніби його справу припинено?

На черзі реформування української конституції – sorry, конституції України. Не знати, хто переможе: Президент чи Голова Верховної Ради? Від того залежатиме, чи в майбутньому споруджуватимуть будівлі з копулами (і з серпом і молотом?) у всіх областях чи президентські марійнські палати.

Наступне реформування охопить збройні сили. Та це окрема тема. Тому, що вона розчислена на 15 років, ми ще маємо час до неї повернутися...

У такому глибокому й широкому роздумуванні мене затурбувало серйозно-вагоме питання: чи воно справді так є? Бо це все ми довідуємося з газет, радіо, телебачення. А з демократичних вільних медій знаємо, як то часом притрапиться.

Чи нашим медіям вірити?

– Не вір медіям, – радить мій приятель – той від політики, – вони всі на одне копито шиті.

– А кому вірити? – запитався я стривожено.

– Твоїй вірній жіночці, якщо вона вірна...

Шкода, що я щойно тепер зрозумів, чому вона все життя старалася мене реформувати, як Оександер Мороз неньку Україну. Це для мого власного добра... І що успішні реформації і реформування проходять згори вділ. Чому я скоріше не прийшов до голови по розум?.. ❑

Анатолій Дядюн

УКРАЇНА. ЧОТИРИ РОКИ

Не можу без СРСР! Тоді було все ясно. Ось я - рядовий "совок", ось "керівна і спрямовуюча". На горизонті - комунізм. І я йду до горизонту. Уперто й довго. Стоптав усе взуття. Горизонт на місці, а взуття нема. І не тільки взуття. Зникла навіть фарба. Блакитна і жовта. Чому?

- Перефарбовуються. Усі. Крім тих, хто народився блакитно-жовтим.

Не виходить. Проступає червоне. Блакитно-жовті з червоним підтекстом кажуть:

- Червоне проступає? Ну, то й що? Нас називають націонал-комуністами. Ми за незалежну Україну.

Глибоко ховаю думку:

- Інтернаціонал не пройшов. Будуть грабувати тільки своїх.

Думку прочитали. Крутять пальцем біля скроні й цідять крізь зуби:

- Товариш не розуміє. Запишіть.

Не розумію, але кричу:

- Я все розумію і хочу будувати незалежну!..

- А з якої ти партії? - підскочив республіканець.

- Ні з якої.

- То добре. Будеш у нашій. Плати внески.

- А поза партією будувати можна?

- Бачили дивака? - прилучається демократ і додає:

- Не можна.

- А якщо блок партійних і безпартійних? - нагадую минуле.

З кишені висипала ціла жменя всіляких партій, регочуть.

- Який блок?! Тепер усе на багатопартійній основі. Перемогла твоя партія, - маєш посаду.

- Та я ж не посаду. Я будувати незалежну...

- Одержиш посаду - побудуєш. Незалежну. Дачу.

- Та я ж Україну...

- Правильно. Незалежна Україна складається з незалежних дач. Плати внески.

- Може, краще б у якийсь фонд?

- У фондах - мафія. Краще - нам.

Мафія скалить золоті зуби.

- Кожному своє. Вам - незалежність, нам - гроші.

І загрібає чергову купу грошей. Лопатою. Бульдозером. Мене починає морозити. Підходять соціялісти. З аграріями.

- Іди до нас. Ми неодмінно переможемо. Побудуємо один великий колгосп. Від Дону до Карпат. Інакше Україна загине.

- Ще не вмерла Україна! - твердить Рух.

– Але вмерти мусить, – шиплять з півдня і з півночі. – Чорноморська фльота була, є і буде російською.

– До чого тут фльота? – сполошилася партія шанувальників пива. – Де фльота, там вода. А наше пиво без води.

– Пиво?! Без води?! – І одразу черга аж до Камчатки.

– Це що? Всі в нашу партію?!

– Та нам би пивка...

– Стій! – гримнула митниця. – Пиво тільки для внутрішнього споживання. І закрила шлагбаум за Хутором Михайлівським.

– А ми куди?! Ми ж в нутро...

– Розуміємо. Але ви – зовнішні.

За Хутором ображені. Розходяться. Гострять зуби. З окопів вилізли більшовики. Обтрусили пісок, підняли червоні прапори. Гукають:

– Приєднуйся до нас! Тільки не будувати, а руйнувати.

– Це ж як?!

– До основанья. А потім, у складі Союзу, побудуємо Україну. Дійсно незалежну. Від папуасів Нової Гвінеї. І вільну. Від українців.

А над усім якась сила. Вона висмикає найбільш балакучих. І надає посади. Високі і вищі. Це діє, як магніт на стрілку компаса: учора був "проти", сьогодні – "за". Чому?

– Дали посаду.

Я теж кручуся, як стрілка. Куди іти? Що робити? Як жити? Господи!

Зажурено дивиться Ісус.

– Не суди, да не судимий будеш. Терпи. Треба жити.

Терплю. Живу Україною. Вона, як надія. Остання.

Не можу без України. ❑

("Молодь України")

"Київські відомості"

Малюнок Ю. Кособукіна

Спомини

Евген Логаза

Людина, що за життя була три рази на "тому світі".

(Спомин про мого брата)

Цей спомин можна б радше назвати збіркою деяких епізодів з життя мого брата Володимира-Влодка Логази, що я довідався від нашої матері, його дружини, родини та із спогадів побратимів-дивізійників.

Бути лемком, моряком, відомим фільмовим актором, підстаршиною польської армії, кооперативним працівником, в'язнем німецького смертного концентраку у Авшвіці (Освенцімі), бунчужним в Українській дивізії, двічі пораненим в ногу у двох війнах – німецько-польській і німецько-совєтській – полоненим у совєтській неволі, запроторeним у табори смерти, рівночасно здобувати собі довір'я, пошану і приязнь, в яких обставинах він не перебував, би – це був мій брат Володимир, якого ми називали Влодком. Бо Влодко був найперше Людиною, з великої букви. Це я не говорю тому, що він був мій брат, а все те я чув від тих, які з ним ділили свою долю й недолю, бо я його менше знав, як вони – я був на 12 років молодший.

Володимир народився в 1911 році у Криниці на Лемківщині. По закінченні середньої школи у Новому Санчі Влодко працював на польському кораблі "Пілсуцкі". Там познайомився з артистами театру Маліцької та акторами польського фільму й звернув на себе увагу. Незабаром сам став фільмовим актором у Варшаві під прибраним прізвищем Лозінський. Війна перервала його кар'єру й він боронив Варшаву перед німцями, де був поранений в ногу.

Після закінчення цієї війни повернувся до Криниці, одружився і став директором сільсько-господарської кооперативи. Одного разу на кооперативному циклостилі було надруковано матеріяли одного українського політичного середовища. Мабуть, на донос, за таку "політичну роботу" німці арештували 25 працівників кооперативи, між ними і Влодка. Їх запроторили до концентраку у Авшвіці. В цьому таборі його поставили на чергу знищення – дали йому ін'єкцію бензини у залозу під пахвою. Коли він стояв у ряді, пізнав Влодка лікар, котрий знав його з фільмів, і забрав його з черги смерти. Негайно зробив операцію щоб зневтралізувати бензинову ін'єкцію, але наслідки ін'єкції зробили з Володимира хворого й немічного в'язня.

Тим часом, після двох років клопотання через Берлін, Влодка й інж. Вакуловського звільнено з табору. Однак й тут зайшли комплікації, бо німці не випускали з табору хворих людей. Тому таборовий лікар підсував до німецької лікарської комісії здорового арештанта. Коли врешті вони приїхали до Кракова, на станції зустрінув їх інж. Спольський та ними заопікувався. Влодко повернувся до Криниці, де мусив щодня голоситися на ґестапо. Вдома Влодко далі хворів від наслідків бензинової ін'єкції, рука дуже боліла, гнила

під пахвою. Наш знайомий лікар у Криниці д-р Савчак лікував його потаємно від ґестапо.

Ґестапо хотіло, щоб Влодко працював для них як аґент-донощик. Він не погодився, і одного дня забрав свою дружину та її матір, переїхавши потаємно до Львова, де працював далі в українській кооперації.

І тут його ґестапо знайшло й наказало поверaтися до Криниці. В той час проводився набір до української дивізії "Галичина" і Влодко, скориставши з нагоди, зголосився до Дивізії разом зі мною. Ми поїхали на вишкіл, і довга рука ґестапо вже не могла Влодка схопити.

Після рекрутського вишколу наші дороги розійшлися: я поїхав до підстаршинської школи, згодом до старшинської, а Влодко став бунчужним у 7-ій сотні поручника Мирослава Малецького.

М. Малецький тепло згадує свого бунчужного, старшого десятника Володимира Логазу, як чесного, доброго, солідного підстаршину, який ніколи не завів і завжди опікувався своїми вояками. Був дуже зарадний.

Орест Слупчинський розповідає, що Логаза, говорячи своїм лемківським діялектом, казав перед сотнею: "Ви не дивіться на мене, що я якийсь-такий лемко. Я все знаю і все бачу. У нас як у великій родині: поручник Малецький – наш тато, а я – ваша мама". Він старався Ореста вислати до підстаршинської школи, але він, Орест, завжди вважав, що пішов до дивізії боротися на фронті проти більшовиків, а не втрачати час у школах.

Під Бродами Дивізія спершу розбудовувала другу лінію оборони. Праця була важка, бо треба було будувати шанці, бункри й інші укріплення.

Тут загостила до них дуже гарна чарівна дівчина з одного села. Вона приносила вареники й запрошувала хлопців до неї зайти. Коли вони підійшли до її хати, один з хлопців зауважив, що з дверей стирчить кінець дроту. Влодко закликав саперів, а коли хлопці зайшли до хати, у великому горшку на кухні знайшли в'язанку ґранат, до яких був прив'язаний дріт до дверей.

Коли я відвідував Україну, я від своєї знайомої довідався про ту "чарівну" дівчину. Вона була більшовицькою аґенткою. Прийшла до села як втікачка від більшовиків, вчила у місцевій школі. Дорослі в домі, де вона мешкала, знали її справжню ролю – більшовиків особливо цікавила дивізія "Галичина". Після війни вона часто гостювала у тій хаті.

Коли почалася велика совєтська офензива в липні 1944 року на цілому східньому фронті, Дивізія, яку включено до 13-го армійського корпусу, стала немов "пожежна команда", якою командування "гасило" вогні-прориви у фронтових лінія. Перевага Червоної армії була тотальна. Поручника Малецького, тяжко пораненого, вдалося вивезти до шпиталю. Був час, як зауважує Слупчинський, що сотенний бунчужний Логаза отримував харчі від селян на цілий курінь.

У тій ситуації навіть бунчужний Влодко командував групою вояків у першій лінії фронту. Його група зайняла позицію в одній порожній хаті. Обстріл того дому вівся безперестанно, і відійти на іншу позицію усім не було можливо. Влодко поділив групу на дві частини: одна група мала відійти під прикриттям вогню, і зайнявши становища, сама мала відкрити вогонь, під прикриттям котрого друга група мала відступити. На жаль, коли відійшла

перша група, по ній слід застиг. Обстріл хати збільшився. Хата запалала. Із шістьох останніх залишився в живих Влодко, поранений в ногу, й один австрійський вояк. Їм нічого іншого не залишилося, як здатися в полон.

Їх обох ескортував якийсь червоноармієць. В один момент Влодко почув за спиною клацання замку. Він знав, що це значить, і викрикнув на повні груди: "Не стріляй!" Йшов далі, не оглядаючись. Нагло пролунав постріл, і австрієць повалився на землю. Влодка червоноармієць довів до великої групи наших полонених – яких три тисячі. Їх повели на станцію до Тернополя. Була велика спека. Хто відставав, того підганяли конвоїри, колючи гострими штиками. Хто знемагав і падав, того дострілювали. Були випадки, що сільські дівчата викуповували таких за горілку.

У цей період про Влодка згадує у своїх споминах п. н. "Лаґерний триптих" Олег Пушкар :

"У "львівськім воєвідстві" (стодоли для полонених із Львівщини) стрінув знайомого з Криниці. Був ним Логаза. За польських часів грав у кількох фільмах під псевдонімомо "Лоґазінські". Тепер сидів він цілий час у своїм "воєвідстві", кажучи: "Ніде не рипаюся, бо не маю черевиків", і показував свої ноги у пірваних шкарпетках. Він певно тому закріпився у моїй пам'яті, що не був такий зламаний, як усі інші. Умів грати свою ролю і в тім "фільмі". Логаза дав мені частину свого тютюну, яким мав випханий хлібак, а який десь трофейно роздубув іще на фронті з розбитого табірного воза. Я не хотів у нього брати цього тютюну і казав, що не курю, але він утиснув мені його в руку і сказав: "Бери, бери, при нагоді проміняєш за хліб".

Усіх полонених завантажили в товарові вагони й повезли під Москву, до табору в Сталіногорську. Працювали у копальнях бурого вугілля. Влітку 1945 року почалися були допити, про які пише у своїх спогадах п. н. "Вежі і кулемети" дивізійник Павло Грицак. Усіх, хто народився і жив поза Сяном, вважали за поляків.

"Таких польських громадян назбиралося мимоволі 7 до 10. Логаза з Криниці, десятник Мединський з Кракова, я і ще трьох лемків з Сяніччини. Підчас слідства всім їм заявили, мовляв: "ми вас передадім вашему правітельству", – пише Грицак.

1 листопада 1945 року "нарядчик" вишукав по одному всіх 8 таборових "поляків" – сім нас і Тадзя (поляка), наказав збиратися, мовляв: "дамой паєдєтє"

Він пише про Логазу: "Логаза, молодий, дуже бувалий чоловік, що був дослівно всім і всюди, між іншим, і моряком і фільмовим артистом. Не диво, що ця людина зуміла вибратися з шахти; доля була йому ласкава і він пішов до кухні на старшого робітника. Велося йому там настільки добре, що мав що їсти, а свій хліб міг продати. Фізично, властиво, не працював, лиш пильнував робітників, завербованих з голодних шахтарів, та засипав продукти в котел".

Тих "поляків" перевели пішки до табору ч. 17, в якому було 700 душ – коло 500 поляків, а решта німців. З тої (української) вісімки створено окрему бриґаду, котра ходила на різні роботи на хазяйство...

В переселенчому таборі в Сталіногорську зібралося яких 2 000 амнестованих чи репатріянтів. 27 грудня 1945 року розпочалася подорож: Тула,

Орел, Брянськ, Гомель, Луненець, Барановичі і Берестя – 11 січня 1946 року. Звідси 14 січня приїхали до Білої Підляської, де їх просто викинули з вагонів і Польський уряд репатріяції видав документи. Всі роз'їхалися на подані адреси.

Грицак не подає, що сталося з Логазою. Може польські власті не прийняли його, може були інші перешкоди, в кожному разі, Влодко знову опинився на праці в копальні. Харчі мізерні: 200 грамів хліба й юшка-"помиї", бо назвати її інакше не можна. (Хто не виробляв норми, отримував меншу порцію харчів – "хто не працює, той не їсть!") Норма висока. Влодко скоро обезсилився до краю, хоч йому допомагали сильніші.

При одній з таких ситуацій, коли Влодко лежав без пам'яти, його застала контроля й наказала винести до трупарні як мертвого. Це другий раз прийшла по нього смерть з косою. Лікар, який робив огляд трупів, щоб сконстантувати смерть, знав Влодка, бо не раз з ним розмовляв та цінував його як чесну й порядну людину. Він взяв за руку, щоб провірити пульс. Пульс бився. Коли Влодко опритомнів, лікар потаємно виніс його на плечах до свого дому. Влодко важив 32 кг. Лікар його підгодував, і коли після пару тижнів, він уже чувся краще, відправив його транспортом полонених, яких везли в Сибір, бо довше не міг його тримати потаємно в себе вдома без небезпеки викриття.

Після довгої їзди поїздом, на кінцевій станції усіх перевезли вантажними машинами далеко в ліс і там самих залишили напризволяще. Охорона повернулася з машинами. Не було й куска хліба. Мороз 40 степенів Ц нижче зера. Що сталося з полоненими, не знаємо. Влодко, однак, якось добився до якоїсь дороги. На його щастя, над'їхала вантажна автомашина. Влодко станув посеред дороги й машина зупинилася. Таке трапляється в цих краях дуже рідко. Це краї споконвічних в'язнів, і в такій пригоді водій може заплатити своїм життям.

Водій відкрив двері кабіни й запитався:

– До найближчого поселення 500 км. Маєш чим заплатити?

– Я нічого не маю, – відповів Влодко.

Шофер вже закривав двері, як Влодко глянув на свою добру куртку, яку йому на дорогу дав лікар.

– Візьмеш її? – спитався.

Їхали довго, Влодко не мав нічого в роті вже три дні. Доїхали до якогось поселення біля Іркутська. Авто зупинилося.

– Тут живуть бандєровци з Ґаліції, – сказав водій.

Влодко висів і ледве доплентався до віконця першого бараку... Постукав... Надворі 50 степенів Ц нижче зера. Довкруги темна ніч... Втратив свідомість... Це втретє "завітала" смерть...

Мешканці бараку почули стукіт, але чекали на ще один. Коли його не було, вийшли й побачили людину на снігу. Затягли до бараку й почали рятувати. Над ранком Влодко опритомнів. І в цьому таборі залишився.

Щодня ходив голоситися до таборової управи, яка дала йому фіру з бочкою та коня. Він їздив по поселенні й чистив виходки. Так пройшло кілька років.

Згодом начальство зауважило Влодкові якості та його назначили директором цегольні. А сталося це так. На цегольні працювали виселені з України, найбільше з Галичини, жінки й дівчата, такі, які не відзначалися на роботі, й цегольня займала останнє місце у продукції. Це останнє місце в продукції цегольні чи не стало дійсною причиною його "директорства", а ще більше, щоб Влодка остаточно заламати й "унічтожити".

Людяна поведінка й поважне відношення Влодка до жінок довели до того, що незабаром цегольня стала першою у продукції. Це не сподобалося начальству табору. Воно хотіло тепер поставити на це місце росіянина, хай і судженого, але свого. Влодка забрали, побили його, як на глум, поламали цю руку, на якій він носив число кацетника з Освенціму, і знову післали чистити виходки. Робітниці цегольні запротестували й не вийшли на роботу. Їх побили й примусили йти, але не могли заставити працювати солідно, і цегольня знову опинилася на останньому місці. Після майже двох років, не маючи виходу, Влодка знову призначили на керівника цегольні.

Це поселення, в якому Влодко жив, називалося Лісіха, й тут траплялися часті грабунки, вбивства. Однак мешканці вже привикли до такого "стилю життя", бо мусили.

Влітку 1953 року Влодка відвідала мати, яку з родиною, насильно переслили з Криниці до Галичини зараз після закінчення війни. Наш батько був старшиною а австрійській армії під час 1-ої світової війни. Поранений він повернувся до Криниці і після довгої і тяжкої хвороби помер, як мені було три чи чотири роки. Мати одружилася вдруге.

Мій другий брат, що був підстаршиною в польському війську, повернувся з війни до Криниці, але згодом німці його арештували й посадили в горезвісну тюрму Монтелюпу у Кракові. Після одного року його розстріляли разом з вуйком Гарасом, який мав 78 років. Їх закопали у спільній могилі на Зеленій Горі.

До Влодка мати їхала поїздом два місяці. Влодко зустрів її на станції в Іркутську, показав усе, річку Ангару й навіть бочку й черпак, яким чистив виходки. Але тепер йому жилося вже багато краще, після смерти Сталіна й відлиги за Хрущова.

Влодко здобув собі прихильність людей, і вони навіть приносили йому харчі. Навіть росіяни, які його катували, почали до нього вчащати й гоститися та при цьому вчити своїх дітей бонтону при столі. Раніше, коли Влодко малював їм помешкання, вони бачили, що він незвичайна людина. Коли він сідав їсти обід, він з газети вирізував тарілки й тарільчики, розставляв їх на столі, розділяв на них свою скромну пайку і, як водиться на заході, сідав до обіду. Його зверхники витріщали очі: "Сматрі, как он єсть!" Це він напевно робив, щоб не забути за своє минуле, затримати людську гідність та не знизитися до примітивного рівня лагерного життя. І це був його "театр", в якому Влодко відігравав свою злою долею накинену ролю, бо як зауважили його побратими, він був великим оптимістом і "умів грати свою ролю у фільмі життя".

В Сибіру Влодко одружився з вдовою, яка вирятувала його від "третьої" смерти. Заложив сім'ю. Заочно закінчив інститут іноземних мов, бо хотів

дістати працю перекладача в польському посольстві. Але польська комісія визнала на іспиті, що Влодко не знає достатньо польської мови... Влодко, підстаршина польської армії, польський фільмовий актор з-перед війни!? Видно, вони були вже поінформовані про Влодка. Він теж старався виїхати до Польщі або до Канади, але без успіху, хоч його вчорашні кати навіть виробили йому документ, що він служив звичайним бійцем у Червоній армії. Нераз йому казали, кличучи його по-батькові: "Денісович, ти правильно делал, что воював проті нас".

Помогли йому посилки з Канади, й він в 1958 році приїхав до Львова. Тут йому не вдалося приписатися, але він отримав працю завідуючого господарством шпиталю, який кінчали будувати в Калуші. А вже, 2 травня 1959 року, прийшла смерть від удару серця. Четвертий і незмінний раз... ❑

Щодо надісланих споминів

На наш заклик багато побратимів з діяспори і України прислало свої спомини. Тому що наш журнал виходить тільки п'ять разів у році, ми заплянували незабаром видати спеціяльне число "Вістей Комбатанта", присвячене споминам.

Редакція

Євген Лопушанський

ПОРУЧНИК ПЕТРО МАКАРЕВИЧ НЕ ЗГИНУВ ПІД БРОДАМИ

Прочитавши спомини кол. дивізійників в журналі "Вісті комбатанта", хочу дещо спростувати. В споминах Павла Сумаркіна "В оточенні під Бродами" автор впевнений, що поручник 8-ої сотні, 30-го полку, Макаревич загинув, оточений на коні більшовиками, від їхніх багнетів. Насправді він лишився в живих.

Коли більшовики окружили його й хотіли покінчити з ним, він крикнув: "За мене получите орден!" (Це з його слів). Його забрали в штаб якоїсь частини, а там він зізнавав, як йому було вигідно. Вкінці його засудили.

З поручником Макаревичем я був разом (липень-серпень 1945) в одному з лагерних шпиталів у Харкові. З його слів знаю, що був учасником Визвольних змагань 1917-1920 рр. Опісля жив у Польщі, як багато таких, як він, еміґрантом. Був родом з Білої Церкви. Високого росту, обличчя подовгасте, чоло високе, стрункий. (У мундирі я його не бачив, лише в шпитальних лахміттях).

Поручник Мирослав Малецький, командир 7-ої сотні мусив бути з ним знайомий. Поручник Макаревич був знайомий з командиром 5-ої сотні, 29-го полку, Рудичевим (я служив десятником у його сотні і був свідком його поранення в шию біля с. Пониква, на схід від Ясенева).

ДЕЩО ПРО СЕБЕ

Я, Лопушанський Євген, 1924 року народження. В 1943 році закінчив Чортківську гімназію, а в липні першим транспортом прибув до Гайделяґру. Рекрутський вишкіл пройшов в 10-ій сотні, а підстаршинський – в Радольфцелі. Після вишколу був інструктором в Цайзав, б. Нойгаммеру, вишколюючи новобранців. В червні 1944 року, перед виїздом Дивізії на фронт, я добровільно подав рапорт і виїхав на фронт з 5-ою сотнею, 29-го полку.

З брідського кітла не пощастило мені вийти. Був ранений в ногу. Більшовикам попав в руки 24 липня. Пам'ятаю – це був понеділок.

Судили мене 14 листопада 1944 року в м. Чорткові, Тернопільської обл. Це не був ніякий суд, а в одну з вільних камер тюрми зайшли три азіяти (т. зв. "тройка") й прочитали мені присуд: "Добровольно вступіл в СС дівізію "Галічіна" і прінімал актівное участіе в боях с Красной Арміей. Висшая мера наказанія – растрел с конфіскаціей імущества".

Частку мойого "імущества" батьки сплатили, а "рострел" в лютому 1945 року замінили 10-ма роками. Судили, як кому захотілося. Пройшов більшовицькі табори мордовського лагеря повних 10 років і 5 років заслання.

Являюся членом Братства Тернопільської станиці. ❑

М. Мироненко

ПОВІСТЬ ПРО НЕПЕРЕМОЖНІСТЬ ВОРОГА І ПРО ТИХ, ЩО "ЗАГИНУЛИ ЯК ПІД БРОДАМИ

Беручи до уваги, що повість "Огненне коло" Івана Багряного перевидано в Україні, друкуємо рецензію-аналізу цього твору, що появилася в лондонській "Українській думці" 1953 року.

Редакція

Стаття перша: Де і хто ворог?

Надавно ми одержали від автора книжку "Іван Багряний. Огненне коло" з таким на ній написом: "Ред. "Українська Думка", в Англії. В дні, що мали б бути днями національної жалоби, хай цей мій подарунок не буде жадним дивом. І. Багряний 10. VII. 53".

Підназоловок книги "Повість про трагедію під Бродами". Подія, про яку І.Багряний в післяслові пише:

"Пропонуючи цю книгу твоїй увазі, знаю, що вона не є цілком досконала. Але коли б було легко писати досконалі літературні твори, то ми мали б давно книги на всі теми з часів нашої визвольної боротьби – і про Крути, й про Базар, і про Зимові походи, і про Петлюру, й про Коновальця й про нашу партизанську боротьбу, і про Броди. Одначе ми книг на ці теми не маємо, і то не тільки досконалих, а взагалі ніяких.

Ця книга є спробою підняти одну з найтяжчих тем з усієї нашої визвольної боротьби, а саме – тему про трагедію під Бродами. Працюючи над нею, я все тішив себе думкою, що вона не буде залишена читачами без уваги. Успішність бо праці письменника великою мірою залежить від моральної підтримки і зрозуміння його читачами.

Віддаючи тепер цю книгу під твій суд, Читачу, автор звертається до тебе з наступним проханням, а саме:

Прочитавши книгу, зроби свої зауваги до неї, занотуй свої думки й пошли їх авторові на адресу видавництва.

Це буде потрібне авторові при дальшій праці над темою про Броди та при готуванні книги до другого видання".

Справедливо І. Багряний каже, що трагедія під Бродами є "одною з найтяжчих тем з усієї нашої визвольної боротьби", проте в ній є абсолютно ясним і простим одно – в найтяжчих і найскладніших умовах, при майже безвиглядних перспективах, українці вийшли на бій з москалями. Це настільки просте і ясне, що в тих роках і нині ніхто з українців, а передусім з вояків і офіцерів дивізії "Галичина" та інших різноманітних військових формацій, інакше не думав і не думає. Війна України з Москвою привела українську дивізію "Галичина" під Броди. Все інше є несуттєвим – і те, що формування дивізії німцями було для них "хапанням утопаючого за бритву" – використанням національно-визвольних стремлінь української нації, і

політичний авантюризм тодішніх українських політиків, що в той час (коли було безнадійно пізно) цю німецьку авантюру підняли і здійснили, бо без допомоги цих "політиків" німці її не зробили б, і військово-політична безвиглядність цілої ситуації в час цієї затії. Ці обставини хіба тільки увидатнюють ту величезну масову енерґію і волю української людини за всіх обставин воювати з ворогом, цебто виказують невиданої сили посвяту, героїзм і напняття волі української людини, вояка. Хіба я неправду скажу, коли буду твердити, що в час минулої війни український вояк виказав найвищу моральну стійкість і волю до війни за визволення України, ніж вояк будьякої іншої армії? Зрештою це показує й сам І.Багряний образками політико-морального заломання німецького вояка.

Кульмінаційним пунктом активного виладовання волі українського вояка до боротьби з Москвою в цілій епопеї дивізії "Галичина" була битва під Бродами.

І під Бродами, за І. Багряним, український вояк не зустрівся з ворогом – Москвою, а розстрілював і вбивав ...українських дівчат. А головний позитивний герой повісті Петро, відкривши, що його ґранати висадили московський танк, в якому він знищив трьох дівчат, в тому свою наречену ..."йшов тиняючись, помалу, потім швидше. Швидше. Йшов, не озираючись. Не бачив нічого перед собою. Майже біг. Йшов з решток своїх сил. В порожнечу. В чорне провалля... Світ за очі.... Утікав від чого не можна втікти".

Через цілу книгу І.Багряний, користаючись засобами художньої суґестії, витворює образ апокаліптичного пекла, бурі пекла вогню, металю і громів, які морально причавили українського вояка незримістю ворога, що це пекло творить, – в свідомість вояка підсовує питання – "де ж той ворог", "дай до нього дорватись", потім перше питання "де ж той ворог" непомітно підмінює другим питанням "хто той ворог", щоб так затуманеному мізкові читача в фіналі показати:

"Петро повів рукою по ніжному, шовковому волосі й його шорсткі пальці заплуталися в тонюньких волосинках...

– Ворог..."

Так ось він, "ворог"...." (підкреслено у І.Багряного, слово ворог взято в лапки теж І. Багряним. М. М.).

І від пізнання цього "ворога" І. Багряний заставляє Петра, цілу українську дивізію, українського вояка, що підняв зброю на Москву "утікати від того, від чого не можна утікти".

І. Багряний "темному" українському воякові, який не знав хто то є його ворог, з яким він воює, відкрив очі на те, що він, мовляв, вбиває не то що брата (ця московська штучка з "братом" вже не бере), а сестру, наречену, українку.

І. Багряний під Бродами українського вояка заставив воювати з українськими дівчатами, нареченими... під Бродами не було війни України з Москвою. Я мушу зацитувати довший уривок з книги І. Багряного, щоб наш читач не був здивований наведеними тут мною висновками:

"Рів, у якому опинилися хлопці, находився насупроти кам'яного погреба. А біля того погреба сиділо двоє полонених, зовсім не криючись від бомб

й тим дивуючи всіх. Вартові вклякнули в пригребиці, за кам'яним муром, а полонені сиділи так. Вони були навіть без шапок, голови їхні були обстрижені коротко, на совєтський салдатський кштапт, під машинку, і вони тих голів навіть не втягали в плечі. Вони були в брудній виваляній одежі. Сиділи на травичці, простігши ("простігши" і інші того роду словечка замість нормального "простягши", має загравати "под галічан". М.М.) ноги і похиливши голови на тоненьких худющих шиях, і меланхолійно, тихенько співали ...Два дівочих голоси:

> *"Ой ти земелько,*
> *Ти моя ненько,*
> *Прийми до себе*
> *Моє серденько..."*

Це була популярна старовинна дівоча пісня. Пісня про нещасне дівоче кохання, про нещасну сирітську дівочу долю... Петро (головний герой повісті. М. М.) зразу розгубився – що за мана! Два салдати співають по дівочому!...

Коли перебомбило, група салдат (не вояків, не стрільців. М. М.) і Петро з Романом наблизилися до полонених, розглядаючи їх, як не ябияке диво.

Це були дві дівчини. Стрижені. В салдатській одежі. З синцями під очима і скрізь на обличчях. Вони були неймовірно брудні й неймовірно неподібні до дівчат. Побиті й немов би рік не вмивані. Сиділи, посхилявши печально голови, очі їм попідпухали, як у китайців, вони дивились на свої брудні штани чи на репані, аж чорні від бруду й крові руки, покладені на коліна, й мугикали пісню... Українську пісню на добрій, степовій мові.

"Ой ти, земелько, ти моя ненько!"

Хтось із присутніх не витримав і вигукнув, не то з глумом, не то з щирим зворушенням:

– Диви!... Товариші!...

Тоді одна з дівчат підвела пухле обличчя, глянула на того, хто сказав, побачила німецьку уніформу і раптом блиснула несамовито очима:

Ич ти! Знайшовся товариш!... Шкура!... – і раптом аж затряслася вся, завищала, захлинаючись від сказу: – Шку-у-ра!!! Фашистська ти шку-у-ра!!! ...Своло-оч!...

Хтось за плечима брязнув замком і нагло розрядив автомат... Ніхто не встиг перешкодити. Дівчат в брудній солдатській одежі ніби косою зітнуло.

Хто розрядив автомат?! Хто розрядив автомат?! Німець чи свій?...

Але в загальній метушні й паніці ніколи було вникати в суть справи.

Автомат розрядив зза спини хтось "третій", який, вищий чин, що говорив на трьох мовах...

Що то за дівчата? Чого? Як?...

"Жидо-Большевички"... Одне паристе слово. Коротке й вичерпне пояснення.

– Ну, що ж, таких не жаль, – сплюнув хтось. – Таких не жаль.

Таких не жаль...

Але хіба це ворог? Хіба такий ворог? Хіба від них утікає вермахт і есеси

з трупячими голівками? Ха! Смішно. Ні, це не він, це не ворог. Це просто дівчата. Кажуть, що вони парашутистки?...

Можливо..." (стор. 96-98).

Так цю подію резюмує головний герой Петро.

Так І. Багряний дозами, поступово, просвічує "темний" мозок Петра. Він спочатку поставив його перед диким й абсурдальним фактом першої зустрічі з "ворогом" (лапки І.Багряного), щоб поступовою, методою нагромадження суґестії, довести його до кризи і заломання:

"І от його (Петра. М. М.) настигла смерть... Думав над тим, що ж то за такий ворог, що так нещадно напосівся, що має стільки злоби й жорстокости й смертельних засобів у своєму розпорядженню, які він вергає немилосердно і безугавно? Яке його обличчя? Ось скільки часу триває це пекло, але він так і не бачив ворога в обличчя, не бачив його зблизька. Не дивився йому в очі. Які в нього очі? Що в тих очах написано?... Як би в ті очі перед смертю глянути! Як би його побачити зблизька, подивитися на нього нещадного і немилосердного! Отак віч-на-віч... (стор. 198-199).

Аж нарешті І. Багряний підводить Петра до цієї останньої хвилини його буття в вигляді совєтського танка "Т-34", який "напевно побачивши Петра ...шалено й тріюмфально заревів, як жива істота, і попер навпростець, з наміром розчавити цього салдата в пошматованій, безбарвній, але такій характеристичній уніформі". (стор. 199).

Петро висаджує танк "панцерфаустом"... Коли все замовкло:

"Тоді Петро поліз у люк... Він хотів бачити ворога. Він хотів глянути йому в обличчя.

І він глянув. Те, що він побачив струсонуло ним до решти, до мізку костей ...Дві фігури скрючені на підлозі не можна було впізнати, бо обличчя були опалені газом і заюшені чорною закипілою кров'ю..Третя ж фігура припала до стерна, схилилась на нього та так й заклякла, поклавши голову на колесо, ніби від утоми. І риси обличчя її були чисті...

І було те обличчя дівоче...

І було те обличчя знайоме...

"Ата!"...

...Перевів дикий погляд на фігури скрючені на підлозі й аж тепер побачив, що то теж дівчата... Дівчата-танкісти..." (стор. 201).

І від цього "відкриття" Петро, попереду "підготовлений" ситуаціями і сценками вроді цитованої з двома дівчатами-парашутистками, І.Багряним є знищений – він його пускає утікати "Світ за очі", але "від того утекти не можна".

Трагедія Бродів, за І. Багряним, в тому, що українська дивізія "Галичина", український вояк вступив навіть не в братовбивчу, а в сестровбивчу війну з українською дівчиною. За І. Багряним під Бродами проти українського вояка не було Москви. Москва під Бродами цілком відсутня. І це є єдина і найбільша неправда про Броди людини, що ховається за псевдонімом І.Багряний і яка сіє цю неправду художнім словом.

Чи варто розглядати і зважувати мистецькі якости книги, розвиткові лінії сюжету, характеристики героїв, барабанно-деклямативну мову,

засмічену москалізмами "подделиванієм под галічан", історичну правдоподобність ситуаці і т. п., коли стрижень твору зміст трагедії під Бродами – боротьбу України з Москвою І.Багряний зфальшував на трагедію "братовбивчої війни", повторно увипукленої чи звичайної "степнячки".

І. Багряний за мотто своєї книжки на першій сторінці вмістив слова з св. Євангелії св. Іоанна, г. 15, 13 "Ніхто більшої любови не має над ту, як хто власне життя покладе за друзів своїх". Зловживання цитатами з св. Письма стало в останніх часах методою спекуляції і маскуванням річей, які нічого спільного не мають з заповітами і наукою Євангелія. Так і в цьому випадку – головний герой повісті Багряного, Петро, в інтерпретації Багряного виявляє акт найбільшого милосердя і дружньої присвяти, коли дає в руки свойого, тяжко раненого друга Романа пістолю, аби той дострілився. Роман, слабіючою рукою пускає собі в рот набій пістолі, яку всунув йому в руку Петро (стор. 189-190). Подібного характеру сцен і ситуацій в повісті є більше. Що вони мають спільного з наукою Євангелія про страждання, милосердя і любов до брата?

Я думаю, що поразка під Бродами і ціла справа української дивізії по боці німців була політичною помилкою активізування й урухомлення в активній дії правильного і постійного настановлення української нації до війни з Москвою за своє визволення, цебто є помилкою політичної стратегії. І. Багряний в свойому творові доводить, що поразка під Бродами є національною трагедією братовбивчої війни. Політичні помилки можна направити, вибираючи влучніший час і виставляючи під чергові Броди, чи радше наступні Конотопи, не окремі дивізії, а корпуси й армії, підсовуваної ж нам трагедії "братовбивчої війни" направити інакше не можна, як відмовившись кидати "панцерфауст" під танк "Т-34", бо, як в тому переконує І.Багряний, український вояк висадить в повітря сестру, наречену, не кажучи вже про брата.

Не приймаємо цього дарунка, що нам подала людина в масці. Цей подарунок не є пам'ятником братам нашим під Бродами поляглим, а осиковим кілком в їх могили. Про це, зрештою, з глумом пише й І.Багряний, вкладаючи в уста смертельно раненого вояка (Романа):

"От... Ну, от... знаєш, я думав... колись люди в Україні ...матимуть приказку – "загинув, як під Бродами!..."

Павза.

– Цебто, замість отого... "як сірко в ярмаку".

Павза.

– Значить... ні за нюх табаки".

І. Багряний, правда, зараз же це твердження відкликає, вкладаючи в уста Романа "Я мелю зовсім не те...". Але "слово сказане" – "пропали під Бродами, як сірки в ярмаку" і кілька разів тут цитована втеча Петра від того, "від чого втекти не можна", саме й стверджує те, що жертва Бродів є "пропалі Сірки в ярмарку", бо інакше б від иеї Петро не "втікав у світ за очі" і може б залишився, не глядючи ні на що, при умираючому від рани Романові, а не всунув би йому в руку пістолю, аби той докінчив своє "сіркове життя".

Стаття друга: Хто і як загинув "як під Бродами"?

Я не мав заміру писати цієї другої частини статті, вважаючи це за зайве, бо, як я писав в попередній статті:

"Чи варто розглядати і зважувати мистецькі якости книги, розвиткові лінії сюжету, характеристики героїв, барабанно-декламативну мову, засмічену москалізмами, "подделиваніем под галічаи", історчну правдоподібність ситуацій і т.п., коли стрижень твору – замість трагедії під Бродами – боротьби України з Москвою І. Багряний зфальшував на трагедію "братовбивчої війни", повторно увипукленої в убивстві братом сестри чи нареченої чи звичайної "степнячки".

Проте кілька приятелів, які прочитали попередню статтю перед її друком, порадили її доповнити показом неправди І. Багряного про тих, які загинули "як під Бродами". Вони мають рацію, бо І. Багряний, з одного боку, замість ворога показав "братовбивство", а з другого боку, тих, що загинули "як під Бродами", вивів спотвореними і фальшивими до непізнання.

Історична правдоподібність образу війни І. Багряним викривлена до непізнання. Марш німців від Карпат до Волги і Кавказу через всю Україну продовжувався від 22 червня 1941 року до липня-серпня 1942 року, цебто трохи більше одного року, зворотній марш-відступ почався у кінці 1942 року і бій під Бродами відбувся у липні 1944 року, цебто зворотній рух, відступ німців, на коротшу віддаль продовжувався більше півтора року. Отже загальна інтенсивність, нагальність, концетрованість темпу війни була без всякого порівнання меншою, ніж перша фаза війни. Коли перша фаза війни й була до певного ступеня "апокаліптичним пеклом вогню, металю і громів", то друга її фаза вже того враження не робила. До неї "звикли", війна стала тяжкими, виснажуючими і страшними, але буднями.

Я не був під Бродами, але був в кількох інших місцях і ситуаціях, коли хоч ми живого ворога віч-на-віч майже не бачили, проте протягом пари тижнів з частини, в якій я був, вибуло понад половину людей вбитими і раненими, а з сусіднього полку протягом цих двох тижнів цілий склад полку вибув і обновився щоденним поповненням новими людьми. З особистого досвіду знаю, що це таке оточення і обвішання уночі всього неба "паникадилами" та засипання всього простору "морем вогню і металю", проте в усіх цих ситуаціях реальні, а не фальсифіковані чи вифантазовані, люди залишаються людьми. Знаю випадок, коли з сусідської сотні нашого куреня з переднього краю оборони політрук ніби то збожеволів, все скинув з себе і в одній білизні втік назад в запілля. Там його упіймали і розстріляли, але цей чи подібні факти масою вояків зовсім не сприймався так, як це І. Багряний описує:

"Боже, яка то жастка річ страх. Страх що паралізує розум" (стор. 65). "Вухами слухав залізний рев, викоченими (чому не виряченими? М.М.) очима дивився просто в грудку землі й напевне тієї грудки не бачив, а посинілими губами вимовляв благанні слова до Вищої сили без всякого ладу. Кадик йому шарпався спазматично, – чи він ковтав сльози, чи ковтав слину, якої в роті не було..." (стор. 64).

З власного досвіду та особистого спостереження людей знаю, бо бачив, що люди в пеклі минулої війни зі страху не "викочували очей і не гризли землі", хоч, рятуючись, намагалися врости в цю землю, припадаючи до неї чи криючись в ямках в ній, але ж це щось інше, ніж вирячити очі на грудку і не бачити її.

Знаю з історії бою під Бродами, що й там було не інакше. Прикладом, коли в одного з старшин було вбито його рідного сина, молодого юнака, що служив під командою батька, то батько сина, разом з своєю частиною, поховав, як вояка. Вже цей один факт свідчить проти неправди І. Багряного тим, що під Бродами, як скрізь, були люди і вояки і себе відповідно, полюдськи (зовсім цим не суґерую ідеї фальшивої декламативности героїзму і т.п.) себе вели.

І. Багряний загальний образ бою подав, як депримуюче і психоморально знищуюче людину, пекло "вогню, металю і грому", в якому людина перестає бути людиною і перетворюється в очманілу від жаху тварину, безсилу, безвольну і безпомічну. І це є неправда. Кожний вояк, що був в побідному положенню, незалежно від того, як він себе вів, може розказати про кожний свій чин і кожний, найменший і найпотаєнніший відрух душі, а це значить, що він увесь час панував над своєю свідомістю, цебто не переставав ні на мить бути людиною.

І. Багряний пекло вогню, металю і грому зробив підметом події, а людину її предметом. Це є генерально неправдою, а стосовно минулої війни і битви під Бродами особливо, бо минула війна, доведена до небаченої концентрації і нагромадження техніки, якраз довела, що не техніка, а людина вирішує той або інший напрямок розвитку подій. Крах найдосконалішої німецької техніки і механіки організації саме тому і став таким всеобіймаючим, що німці неґацію людини довели до заперечення її єства.

Центральною постаттю повісті – її головним героєм є Петро, колишній старшина мото-механізованої артилерії совєтської московської армії, якого пересадили в дивізії "Галичина" на командування батареєю кінної артилерії. Через всю повість протягнуто в свідомості Петра нитку його "падіння з мотора на коня", як факту неґативного, що його, Петра, і цілу справу, яка його поставила "з цього боку", зіпхнула назад і ніби прирекла згори на поразку, поразку "відсталости". Але цю бічну тему залишу з боку.

Петро є врізцем всіх чеснот вояка, так як їх розуміє І.Багряний, списуючи їх з позитивних зразків московської совєтської літератури – чесний майстер своєї справи, але він його наділює, знову за тими ж зразками, повною несвідомістю відносно того, хто і яким є ворогом. Петро, колишній артилерійський старшина московської совєтської армії, за І. Багряним, не знає цієї армії.

В попередній статті я показав виведену І.Багряним "трагедію" Петра, що через всю брідську епопею мучився намаганням "побачити ворога", бо будучи в московській армії він його не пізнав.

І. Багряний в типові Петра хоче нас переконати, що Петро, артилерійський старшина-українець, не знав того, що він на цілий артилерійський полк чи бриґаду, в якій служив, був лише одним, в ліпшому випадку

двома, старшинами українцями з походження, а решта були москалі, що Петра товариші-москалі, в "доброму гуморі, жартуючи", не називали "хахолмазніца", що Петро не знав того, що на фінську війну було кинуто передусім змобілізовану київську військову округу, українців, але майже не зачеплено ближчої до Фінляндії московської військової округи, москалів, що сам Петро служив десь на Далекому сході чи Центральній Азії, а в його рідному місті чи селі в мирний час стояли ґарнізони, укомплектовані з москалів і т.п.

Нічого цього Петро, за І.Багряним, не знає, бо інакше Петро не шукав би пізнання ворога під Бродами. Більше того, як це я показав у першій статті, в образі двох дівчат-парашутисток, що співають "чистими степовими голосами старовинних українських сирітсько-дівочих пісень" та трьох танкісток з "підстриженим по студентські волосям" нам суґерується ідея про те, що в російській армії українські дівчата є московськими Жаннами д'Арк і це Петро, колишній совєтський старшина, пізнає лише під Бродами.

Не є темою цієї статті займатися питанням, що таке є жінка чи дівчина в армії. Олександер Македонський колись кожного вояка, що був упійманий в час походу на залицянні до дівчат, карав смертю. Як це питання стояло у наших козаків кожен знає, і цього я тут повторювати не буду. Німці у час минулої війни у кожному ґарнізоні для армії організували "пуфи" (люпанари). В царській ще літературі один письменник (зараз не пригадую автора) змалював образ інтеліґентної медичної сестри, що раненим у шпиталю прислужувала не тільки медичною обслугою, а й віддала "себе всю". І це подано в позитивному пляні абсолютного служіння і виконання обов'язку. В сучасній московській армії, зокрема в часи минулої світової війни, дівчина і жінка в армії, як загальне явище, незалежно від посад і постів, які вона формально виконувала чи посідала, була тим, що на папері не прийнято називати. І кожен вояк московської совєтської армії та її старшини це дуже добре знають. Чи могли бути в московській червоній армії Жани д'Арк? Могли. Але чи вони творили зміст явища, що зветься "жінка в московській армії"? Ні. І тільки І. Багряний через свойого героя Петра це явище генералізує, як "Жано д'Арківство".

Головного героя Петра, колишнього старшину мовсковської совєтської армії, перемогла і знищила з пальця виссана московська Жанна-д'Арк, українка з крови, кости і духа.

Другий герой, своєрідний "молодший друг" Петра, галичанин Роман, поданий в постаті безнадійного романтика, якому Броди в душі зруйнували "гарненьку" хатку. Ось як про це пише І. Багряний:

"Але дедалі люди все більше нервово і фізично вичерпувалися й навіть й найтвердіші вже починали впадати в розпач, психічно заломлюватися. Найкраще Петро спостерігав це на Романові. Запал Романів танув. Вивітрювався геть. Його заступав відчай. Та який відчай! Бідолашний хлопчина не те, що вимучився фізично, не те, що потерпав від страху, – ні він вичерпався, душевно, бо переживав велику внутрішю кризу..." Це ремарка від автора, а ось зміст цієї кризи, як він виглядає в словах Романа і Петра:

"... От була у мене гарненька хатка в душі. Така гарна-гарна хатка! І от розвалилася. Збомбило її до чорта. І тепер там так порожньо стало, ух! ...А

яка була гарненька хатка! Хатка, що її мені збудували змалку ріжні вишивані "дядьки"... Знаєш, хатка з "воріженьків", шароварів широких, як Чорне море, з "гаківниць", з "оселедців"... "Воріженьки" такі були милі й безобидні, а війни, власне, ніякої не було, був тільки "герць", така парада, гулянка. "Козаченьки" йшли на "герць погуляти" з "воріженьками"... А тим часом... Бач! Господи, як далеко оце все від того, чим нас напихали змалку ріжні вишивані дядьки та панії. Тим часом діють не цукеркові "воріженьки" й не цукеркових "козаченьків" тут треба, і не цукеркових душ, напханих розвезеним нашим, солоденьким розмріяним примітивізмом, тут треба... – Іншого тут треба! Бо не "воріженьки" діють проти нас, а діє математика! Діє ворог, озброєний математикою! Еге ж! А математики нас якраз і не вчили".

Так виставивши кризу Романа, І. Багряний коментує:

"Петро був страшенно здивований Романовою мовою, що прозраджувала і не абиякий розумовий баґаж в цього хлопця, а головне, що ця русява голова вміє думати й багато, видно, думала...".

Як у першій статті я вказав, тяжко ранений Роман викінчує себе всуненим йому в руку Петром пістолетом, переходячи в інший світ з зруйнованою хаткою, яку йому збудували в душі "вишивані дядьки".

Я не хочу тут нагадувати І.Багряному про його попередні писання про "вишиваного дядька", коли він разом з Хвильовим до "вишиваних дядьків" залічує й Т. Шевченка, проте методою зближеного наподібнення тут подається глумлення над його заповітом "В своїй хаті – своя правда" і підмінюється цей заповіт "математикою". Але не буду про це говорити ширше, розгляну цей безпосередній випадок. Чи є в нас епігонада і шарж на "свою хату по своїй правді" на "хатиночку"? Безперечно є. Але чи Роман як збірний образ західних українців міг мати чи мав в своїй душі, замість шевченкової "хати по своїй правді", причіплену йому І. Багряним "хатку". Я відповідаю, що ні – "хатки", збудовано її "вишиванками дядьками" Роман не мав і мати не міг. І ось чому – ціла історія відносин між двома світовими війнами на західних землях України це було безперервне знищення в свідомості і душах цілої ґенерації викривленої епігонади "воріженьків", "козаченьків" і "хаток". Це завершилось масовою збройно-революційною боротьбою націоналістичного руху і славною епопеєю УПА. В політико-моральному відношенні дивізія "Галичина" була лише невеликим скравком цього єства процесу, що відбувся в Галичині ще до початку другої світової війни. Польські шибениці, Береза-Картузька, московська окупація західних земель України в 1939-41 роках і всі з тим пов'язані практики, три повних роки другої світової війни, що передували Бродам, у висліді якої не залишилось жодної людини в західній Україні, що не була б зачеплена і практично навчена (коли їй чого бракувало до пізнання) цими досвідами виведену І. Багряним постать романтика Романа, що лише під Бродами позбувся своєї фікції "хатки", роблять наскрізь фальшивою. Ні Роман, ні інші "хлопці" в дивізії "Галичина" не переживали жодних криз "розвалення хаток, збудованих в їх душах вишиваними дядьками", бо вони прекрасно володіли наймодернішою "математикою", коли говорити словами І. Багряного, в технічному розумінню "і ворожою злою кров'ю волю окропіте" в духовному, душевному розумінню.

Кілька років тому Ю. Шерех написав філософічну статтю-похвалу на повість московського аґента Ю. Косача "Еней і життя інших", в яких – повісті Ю. Косача і розправі Ю. Шереха "Криза людини визвольного руху" – виписано духовну смерть людиеі визвольного руху, українській людині і нації, що борються за своє визволення. Нині те саме написав І. Багряний – "східняк" Петро, післаний І. Багряним, повіявся у світ, втікаючи "від того, від чого не можна втікти" – від сестро-братовбивства, "західняк" Роман дострілився тому, що в його душі зруйнувалась "хатка", вибудувана "вишиваними дядьками" і що не навчився московської "математики".

Насправді ж справа є дуже простою – нас під Бродами (і в інших місцях) побили, може й дуже боляче, але завтра ми їх, її, Москву поб'ємо, як бувало вже й били (хоч мало і не досить наполегливо – тому й є досі в неволі). І як би наша література нам показувала, як нас побили і як ми битими виглядали, то це було б добре. На тому ми вчились би, як завтра ворога побивати. Нам натомість підсовують літературу, яка змагає в иас живих, що залишились після Бродів, душі вбити, аби ми другий раз на ті битви не підіймались.

Я думаю, що чим нас більше б'ють, тим більше ми стаємо упертими і непримиреними і ніяких криз в наших душах на відбувається. Ми знаємо, що наші жертви, страждання і втрати у висліді того, що в порівняннню з ворогом ми є гірше організаційно озброєні, є й будуть великими і на перших початках кожиого бою чи битви більшими, ніж ворожі. Збірна душа нації, як квалітативне висловлення єства одиниць, що націю творять, є річ дуже довго тривала, коли практичио можна говорити про незмінність душі і психоморального образу типової людини нації, і душевні кризи і заломання, які нам з кожного кутка підсовуються, є глупотою або московською брехнею тієї самої природи, що й московська байка про перетворення психіки української нації иа "совєтський народ".

Над ними переходимо до порядку денного. Так, як і над книжкою підсуненою нам людиною у багряній масці "Огненне коло". ❑

28 липня 1953 року

ЗГАДКА ПРО ДИВІЗІЙНИКІВ

В "Літературиій Україні" від 16 листопада, 1995 р. появилася стаття Ігора Качуровського "... і четвертий вимір сюжету; про творчість Івана Багряного", у котрій і згадано книжку автора "Огненне коло; повість про трагедію під Бродами".

Ось що пише І. Качуровський: "Щодо закидів авторові повісти, буцімто він, не бувши безпосереднім учасником подій, задалеко відійшов од історичної правди, то на підставі новітніх даних української еміґраційної преси можемо констатувати: якщо й відійшов, то аж ніяк задалеко.

Якщо в "Енциклопедії Українознавства", що виходила, як ми знаємо, за редакцією одного з організаторів дивізії "Галичина" Володимира Кубійовича, в статті "Броди" сказано: В боях 20-22. 7. 1994р. близько 3.000 українських вояків і такому ж числу німців вдалося прорватися з оточення, то з розвідки

Володимира Микули ("Визвольний Шлях" ч. 8 за 1993 р.) дізнаємося насамперед про справжнє співвідношення сил – 2206 танків і самохідних гармат та понад 3.000 бойових літаків – з радянського боку і 50 танків та кілька літаків без пального – з боку протилежного. А прорвалося з оточення не три тисячі, лише 800 душ..."

Число В. Микули "800" душ дуже далеко відбігає від правди. Після брідської баталії Роман Сосідко і я в містечку Середнє, що біля Ужгороду, записували поворотців з-під Бродів. Їх було 2887 вояків; нас інформовано тоді, що більше як 300 ранених бійців Дивізії, ще перед остаточним закриттям брідського кітла, вивезено до різних шпиталів.

Отже, число щасливців, що повернулися з-під Бродів перевищує 3.000. Цікаво б довідатися, з яких джерел В. Микула одержав магічне число "800". Очікуємо його відповіді. ❑

В. Сірський

УКРАЇНА У ВІЙНІ ЗА ДЕРЖАВНІСТЬ

У столичному видавництві "Україна" вийшла в світ книга генерал-хорунжого О. І. Удовиченка "Україна у війні за державність. Історія організації і бойових дій Українських Збройних Сил. 1917 - 1921".

Олександер Іванович Удовиченко народився 1887 року в Харкові. Військову освіту здобув у Воєнній топографічній школі і Миколаївській військовій академії в Петрограді. Під час першої світової війни О. Удовиченко був нагороджений високою бойовою відзнакою – "Золотою зброєю".

Коли в Києві виникла Українська Центральна Рада, О. Удовиченко брав активну участь в українізації частин 3-го Кавказського корпусу і очолював Українську корпусну раду.

Коли Українське військо було інтерноване в Польщі, генерал О. Удовиченко виконував обов'язки генерал-інспектора армії УНР. У 1924 році він з групою вояків перебрався до Франції, де працював звичайним робітником на різних заводах і водночас вів жваву громадську та військову діяльність серед українців на еміґрації. Беручи участь в зустрічах з французькими, бельгійськими, італійськими і португальськими ветеранами війни, О. Удовиченко переконався, що европейський загал мав примітивне, а часом нав'ть неґативне уявлення про Українську армію. Удовиченко згадував: "Ніхто не розумів, що Українська армія з 1917 до 1921 року стримувала московську Червону Армію від походу на Захід і тим рятувала Европу від червоної більшовицької навали. І завжди на різних конґресах звертались чужинці до української делеґації – дайте матеріяли про український визвольний рух, про армію, про дії".

У 1934 році генерал Удовиченко написав коротку історію Української армії. Але тоді видати книгу не вдавалося. Лише в 1954 році хорунжий українських січових стрільців Дмитро Микитюк видав книгу "Україна у війні за державність" українською мовою в Канаді. ❑

Анатолій Зборовський
(Народна армія)

БРАТСТВО КОЛИШНІХ ВОЯКІВ 1-ОЇ УД УНА

ВИВЧАЄМО ІСТОРІЮ ДИВІЗІЇ

Вже понад п'ять років юні львів'яни, що навчаються у школі ім. М. Шашкевича ч. 34, мають змогу глибоко вивчати історію 1 УД УНА. Сотні школярів відвідують музей Дивізії, слухають, читають про її героїчний шлях, про її вояків, що хотіли вибороти ціною свого життя волю України. Тут, мабуть, як ніде в іншому місці, глибоко шанують вояків-дивізійників і радо зустрічають сивочолих ветеранів 1 УД у своїх клясах чи в музею.

Нещодавно у школі була проведена шкільна наукова конференція, присвячена історії 1 УД УНА і найкращі школярі-десятиклясниці взялися самостійно опрацювати і вивчити вибрані теми про історію творення і бойовий шлях Дивізії. Дівчата прочитали чимало книг і документів, слухали цікаву розповідь завідувача музеєм Ігоря Федика, зустрілися з дивізійниками. На конференцію школярі запросили старшину 1УД УНА свого незмінного консультанта Василя Гудзія та сестру дивізійника, колишнього політв'язня, паню Лесю Демчук. В залі були всі старшокляс-ники, вчителі, студенти Львівського університету, які теж цікавляться історією Дивізії. З доповіддю "Творення Дивізії "Галичина" та Військова Управа" виступила відмінниця навчання, шкільна активістка Мар'яна Собечко. Її доповідь була цікавою і юна дослідниця підсилювала свій

Василь Гузій (перший зліва) і Ігор Федик (перший справа) з юними активістками музею.

виступ документами, фотографіями та книгами з історії 1 УД УНА. Дивізійник Василь Гузій, як ведучий конференції, коментував незрозумілі назви та маловідомі присутнім імена.

Ліля Голованова запропонувала шанувальникам історії доповідь "Історія Дивізії "Галичина", де розкрила весь бойовий шлях української військової формації. Нагадаймо, що Ліля є переможцем багатьох олімпіяд, конкурсів з історії, вона учасниця чи не всіх зустрічей з дивізійниками.

Наталка Куртанська знає про 1УД УНА чи не найбільше серед цих школярів – старшокласників Львова, бо у Малій академії наук, що діє при Львівському університеті, вона як слухач вибрала для наукових досліджень саме історію Дивізії. Нещодавно вона отримала листа від дивізійника Ореста Корчака-Городиського, який цінними порадами допоміг юній дослідниці. Її батьки походять з Брідщини і Наталка, перебуваючи в родині, шукає сліди боїв Дивізії. Вона подарувала музеєві кілька знайдених речей з полів битви дивізійників з радянськими військами. Її доповідь "Битва під Бродами" була вислухана з великою увагою. Ірина Герасимчук запропонувала слухачам тему: "1 УД УНА в Ріміні та в Англії". Збираючи матеріял про Дивізію дівчина знайшла у збірнику "Ріміні" (упорядник Б. Будний) призвіще свого дядька Герасимчука, який перебував у полоні в Ріміні і про нього родина нічого не знала. Довго після конференції розмовляв із школяркою Василь Гудзій, вияснюючи долю її родича. Може хтось, прочитавши ці рядки, допоможе дівчині знайти якусь інформацію про її родича-дивізійника.

Останньою була доповідь відмінниці навчання, переможця цьогорічної олімпіяди з історії школярів міста Львова – Катерини Бузовської, яка розповіла про шлях українських юнаків і юначок у рефераті "Українське юнацтво у роки другої світової війни".

Своїми враженнями про пережиті воєнні роки поділилася пані Леся Демчук, брат якої був дивізійником, а батько допомагав формувати добровольців у 1 УД УНА. Довгі роки вони обидва поневірялися у радянських ГУЛАГах. Василь Гудзій у свойому виступі подякував доповідачам за їх ґрунтовну підготовку у висвітленні вищезгаданих тем і вручив дівчатам сувеніри і невеличкі премії за їхню копітку працю до висвітлення історії 1 УД УНА.

Всі дівчата є активістками музею Шептицького та музею 1 УД УНА. Майже кожного дня вони вивчають документи, допомагають реєструвати книги та журнали, зустрічають ветеранів і вже пробують самостійно вести екскурсії.

Я дивлюся на цих чудових дівчат і радію, бо саме такі, як вони, донесуть славну історію 1 УД УНА майбутнім поколінням.

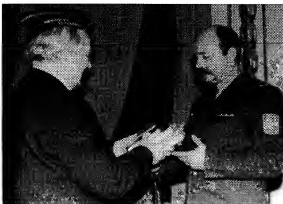
Ігор Федик,
Завідувач музеєм 1 УД УНА

ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ

В день скорботи – 29 січня актову залю Народного Дому заповнили учні Львівського військового ліцею імені Героїв Крут і чисельні символічні гості – учасники визвольної боротьби за волю України, щоб вшанувати тих, хто встав на захист незалежности Української Народної Республіки і віддав своє життя в нелегкому бою.

З вступним словом звернувся заступник начальника військового ліцею підполковник Володимир Коваль, який запропонував вшанувати пам'ять полеглих хвилиною мовчання.

29 січня 1918 року група юнаків Київської військової школи імені гетьмана Богдана Хмельницького, студентів і гімназистів вступила в бій з чотиритисячною реґулярною більшовицькою армією. Ровесники наших ліцеїстів, без спеціяльної військової підготовки, озброєні старими австрійськими гвинтівками з обмеженою кількістю набоїв, заповзято захищали шлях на Київ. У нерівному бою загинуло більше 300 юнаків, а 35 потрапили в полон. Над полоненими жорстоко знущалися більшовики. Після знущань сімох поранених відправили в лікарню, звідки вони втекли, а решту розстріляли під Крутами. Учень гімназії галичанин Пипський, під дулами гвинтівок, заспівав гімн "Ще не вмерла Україна".

Василь Гузій вручає бібліотечку заступникові начальника військового музею ім. Героїв Крут, підполковникові Володимирові Ковалеві.

Героїзм крутянців на кілька днів стримав здобуття Києва, що мало певний вплив на закінчення берестейських переговорів і підписання договору.

Сеньйор Пласту Дмитро Костюк відзначив, що ця дата – наша гордість і наш біль. На подвигах крутянців виховувалися покоління студентської та пластової молоді. Їх дух живе в наших молодих поколіннях. Герої не вмирають.

Від Львівської станиці Галицького Братства колишніх вояків 1 УД УНА і українського юнацтва ліцеїстів привітав Володимир Саламаха і розповів про історію творення та бойові звитяги Дивізії, а також про повоєнну долю дивізійників. На долю Дивізії випали тяжкі випробування: бій під Бродами, вихід з "котла", перехід через Карпати і англійський полон в Ріміні. Ті, хто повернувся додому, провели багато років у сталінських ГУЛАГах, а їх родини були вивезені до Сибіру. Не дивлячись на жорстокі випробування, дивізій-

ники і сьогодні ведуть велику громадсько-корисну роботу. Вояки завжди на передньому краї.

Ветеран Другої Світової війни – дивізійник Василь Гудзій від імені Головної Управи Братства колишніх вояків 1 УД УНА передав заступнику начальника військового ліцею імені Героїв Крут підполковнику Володимиру Ковалю бібліотечку. Серед подарованих книги: Геи. Удовиченко: "Україна у війні за державність", І. Мазепа: "Україна в огні і бурі революцій 1917-1912 років", З. Зелений: "Українське юнацтво", В. Будний: "Ріміні", Вольф-Дітріх Гайке: "Українська дивізія "Галичина", комплект часопису "Вісті комбатанта" та іншу літературу з історії України.

Виступає Василь Гузій (перший з ліва), біля нього Володимир Саламаха. Сидить перший справа п-полк. Володимир Коваль.

Петро Дужий привітав ліцеїстів від імеиі Братства УПА і відзначив, що фізична основа держави – це її збройні сили. Помилки Центральної Ради і уряду УНР привели до втрати незалежности та великих жертв: ви, иаші ліцеїсти, майбутні офіцери збройних сил, повинні міцно тримати прапор і захищати інтереси незалежної України.

Виступи-привітання перепліталися з віршами і піснями у виконанні ліцеїстів та пластунів. Звучали козацькі, стрілецькі та народні пісні, вміло підібрані художнім керівником і дириґентом старшим лейтенантом Михайлом Віятиком і хормайстром Віталієм Фенюком.

На сцену піднімається у військових одностроях хор ліцеїстів, і у їх виконанні, при підтримці всієї залі, звучить "Ще не вмерла Україна".

Подвигам Героїв Крут зробили свої посвяти Павло Тичина, Олена Теліга, Василь Симоненко, Яр Славутич та багато інших. Їх подвигу гідні ті, хто носить ім'я учня військового ліцею імені Героїв Крут.

Світлини ст. прапорщика Михайла Бреха. **Богдан Ґрохольський**

ЛИСТИ З УКРАЇНИ

Головній Управі Братства кол. вояків 1-ої УД УНА *5 лютого 1996 р.*

Дорогі Побратими!

Посилаємо Вам копію із Івано-Франківської газети "Галичина" за 28. 11. 95. відповіді Президента Леоніда Кучми на запитання, яке йому дав один із журналістів підчас прес-конференції, коли у листопаді Л. Кучма перебував у нашій області.

Запитання: "Коли ОУН-УПА буде визначена воюючою стороною у Другій світовій війні?"

Відповідь президента: "Я повертався до цього питання не раз. Нам важко судити людей, які у воєнному лихолітті стояли по різні боки фронту. Я вже пропонував оголосити наступні п'ять років роками примирення. Маємо приклад Еспанії, де по закінченні громадянської війни полеглі з обох сторін були поховані в одних могилах, їм було поставлено спільні пам'ятники. Події в Чілі відбулися, здається, недавно, але там теж прийшли до примирення. Іншого шляху в нас немає. І чим швидше ми це зрозуміємо, тим краще для України".

Я особисто думаю, що ця відповідь Президента має більше відношення до Дивізії "Галичина" і УНА в цілому, ніж до ОУН-УПА, і тут, очевидно, заслуга нашого Братства, яке ще у 1993 р. на Конференції в Києві закликало до примирення. І Президент напевно про це тоді довідався.

Наші журналісти бояться зачіпати у своїх питаннях чи публікаціях Дивізію, хоч можу повідомити, що недавно мене запросили, несподівано і негайно, дати інтерв'ю для Ів.-Франківського телебачення (т. зв. "Канал 402") про духовну опіку в Дивізії. Їм це було потрібне, щоби в деякій мірі навчити капелянів Збройних Сил України – такі посади тепер вводяться у військових частинах нашої области. Я розповів все, що знаю на цю тему з різних книжок і особистих спогадів. Цю передачу передавали по місцевому телебаченні кілька днів підряд, також у суботу і неділю. Я отримав багато схвальних відгуків, в цьому від професора (недавно став академіком) д-ра наук В. Грабовецького. Отже, він почув у моїй розповіді про капеляна Дивізії о. М. Левенця, який колись вчив його у Львівській духовній семінарії, і просив мене довідатися, яка була подальша доля о. Левенця. Одначе, про це я не зміг нічого сказати, тому прошу Вас, якщо це можливо, доручити комусь, щоби прислав нам в Ів.-Франківськ якісь відомості про о. Левенця.

Також повідомляю Вас, що місцеві газети "Галичина" і "Новий час" минулого року помістили мої інформації про наші відвідини Фельдбаху, а також великі статті про 50-річний ювілей і історію УНА. Крім цього, наша Станиця добилася цього, що Ів.-Фр. Міська Рада зняла з будинку при вулиці Береговій (недавно Конева) меморіяльну дошку, присвячену маршалу Конєву, і за одним заходом ще 51 різних подібних дощок у місті. Крім цього, нам обіцяли перейменувати одну із вулиць міста на вул. Дивізії "Галичина".

З найкращими побажаннями і побратимським привітом.

В. Малкош

Голова Управи Станиці, Івано-Франківськ

26 грудня 1995
Головній Управі Братства кол. вояків 1-ої УД УНА!

Я, Паламар Теофіль, род. 1924 р. с. Колпець, Дрогобицького р-ну, служив в УД в 4-ій батереї радистом, був на фронті під Бродами. Пощастило мені, що до полону не попав, а був засуджений на 15 років каторжних робіт, 5 років заслання і 5 років позбавлення громадянських прав.

Большевики знищили всю мою родину. Батько з тюрми не вернувся, мати померла на засланні, я остався один. Хоч я пережив каторгу і мені довелося побачити Україну, яка воскресла на згарищах.

Відзиваюсь до Вас, дорогі побратими: заслуговую я на якунебудь поміч за те, що служив у Дивізії?

Ще одне прохання: мій брат Осип теж був у Дивізії, про нього я не маю ніякої вістки. Де він загинув, чи попав у полон? Будьте добрі, повідомте мене.

За всі Ваші турботи я Вам буду дуже, дуже вдячний.

З вояцьким привітом,

Ваш побратим
Паламар Теофіль

Адреса: 273414-Одеська обл., Розділянський р-н, с. Кучурган, вул. Гагаріна 13, Паламар Теофіль Васильович

***

4 грудня 1995, на Введення в храм Пресв. Богородиці
Головній Управі Братства кол. вояків 1-ої УД УНА!

Слава Ісусу Христу!

Я представляю братів-семінаристів, котрі цікавляться духовною спадщиною українського війська. Ми збираємо всі можливі матеріяли для підготування до друку історії військового духівництва від давніх часів до сучасности.

Прохаю Вашої співдії і допомоги нам в цій справі. Ми вже ознайомлені зі спогадами о. Нагаєвського, з книгою Т. Гунчака "В мундирах ворога", маємо інші знадібки для майбутньої книги.

Просимо Вас допомогти нам у пошуці світлин, копій документів, спогадів, котрі торкаються історії 1-ої УД УНА,

З високою повагою до братів-дивізійників,

К. Пантелей

Можна писати на адреси:

290903-Львів-Рудно
вул. Шевченка, 188, АДССД
К. Пантелею

6-Київ-166
вул. Кургатова, б. 11, пом. 124
К. Пантелею

Д-Р ПЕТРО ЦИМБАЛІСТИЙ І ДИР. ІВАН РАВЛЮК У ТОРОНТІ

Довідавшись, що до Торонта прибули дивізійні побратими з Европи, дивізійники "на скору руку" приготовили зустріч з д-ром Петром Цимбалістим і дир. Іваном Равлюком у домівці Спортового Товариства "Україна" на 26-го березня 1996р.

Остап Сокольський представив наших гостей, а Лев Бабій, як голова Крайової Управи Братства колишніх вояків І-ої УД УНА в Канаді, привітав їх в імені нашої дивізійної громади.

Першим зі словом виступив д-р Петро Цимбалістий визначний український науковець знавець клясичних та церковної старо-слов'янської мов, професор Українського Вільного Університету, Українського Католицького Університету та Коледжу в Англії.

Сидять зліва: Василь Радевич, Степан Климців, Іван Равлюк, Лев Бабій, д-р Петро Цимбалістий, д-р Василь Сірський, д-р Остап Сокольський, Петро Дем'янюк. Стоять зліва: Василь Бибик, Микола Бойко, Іван Крупка, Роман Колісник, Василь Чупринда, Мирон Пазій, Ярослав Куницький, Любомир Левицький.

Він розказав про його академічну діяльність, а особливо зупинився на видану ним велику науково-дослідну працю в англійській мові про науковців і духовних провідників Української Православної Церкви, вклад вчених Києво-Могилянської Академії у розвиток православної віри в Московії та оформлення Патріярхії Російської Православної Церкви.

Другим виступав дир. Іван Равлюк, довголітній Екзекутивний Директор Централі Союзу Українців у Великій Британії, а тепер в Українському Інституті Освітньої Політики в Мюнхені. Говорив він позитивно і оптимістично про державотворчі зусилля нашої знищенної

комунізмом батьківщини, як також і про заходи і старання деяких осіб зблизити чи навіть внести спільні позиції у політичну програму обох ОУН.

Після доповідей оба прелеґенти радо і вичерпно відповідали на запити та брали участь у дискусії та обміні думок.

Подяку за участь у дружній зустрічі учасникам висловив голова Торонтонської Станиці Братства – Петро Дем'янюк.

Ще довго після закінчення офіційної частини бесідували з гостями з Европи, про "старі часи", рекрутські вишколи, фронтові бої, полон, матуральні курси та про життя в Англії.

Остап Сокольський

ЗАГАЛЬНІ РІЧНІ ЗБОРИ СТАНИЦІ В СТ. КЕТЕРИНС

Загальні Збори Станиці відбулися 8 лютого 1996 р. в Українському Чорноморському Домі. Присутніх 18 членів Станиці і двох представників Краєвої Управи – голова Левко Бабій і секретар Корнило Когутяк з Торонта. Голова Омелян Гаврилишин відкрив Збори, привітавши присутніх, і попросив однохвилинною мовчанкою вшанувати пам'ять померлих побратимів.

На пропозицію Д. Казанівського вибрано президію: Михаськів Василь – голова; Павлусь Володимир – писар; Рекуляк Василь – член. Після прочитання протоколу з минулорічних зборів звітували члени управи. За хворого Костя Фіцика звітував голова Контрольної Комісії Коваль Петро: приходи: 2795.85, розходи: 1482.83, сальдо 1313.02 дол.

Звітував писар Станиці Д. Казанівський, представники до КУК – Омелян Гаврилишин і Петро Піжицький, голова Станиці Омелян Гаврилишин, прапороносці і відвідувачі хворих. В дискусії брали участь: Д. Казанівський, П. Коваль, В. Михаськів, Б. Криницький і В. Павлусь.

Контрольна Комісія знайшла касові книги Станиці в якнайліпшому порядку, як і діяльність уступаючої управи і подала внесок на схвалення абсолюторії, що присутні піддержали одноголосно.

Левко Бабій передав привіт від Головної Управи – д-ра М. Малецького, що присутні прийняли оплесками. Він звернув увагу на поважний вік нашого членства, як і на те, що ми не маємо нікого, хто б нас замінив, і тому мусимо все докладно задокументовувати. Він підкреслив, що велику працю провели кол. вояки в місцях їхнього замешкання. Головна і Краєва Управи помагають Станицям і поодиноким дивізійникам в Україні: закуплено прапори, вислано матеріяли на уніформи, спільно з Краєвою Управою в США куплено комп'ютерні системи для Війська і музею у Львові, на ліки післано відповідну суму. Оповідав про працю наших побратимів в Україні, про музей Федика й інше.

Василь Верига пише про події в Дивізії, д-р Остап Сокольський намітив скласти список старшин і стрільців, які перейшли з Дивізії до УПА, старшинський склад, календарець подій і інше.

Корнило Когутяк пояснив про видавничі справи. Він готовить історію кожної Станиці і просить прислати матеріяли як: світлини чи документи, а також життєписи членів, які трудилися в нашому громадському житті.

На внесок Михайла Лисюка, вибрано Управу на 1996 рік: Василь Михаськів – голова, Михайло Лисюк – заступник, Добромир Казанівський – писар, Василь Рекуляк – касир, Омелян Гаврилишин, Володимир Павлусь – члени.

Представники до КУК: Василь Михаськів і Петро Піжицький.

Відвідувачі хворих: Богдан Криницький і Франко Салітринський.

Прапороносці: Петро Піжицький і Богдан Криницький.

Контрольна Комісія: Петро Коваль – голова, Роман Дощин – заступник, Василь Деркач – член.

Обговорено стан пам'ятників Є. Коновальця, С. Бандери, Р. Шухевича, воїнам Дивізії під Бродами.

Новообраний голова Василь Михаськів подякував членам за вибір, гостям з Торонта за присутність і звернувся до членства, щоби разом з ним піднесли діяльність Станиці до високого рівня, щоби кожний працював в якійсь організації і брав участь в церковному житті. А відвідини станиці представниками Краєвої Управи дуже додатньо впливають иа членство і додають заохоти до ще більшого зусилля і праці.

Добромир Казанівський

писар Станиці

ОГОЛОШЕННЯ

Новостворена незалежна кіностудія "Покуття" розпочала зйомку документальних фільмів

1. **Українська дивізія "Галичина".**
2. **"Чуєш брате мій..." (про братів Лепких)**
3. **"Я ніколи нікого в своєму житті не зрадив... (Іван Багряний)"**

ЗАПРОШУЄМО ДО СПІВРОБІТНИЦТВА СПОНСОРІВ.

Наш р/р 20715135 в 2-му відділенні АТ "Градобанк", МФО 300078, Київ-650, вул. Дмитрівська, 71.

Валютний рахунок:

Одержувач: U.SD account # 400-035421 of GRADOBANK, KIEV SWIFT CODE: GRADUAUX

Beneficiaru customer: 20139818

Банк Одержувача: CHEMICAL BANK New York SWIFT CODE: CHEMUS 33.

Всіх, хто має фотодокументи (особливо дивізійники), просимо надсилати на адресу: Київ-27, вул. Садова, 5, кв.3. Продюсерові.

Тел: 266-35-95

СПІЛКА ОФІЦЕРІВ УКРАЇНИ

РІШЕННЯ ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ СПІЛКИ ОФІЦЕРІВ УКРАЇНИ

16. 03. 1996 р. **м. Київ**

Заслухавши і обговоривши питання порядку денного, Виконавчий комітет констатує:

1. Погіршання економічної ситуації в Україні, а у зв'язку з цим ріст незадоволення населення своїм важким матеріяльним станом, використовується лівими силами України і імперськими колами Росії для підбурювання народу проти нашої незалежности і повернення України в Російську імперію. Приєднання України до Росії стало офіційною політикою Росії, що особливо відчувається зараз, напередодні президентських виборів, і рішення про денонсацію Бізовецьких Угод.

2. Небезпечним є те, що в політичну гру втягуються Збройні Сили. Останнім часом особливого розмаху набрав рух за створення "Союза советстких офицеров", мета якого – відновити Совєтський союз силою. Про це свідчать заяви лідерів "Союза" і лівих сил Росії на з'їзді "Союза" в Москві, який відбувся в лютому місяці.

3. В той час, як ліві сили в Україні запустили на всю силу пропагандистську, за відновлення Совєтського союзу, машину, лідери націонал-патріотичного спрямування знизили свою активність в боротьбі за завоювання до себе довіри народу.

4. Президент і Служба безпеки не вживають ніяких заходів, щоб покласти край антидержавній роботі лівих сил в Україні, посилаючись на відсутність необхідних законів.

5. Голови організацій СОУ всіх рівнів знизили рівень роботи у військах і серед офіцерів запасу та у відставці, чим сприяють поширенню впливу лівих сил на Збройні Сили та населення. Не виконала і не виконують рішень 8-го з'їзду більшість голів обласних організацій.

6. Депутатська група від Спілки не використовує всіх своїх можливостей роботи у військах своєї округи, не добивається від керівництва Міноборони звітування про використання коштів, отриманих за продаж військової техніки та зброї, не добивається звіту про доцільність чисельних закордонних поїздок Міністра оборони, на що витрачаються величезні кошти.

7. Незважаючи на серйозні недоліки в роботі Спілки, за даними газети "Всеукраинские ведомости" за 29. 02. 96 р. серед громадських організацій Спілка посідає за рейтинґом 4-е місце (28%), а за довіру Спілці висловились 13,3% опитаних, що відповідає 3-ій сходинці. Спілка користується авторитетом і народ довіряє їй.

Використовуючи той факт, що при наявності смертельної загрози для нашої держави, як і всієї нації, український народ завжди припиняв чвари і згуртовувався навколо авторитетної сили для боротьби за збереження незалежности держави, захисту свободи та життя людей, – виконавчий комітет п о с т а н о в л я є:

1. Головам обласних організацій, Криму та міст Києва та Севастополя повести активну роботу за створення Координаційної Ради з метою об'єднання всіх національно-патріотичних сил з метою протистояння лівим силам, завоювання довіри населення напередодні прийняття Української Конституції і виборів до Верховної Ради.

В місячний строк особисто або через голів первинних організацій провести роботу в організаціях і поновити в членстві офіцерів і прапорщиків, котрі подали заяви про свій вступ до Спілки, довести до їхньої свідомости про те, що вони несуть частку відповідальности за долю держави, за життя українського народу.

Виконком забов'язує голів організацій всіх рівнів, всіх членів СОУ безумовно виконувати Статутні вимоги та рішення 8-го з'їзду СОУ.

Депутатам-членам СОУ і їх прихильникам більш активно проводити роботу у військових частинах своєї округи з метою підвищення рівня національної свідомости, готовности в будь-який час виступити на захист нашої Батьківщини.

2. Для більш плідної роботи Спілки і забезпечення її матеріяльної бази створити при Секретаріяті економічний сектор на чолі з членом Харківської організації СОУ В. Лелицею, якому доручити організацію господарської діяльности в межах Положення про господарську діяльність у відповідності зі Статутом Спілки офіцерів.

Головам обласних організацій, Криму, міст Києва та Севастополя активно включитись в організацію господарської діяльности СОУ на місцях, при цьому виключити випадки порушення законів України про господарську та підприємницьку діяльність.

3. Виходячи з того, що стаття 45 Статуту СОУ визначає, що Секретаріят очолює один із заступників Голови СОУ, котрий працює на постійній основі і що 8-м з'їздом такий заступник не був обраний, надати повноваження Заступника Голови Спілки офіцерів України керуючому справами Секретаріяту Виконавчого комітету СОУ, члена Виконавчого комітету та Проводу Виконавчого комітету Спілки офіцерів України?

4. Ухвалити Заяву СОУ щодо Рішення Держдуми Росії від 15. 3. 96 р.

5. Головам обл. організацій вивчити стан справ в ТСОУ з метою взяття над ними шефства і активізації роботи товариств.

Голова Спілки офіцерів України
Народний депутат України
Полковник В. БІЛОУС.

ЗАЯВА ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ СПІЛКИ ОФІЦЕРІВ УКРАЇНИ З ПРИВОДУ ПРИЙНЯТТЯ ДЕРЖАВНОЮ ДУМОЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ РІШЕННЯ ПРО ДЕНОНСАЦІЮ БІЛОВЕЗЬКИХ УГОД 1991 РОКУ І ВІДНОВЛЕННЯ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ

15 березня 1996 року Державна Дума Росії прийняла рішення про відновлення Російської Імперії на території колишніх союзних республік, а нині незалежних Держав.

Підготовка цієї акції проводилась тривалий час лівими силами, як України, так і Росії. Завершенням став приїзд до України делегації Державної Думи Росії на чолі з лідерами комуністичної партій Російської Федерації, які в своїх публічних виступах клялись в збереженні незалежности України та повазі її суверенітету. В унісон з підготовкою денонсації підписаних Угод російською стороною працювали і працюють українські ліві, які блокують прийняття нової Конституції України, допомагають створенню в Україні Союзу Радянських офіцерів, що ставлять собі за мету силовими методами знищити нашу незалежність.

Ми розцінюємо дії Росії та лівих сил як чергову спробу розв'язати громадянську війну в Україні.

Спілка офіцерів України в таких умовах категорично виступає за:

1. Негайний вихід України із Співдружности Незалежних Держав (СНД), так як факт прийняття рішення про денонсацію Біловезьких Угод свідчить про те, що Росія першою вийшла із співдружности.

2. Звернутись до Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй про негайний розгляд питання про рішення Державної Думи Росії, яке ставить під загрозу мир в реґіоні і може привести до громадянської війни в колишніх республіках колишнього Радянського Союзу.

3. Вступити з Росією у міждержавні переговори про негайне і безумовне виведення всіх російських військових формувань з території України і її територіяльних вод, так як їхня присутність на нашій території дестабілізує мир не тільки в реґіоні, але й у всій Україні.

Спілка офіцерів України звертається до Президента України та Верховної Ради України з пропозицією розглянути стан українсько-російських стосунків на сесії Верховної Ради України у відповідності до Закону про Державний суверенітет України та волевиявлення Українського народу 1 грудня 1991 року.

ГОЛОВА СПІЛКИ ОФІЦЕРІВ УКРАЇНИ,
НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ,
ПОЛКОВНИК В. БІЛОУС

16 березня 1996 року.

"Brody-Lew" Inc., Brotherhood

БРАТСТВО ОХОРОНИ ВОЄННИХ МОГИЛ

ЗЕЛЕНОСВЯТОЧНА ЗБІРКА НА ПОТРЕБИ БРАТСТВА "БРОДИ-ЛЕВ" СТАНИЦЬ БРАТСТВА КОЛ. ВОЯКІВ 1 УД УНА В ЗСА В РОКАХ 1993-5

	1993	1994	1995
Амстердам	76.25	40.00	75.00
Вашинґтон	125.00	280.00	300.00
Гартфорд	311.00	261.00	152.00
Дітройт	460.16	445.52	482.00
Кенмор (Бафало)		326,00	275.00
Клівленд	1054.18	1000.00	1000.00
Лігайтон	152.00	216.00	154.50
Ньюарк	298.00	715.00	645.00
Нью Гейвен-Бриджпорт	198.00	245.00	277.00
Нью Йорк	932.70	821.89	763.39
Норт Порт (Флорида)	202.00	322.25	168.00
Рочестер	500.00	530.00	600.00
Філядельфія	1014.00	1121.00	1095.00
Чікаґо	1504.97	1486.00	1509.98
Ютика	108.00	83.85	97.00
Трой		164.00	108.00
УККА (Флорида)			215.00
Крайова Управа Братства 1 УД УНА в Канаді			5331.21
Українська федеральна кооператива "Самопоміч"			250.00

Цією дорогою Братство Броди-Лев складає найсердечнішу подяку Станицям Братства ЗСА, Крайовій Управі в Канаді, Відділові УККА на Флориді та усім жертводавцям, які своїми щедрими датками допомогли нам поставити та опікуватись могилами героїв, котрі полягли в боях за волю України.

ВИДАТКИ БРАТСТВА БРОДИ-ЛЕВ В РОКАХ 1991-1994

АВСТРІЯ І НІМЕЧЧИНА: Воєнні могили і пам'ятники – 22,550; Допомога – 450. ПОЛЬЩА: Воєнні могили і пам'ятники – 4,800; Допомога – 2,314. ФРАНЦІЯ: Воєнні могили і пам'ятники – 5,300. ЗСА: Воєнні могили і пам'ятники – 15,912. УКРАЇНА: Воєнні могили і пам'ятники – 9,900; Допомога – 3,780; Перепоховання – 15,000.

Ті, що відійшли

КОНСТАНТИН ФІЦИК

*3 червня 1910 - +19 лютого 1996

Кость Фіцик народився в селі Суходіл, повіту Бібрка, Львівської області. Батько Степан і мати Анастасія з Березків Сенишин мали ще крім нього п'ятеро дітей. В сільській школі Кость добре вчився і тому батько, за порадою пароха о. М. Романишина, записав його до Академічної гімназії у Львові, яку Кость закінчив матурою в 1931 році. В тому часі належав до Пласту і Юнацтва ОУН. Там формувався його світогляд, який не змінився до останніх його днів. По матурі закінчив Кооперативний Курс для обітурієнтів і, по відбутій практиці, працював в Бібрці. Там був активним членом Сокола, Просвіти і Рідної Школи і майже кожної неділі виїздив на села з рефератами на збори читальні чи кооперативи. За свою діяльність був на "чорній листі" польської поліції і при кожній акції був арештований. В липні 1938 року був знову арештований, але на станції втік від поліційної охорони і різними дорогами перейшов польсько-чеський кордон. Через Хуст, Ужгород, Кошиці дістався до Праги і, при допомозі Студентської громади, виїхав до Судетів, які тоді, згідно з договором в Мюнхені, були прилучені до Німеччини. Як політичний втікач з Польщі дістав працю, але з вибухом німецько-польської війни знову ж, як польський горожанин, був арештований Ґестапо і засланий до концентраційного табору в Бухенвальд.

Звільнений з табору в січні 1940 року, працював як перекладач в таборі польських полонених вояків, і як муж довір'я опіки над українськими робітниками з Генерального Губернаторства. В тому часі одружився з Ангелою Шалько і мав з нею сина Богдана, який живе з родиною в Торонто. Від вересня 1943 року працював у Львові в Українському Допомоговому Комітеті, але в грудні був арештований і засланий до концтабору в Авшвіц-Осьвенцім. Лише зголошення до Дивізії врятувало його від певної смерти, бо вже ходив як "музульман", і це підірвало його здоров'я.

З вишколу в Нойгаммері його вислано на Курс рахункових, а по закінченні приділено до Штабової сотні протипанцерної оборони, що була тоді в Словенії. З нею пройшов фронт в Австрії і там закінчив війну.

Після таборів полонених в Белярії і Ріміні в Італії, а згодом в Англії, звільнено його в 1948 році. Тоді поселився в Лянкастер і вдруге одружився з Лілею Бир. З нею мав троє дітей: Степана, Діяну і Данила. В Лянкастер почав організувати наше громадське життя.

В 1953 році родина переїхала до Канади і поселилася в Ст. Катеринс. Кость став активним членом різних організацій. В УНО був членом Управи, а також головою Філії 8 літ (1957, 59, 62, 64, 71, 73). Бувши пластуном в 1920-тих роках у Львові, відновив членство, був довгі роки головою Пластприяту і 6 літ був станичним. Був у контрольних комісіях в Українському Народному Союзі, у Відділі Суспільної Служби, в Українській Кредитовій Спілці. В Товаристві Сприяння УНРаді був писарем аж до зміни політики і закону в 1978 році. Активно працював в Відділі КУК, був вибираний писарем чи касиром, а також головою від 1966 до 1969. Станиця Братства Кол. Вояків І-ої УД УНА заложилась в 1952 р. Зараз по прибутті Кость включився в її працю і кожиого року був вибираний до Управи: головою в роках 1957 і 1958, довголітнім писарем, а від 1987 року – незаступним касиром. За його віддану працю Головна Управа Братства нагородила його Золотим Хрестом за особливі заслуги. Також активно працював в Товаристві Українських Політичних В'язнів. Крім тих всіх обов'язків, був сталим збірщиком на різні цілі, чи то УНРаду, чи СКВУ, чи КУК, а вже прямо фанатично збирав фонди на видання Енциклопедії Українознавства. Не було імпрези в Ст. Катеринс, де покійний не стояв би біля столика з книжками, які кольпортував.

В 1960-тих роках з проф. Іваном Бойчуком зорганізував при Станиці Пласту Курси Українознавства, які були поставлені на високому рівні і перейшли під опіку Відділу КУК під назвою Курсів Українознавства ім. Івана Котляревського. Курси ці вперше з'єднали учнів різних шкіл – і католицьких, і православних. Священики обох віровизнань вчили там Божого Закону.

В 1965 році спровадив з Німеччини сина Богдана, а в 1972 – з Польщі братанка Боґуслава. В цьому ж 1972 році пережив перший свій серцевий припадок і, на вимогу лікаря, мусів дещо сповільнити свою суспільно-громадську працю.

В 1985 році пережив страшний удар долі, а саме смерть в катастрофі сина Степана. Його дружина Ширл перенеслася до Ст. Катеринс, купила в сусідстві хату і, як рідна донька, опікувалася і помагала Костеві і його дружині Лілі. Діти всі покінчили Курси Українознавства і є членами Пласту. Дружина Лілі помагала на пластових таборах, ялинках, свяченому чи на дивізійних пікніках.

За час перебування в Ст. Катеринс вислав багато дописів до різних газет, а спеціяльно до "Вістей Комбатанта" і "Нового Шляху", про різні події, святкування, посмертні згадки чи інше. Нераз висловлював свої цінні думки про болячки нашої еміґрації: "Юродиві думки", "Справа календаря", "Чому захиталася віра мойого життя?", "Українська діяспора на хлопський розум". Знаний був Кость як людина безкомпромісна, прямолінійна, своїх поглядів не міняв, думки

висловлював ясно. За те люди його шанували і цінили. За його працю і заслуги для української громади був нагороджений Шевченківською Медалею.Дня 24 лютого 1996 відбулися похоронні обряди з церкви св. Марії в Торольд на цвинтар Вікторія Лавн в Ст. Катеринс. Проводили відправами о. Віктор Сорока, ЧСВВ, і о. диякон Іван Кіт.

Поминальний обід був в залі УНО. Програмою проводив Ярослав Гальчук Прощали покійного від Головної і Краєвої Управ Братства Добромир Казанівський, який і розповів про життя покійного. Від Станиці Братства прощав Михаськів Василь, голова Станиці; від філії УНО Гарас Тарас, від Пласту – Володимира Прокопець, від Т-ва Сприяння УНРаді Василь Лупул, від парафіян і Товариства старших громадян "Миргород" – Михайло Лоїн, а від парафії – о. Віктор Сорока. Від родини подякував за участь син покійного Данило.

На заклик господаря тризни, проведено збірку, яка дала 247 дол. З того призначено на "Новий Шлях" – 50, а на "Вісті Комбатанта" – 197 дол. Збірка на Фонд Дітям Чорнобиля дала 600 дол. Заплачені передплатою "Вісті Комбатанта" родина просила висилати в Україну. Всі ми, і організації, і поодинокі особи, понесли велику втрату. Бо не лише родина втратила люблячого мужа, батька, дідуся і брата, але ми втратили людину, яка всюди була, всюди працювала і тепер залишила велику прогалину в нашому організованому житті. А я стратив доброго, щирого і вірного прятеля.

Спи спокійно, любий побратиме, в наших серцях будеш жити, поки нашого життя.

Добромир Казанівський

МИХАЙЛО ДЕНИС

*19 серпня 1922 – +21 лютого 1996

Михайло Денис народився в селі Скоморохи, Бучацького району. Крім нього, були ще в родині три сини: Стефан, Микола і Дмитро. Батьки його були чесними і свідомими українцями, і так само виховали своїх дітей – в любові до своєї церкви і народу, і в пошані до старших. Скінчивши школу, Михайло включився в працю в читальні, став членом "Сокола", співав в хорі. Вже молодим знайомиться з програмою ОУН і вступає в ряди Юнацтва. Коли створювалася дивізія "Галичина", вступив до неї охотником і перейшов цілий її шлях, відбув полон в Італії, а відтак в Англії. Після звільнення познайомився і одружився з Анною. Там прийшла на світ донечка. В 1956 році родина виїздить до Канади і поселюється в Ст. Катеринс.

Все своє життя присвятив покійний своїй церкві, родині і Братству колишніх Вояків 1-ої УД УНА.

Про родину свою дуже клопотався, а спеціяльно опікувався своєю

дружиною, яка в молодих роках втратила зір. Виховав дітей – сина Петра, доньок Віру і Соню – на добрих, чесних і ввічливих людей. Був примірним членом парафії свв. Кирила і Методія. Дуже активним був в Станиці Братства і до останніх днів був членом Управи.

О. д-р Микола Комар і о. диякон Іван Кіт відслужили в неділю 25 лютого панахиду в похоронному заведенні "Батлер", де син Петро є директором. Побратими-дивізійники в уніформах віддали останній салют покійному і зложили співчуття родині. Домовина була вкрита станичним прапором. В понеділок, 26 лютого відбувся похорон з церкви свв. Кирила і Методія на цвинтар Вікторія Лавн. Побратими-дивізійники несли домовину, яку опісля, накриту національним прапором, вложено в могилу.

Покійний залишив в глибокому смутку дружину Анну, сина Петра, доньку Соню, яка опікується мамою, і доньку Віру з мужем Богданом Драчевичем і сином Олексою.

В пам'ять покійного родина просила висилати заплачені "Вісті Комбатанта" в Україну. Спи спокійно, дорогий побратиме, хай канадська земля буде тобі легкою.

Добромир Казанівський

МИКОЛА ЦИМБАЛІСТИЙ
*18. V. 1910 + 26. XII. 1995

Микола Цимбалістий помер у Львові і похоронений в рідному селі Хватові. Покійний залишив в глибокому смутку в Україні 85-літню дружину Софію, сина Дем'яна і доньку Дарію з родинами, внуків і правнуків, а в Канаді і Америці – друзів і знайомих.

Покійний Микола народився в селі Хватові, колись Золочівського повіту, а тепер Буського району на Львівщині.

З вибухом війни у 1939 році був покликаний до польської армії і в боях з німцями попав у німецький полон. У 1942 році повернувся з полону додому, а в 1944 році відійшов до Української Дивізії "Галичина", до вишкільного табору у Ґросс Кіршбавм.

Зразу, з частиною дивізійників, був висланий иа вишкіл до Чехії, де їх, після вишколу, приділили до німецької дивізії "Вікінг" і вислали иа східний протибольшевицький фронт у Польщі, на північ від Варшави, під Модліном.

Після якогось часу, на протест українських вояків, відіслано їх назад до Української Дивізії, яка в той час вже перебувала иа Словаччині. Він був приділений до 13-тої сотні, 29-го полку, який примішувався в Кисуцкім Новім Місті.

З Дивізією перейшов протикомуністичну кампаиію в Югославії, а відтак на протибольшевицькому фронті в Австрії, під Фельдбахом.

Після закінчення війни був в англійському полоні в Ріміні, Італія, а згодом в Англії. Після звільнення з полону у 1948 році, працював у місті Тотморден, а в 1952 р. приїхав до Лондону, Канада. Кілька років жив у Віндзорі, а згодом у Лондоні. Працював як столяр-будівельник.

Належав до української католицької парафії, співав у церковному хорі, був членом Клюбу ім. І. Франка, пізніше Українського Культурного Центру, та організації старших "Золотий вік", де співав у хорі. Передплачував "Гомін України" і "Вісті Комбатанта".

Жертвував на різні українські потреби, на церкву в Лондоні і в його рідному селі Хватові. Постійно допомагав своїй родині в Україні, а коли постала Незалежна Україна, відвідував родину кожиого року. Мав у пляні повернутися до України до родини на постійно.

Під час останніх відвідин у червні 1995 року назад до Канади не повернувся. Несподівано дістав серцевий приступ, що внеможливило йому поворот до Канади. Хоч був у невідрадному становищі, але радів, що буде разом з родиною святкувати Різдво Христове після довгої розлуки. Але доля покерувала інакше. Після другої атаки дістав параліж мозку і помер.

Нехай рідна українська земля буде Йому легкою. Вічна Йому Пам'ять! В пам'ять покійного Миколи, С. Мединський складає 25 дол. на "Вісті Комбатанта".

***

В суботу 3-го лютого, у 40-ий день смерти Миколи Цимбалістого, старанням родини Мединських, в українській католицькій церкві Христа Царя в Лондоні парох о. Ярослав Табака відслужив Сл. Божу і Панахиду, а в церковній залі відбулися поминки.

Підчас трапези, яку поблагословив о. Ярослав, С. Мединський, як односельчан і друг по зброї, розповів про життєвий шлях Миколи.

Також згадали про покійного добрим словом і висловами співчуття Родині: від парафії голова Михайло Фуревич, від орг. "Золотий вік" голова Микола Дутчак, та особисто Остап Королевич і Михайло Савчук, замість квітів на могилу, присутні зложили пожертви в сумі 120 дол., які призначено на "Гомін України" і "Вісті Комбатанта"

Степан Мединський

ОЛЕКСА УГРИН

*27. VI. 1925 + 16. II. 1996

Олекса Угрин, громадський діяч УНЄ, співак і дириґент хору, бувший старшина дивізії "Галичина", бувший професійний підстаршина французького Чуженецького леґіону, помер у Парижі.

Олекса Угрин народився в Лежайську (Польща) на окраїнах української етнографічної території, в родині учителів. До школи ходив в Лежайську, опісля до української гімназії в Ярославі. Весною 1943 р. зголосився добровольцем до дивізії "Галичина". Пройшов рекрутський вишкіл, підстаршинську школу піхоти і старшинську школу. Воював проти червоних партизанів у Словаччині, Словенії і, накінець, як командир сотні стояв на фронті проти червоної армії під Фельдбахом в Австрії. Після капітуляції Німеччини Дивізія перейшла в полон до англійців і була інтернована в Ріміні (Італія).

В квітні 1947 р. Олекса Угрин, разом з кількома друзями, покидає крадькома табір полонених з наміром стати студентом у Франції. Прибуває до Ліону, де в ті роки живе досить велика і добре зорганізована українська громада. Стає членом товариства "Відродження" – філії УНЄ. Співає в ліонському хорі, опісля сам стає дириґентом хору. Але потяг до вояцького життя не покидає його і в 1953 році іде добровольцем до Чужинецького леґіону. Перебуває в ґарнізонах Альжирії, Сагари і добивається ранґи старшого сержанта.

В 1962 році одружується з відомою молодіжною діячкою, студенткою Калиною Гузар. В 1964 році покидає леґіон і оселюється на стало в Парижі. Тут приходить на світ син одинак Олександер. Влаштовується на працю механіком, але передусім

живе життям української громади Парижу. Є членом Головної Управи УНЄ, провадить літні Курси Українознавства для молоді ОУМУФ, співає в парафіяльному хорі, якийсь час диригує українським хором, членами якого є молоді французи.

В 1972 році переживає перший випадок під час дослідження в шпиталі і відтоді тратить частинно зір і пам'ять. Як інвалід, змушений покидати професійну і громадську роботу, але далі продовжує співати у хорі. В 1988 році другий випадок в шпиталі, стає напів паралітиком. Від того часу здоров'я не перестає підупадати. Накінець, серце не витримує останньої хірургічної інтервенції.

Похорон відбувся 20 лютого 1996 р. на цвинтарі в Сусі-ан-Брі біля Парижу. Покійного супроважали о. Ярослав Салевич, родина, приятелі та почесний відділ Чужинецького леґіону. Похований в родинному гробівці, де вже спочиває його рідна мама і його тесть Любомир Гузар.

О. Корчак

МИХАЙЛО АНТОНИК

*8.II.1924 - + 13.I.1996

Михайло Антоник народився в селі Рихтичі, р-н Дрогобич. Вступив до Української дивізії в 1944 р. Пройшов протитанковий вишкіл. Служив у 29-му полку в 4-ій сотні. Брав участь в боях у Словаччині.

Помер у Монтреалі, Канада, де був членом Станиці Братства кол. вояків 1-ої УД УНА. Панахиди відправили о. Ярослав Гайманович, капелян Станиці, і о. Роман Лагола, парох церкви Івана Хрестителя. Похоронений на українській дільниці цвинтаря Cote de Neige в Монтреалі. Від Станиці прощав його Василь Самсон.

Залишив у смутку дружину Марію, трьох синів і три дочки.

В пам'ять мужа дружина Марія зложила 100 дол. на Станицю, 62 дол. на *Вісті комабатанта* й 28 дол. за журнал для офіцерів Збройних сил України в Києві.

Степан Пастериак

ПЕТРО КЛИМЧУК

Петро Климчук, член Станиці Братства кол. вояків 1-ої УД УНА в Монтреалі, помер в Україні 7 жовтня 1995 р. Він походив з села Лопатин, на Радехівщині. По 50 роках иа чужині доля судила йому хоч останній раз побачити вільну Україну – поїхав у рідні сторони, відвідав рідню, нагло захворів і між рідними помер.

Його тіло, перевезене до Монтреалю, поховано на цвинтарі Cote de Neige. Похоронні відправи відслужив о. Петро Двірник, парох церкви св. Архистратига Михаїла. На цвинтарі прощальне слово від Станиці виголосив Василь Самсон.

Залишив у смутку дружину Катерину, сина Богдана і дочку Лесю з мужем Тарасом.

Степан Пастернак

(Закінчення із стор. 1)

ЗМІСТ

ДО ІСТОРІЇ УД УНА

ГУМОР І САТИРА

СПОМИНИ

ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЇ

З ДІЯЛЬНОСТИ ВЕТЕРАНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

ТІ, ЩО ВІДІЙШЛИ:

РОЗШУКИ:

Ціна: $7.00